

“ผีตาโขน” การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย

นางสาวขวัญชนก การถาง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
กรกฎาคม 2560
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์
ของ ขวัญชนก การถาง ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปกรรมศา
สตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

เสกสรรค์ มนต์กานต์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ภรดี พันธุ์ภากร)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ประเสริฐ พิชยะสุนทร)

เสกสรรค์ มนต์กานต์ กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ภรดี พันธุ์ภากร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คูสิต ขาวเหลือง)

คณะศิลปกรรมศาสตร์อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เทพศักดิ์ ทองนพคุณ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2560

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “พีตาโชน” การออกแบบประติมากรรม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จะสำเร็จลุล่วงและสมบูรณ์ไปด้วยดีไม่ได้ หากไม่ได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือ จากบุคคลหลายๆ ท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบุคคลสำคัญดังที่จะเอ่ยนามต่อไปนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา และครอบครัว กำลังใจหลักสำคัญอันสูงสุด ที่ให้การสนับสนุน อยู่เบื้องหลังความสำเร็จตลอดระยะเวลาของการศึกษา รองศาสตราจารย์เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์ และรองศาสตราจารย์ภรดี พันธุภากร อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ประเสริฐ พิษยะภักดี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่สละเวลาอันมีค่า ให้คำแนะนำ พร้อมทั้งวิธีคิดอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย รวมถึงคณาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่านที่ให้การอบรมสั่งสอน ให้คำปรึกษา และคำแนะนำใหม่ๆ ให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ ที่มอบความอบอุ่น คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้วยความเต็มใจและให้กำลังใจซึ่งกันและกันตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณเจ้าพ่อกวน ดร.ถาวร เชื้อบุญญามี พร้อมคณะแสน, นางแตง และชาวบ้านด่านซ้าย พระสิริรัตนเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดเลย ที่ให้ข้อมูลด้านเนื้อหาและสถานที่ พร้อมคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ช่วยให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมถึงอาจารย์อภิชาติ คำเกษม ที่ให้คำแนะนำและอนุเคราะห์เตาเผาเซรามิก ขอขอบคุณช่างไม้ด่านซ้าย ช่างเชื่อมเหล็กร้าน โชคดวงดี ที่เข้าโรงงานอดทนตั้งใจสร้างผลงานจนสำเร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่แสดงน้ำใจ ให้กำลังใจ พร้อมคำแนะนำ ตลอดมา สำหรับคุณงามความดีอันใดทั้งหมดที่เกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบให้กับบิดามารดา ซึ่งเป็นที่รักและเคารพยิ่ง ตลอดจนครูอาจารย์ที่เคารพทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีให้แก่ข้าพเจ้า

ขวัญชนก การถาง

56920636: สาขาวิชา: ทัศนศิลป์และการออกแบบ; ศป.ม. (ทัศนศิลป์และการออกแบบ)

คำสำคัญ: ฝิดาโชน/ การออกแบบประติมากรรม/ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ขวัญชนก การถาง: “ฝิดาโชน” การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ("PHI TA KHON" DECORATE SCULPTURE CULTURAL ATTRACTION. DANSIA, LOIE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: เสกสรรค์ ดันยาภิรมย์, ศ.ม., ภาณี พันธุภากร, ศศ.ม., 92 หน้า. ปี พ.ศ. 2560

ประเพณีที่เชื่อมโยงความเชื่อ ความศรัทธา ความผูกพัน ของผู้คนที่มิต่อพุทธศาสนา แสดงรากเหง้าความเป็นมาตามแต่ละท้องถิ่น ได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่ได้นั้น ต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นไปตามยุคตามสมัยเท่าทันกับกระแสโลก ดังนั้นการรับเอาสิ่งใหม่ๆเข้ามา โดยไม่รู้ความหมายที่แท้จริง ทำให้ระบบความเชื่อดั้งเดิมบางอย่าง ค่อยๆจางหายลดทอนคุณค่าลง คุณค่าที่แท้จริงบางอย่างถูกบิดเบือน

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประเพณีบุญหลวงการเล่นฝิดาโชน มีสาระความสำคัญ เรื่องความเชื่อ ความศรัทธาฝิดาโชน และอิทธิพลที่ส่งผลถึงรูปแบบความเปลี่ยนแปลง 2) สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม ด้วยเทคนิคผสม (Mixed Media) โดยเลือกใช้วัสดุที่แสดงสัญลักษณ์และความหมายตามแนวคิด ด้วยเครื่องปั้นดินเผาไม้ เหล็ก และผ้า ขึ้นรูปอิสระ ในรูปแบบกึ่งนามธรรม จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 มี 1 ชั้น ขนาดสำเร็จ 160 เซนติเมตร ชุดที่ 2 มี 2 ชั้น ขนาดสำเร็จ 180 เซนติเมตร 3) ออกแบบงานประติมากรรมตกแต่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานที่ ติดตั้งในบริเวณวัดโพนชัย พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ผลงานนี้ผู้วิจัยต้องการสร้างความทรงจำแก่นักท่องเที่ยว และผู้ที่พบเห็น ให้มีส่วนร่วมกับผลงานได้ ซึ่งผลงานประติมากรรมนี้ช่วยส่งเสริมในด้านการทำนุบำรุงศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณี ที่สะท้อนคุณค่าของระบบความเชื่อ ความศรัทธา ด้วยรูปแบบผลงานประติมากรรมแนวใหม่ ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวให้กับอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเทศไทยในทางอ้อม

56920636: MAJOR: VISUAL ARTS AND DESIGN; M.F.A. (VISUAL ARTS AND DESIGN)

KEYWORD: PHI TA KHON / DECORATE SCULPTURE / CULTURAL ATTRACTION

KWANCHANOK KANTANG: "PHI TA KHON" DECORATE SCULPTURE
CULTURAL ATTRACTION. DANSIA, LOIE. ADVISORY COMMITTEE: SAKESAN
TANYAPIROM, M.F.A., PORADEE PANTHUPAKORN, M.A., 92 P. 2017.

According to the relationship between tradition, belief, and faith of people to Buddhism, it clearly presents the background of each locality. However, the conservation of traditional culture must be adapted along with rapidly changing era. Therefore, perceiving something new without knowing the true meaning, it has an effect on traditional belief systems and the value gradually fades away even the true values are distorted.

This research aims 1) to study the history of Dan Sai district in Loei Bun Luang “Phi Ta Khon”. The importance is beliefs and faith of ancestral spirits and the effect of pattern changes. 2) to create a sculpture with Mixed Media by using materials to express symbols and meaningful to the concept on pottery, wood, steel, and fabric in the forming of semi-abstract. The sculpture consists of 2 sets as the following: the first set includes one piece of 160 cm. and the second set includes two pieces of 180 cm. 3) to design the decorative sculptures. Which are appropriated and consistent with location, Wat Phonchai: local museum Dan Sai district in Loei.

The researcher would like to create memories for tourists and those who see be involved with the work This sculpture helps in promoting religious and cultural traditions and reflecting on the value of the faith system with a new style of sculptures. It stimulates tourism in Dan Sai district, Loei and Thailand indirectly.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
2 เอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง.....	9
ประวัติความเป็นมาของอำเภอด่านซ้าย.....	9
การสร้างสรรค์และการออกแบบงานประติมากรรม.....	24
วัสดุและเทคนิคในการสร้างสรรค์งานประติมากรรม	30
การสร้างงานประติมากรรมศิลปะสาธารณะ.....	32
ผลงานประติมากรรม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ.....	33
3 วิธีการดำเนินงานและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน.....	37
วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบงานประติมากรรม.....	37
ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนารูปแบบ.....	38
การสร้างผลงานแบบร่าง (Sketch) 2 มิติ ช่วงที่ 1.....	39
การสร้างผลงานแบบร่าง (Sketch) 2 มิติ ช่วงที่ 2.....	44
การสร้างผลงานแบบร่าง (Sketch) 3 มิติ.....	45
วิธีการสร้างผลงาน.....	48

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 วิเคราะห์ผลงานสร้างสรรค์	57
วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานสร้างสรรค์กับสถานที่ที่ตั้ง	57
วิเคราะห์ผลงานออกแบบประติมากรรม	64
วิเคราะห์ผลการประเมินรูปแบบจากแบบสอบถาม	69
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	79
สรุปและอภิปรายผลงานสร้างสรรค์.....	79
ข้อเสนอแนะจากการสร้างสรรค์.....	80
ข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างสรรค์ในครั้งต่อไป.....	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	84
ภาคผนวก ก	85
ภาคผนวก ข	88
ประวัติย่อของผู้วิจัย	92

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ภาพประเพณีแข่งผีตาโขน บ้านไฮฮ่อง อ.พังโคน จ.สกลนคร.....	15
2 ภาพปู่เยออย่าเยอ.....	17
3 ภาพผีตาโขน 2512-2530.....	18
4 ภาพผีตาโขน 2530-2555.....	19
5 บริเวณโดยรอบ ภายในวัดโพนชัย.....	21
6 พระเจ้าใหญ่ หรือ “หลวงพ่อใหญ่” วัดโพนชัย จ.เลย.....	21
7 วิหารวัดโพนชัย และ พระธาตุศรีสองรักจำลองที่วัดโพนชัย.....	22
8 พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นเมืองด่านซ้าย ปัจจุบัน.....	25
9 ภายในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นเมืองด่านซ้าย.....	25
10 Kinetic tree-like sculpture 'Breathe' by Edwin Cheong.....	27
11 "FRAME" ศิลปิน Mr. Bettino Francini.....	27
12 รักษ์ฝันป่า : ความอุดมสมบูรณ์ ศิลปิน ทวี รัชนิกร.....	28
13 พี่ชพรรณ ศิลปิน วิโชค มุกดามณี.....	28
14 จิตจักรวาล.....	30
15 ผลงานของ ศักดิ์สิทธิ์ บัวคำ.....	31
16 พิพิธภัณฑท์ช่างสามเศียร (ช่างเอราวัณ)	33
17 ผลงานประติมากรรม ของศิลปินมอบผลงานให้กับพิพิธภัณฑท์ผ้า ม.นเรศวร.....	34
18 ประติมากรรมรักแท้.....	34
19 ประติมากรรมเรือชีวิต.....	35
20 ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ.....	35
21 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 1.....	40
22 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 2.....	40
23 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 3.....	41
24 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 4.....	41
25 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 5.....	42
26 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 6.....	42
27 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 7.....	43
28 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 2 ผีตาโขนเล็ก ชุดที่ 1.....	45
29 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 2 ผีตาโขนใหญ่ ชุดที่ 2.....	45

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
30 ภาพร่างต้นแบบ 3 มิติ ช่วงที่ 1 ชุดที่ 1.....	45
31 ภาพถ่ายการสอบถามข้อมูลจาก เจ้าอาวาส วัดโพนชัย.....	46
32 ภาพถ่ายการสอบถามข้อมูลจาก เจ้าพ่อกวน ดร.ถาวร เชื้อบุญมี.....	46
33 ภาพถ่ายการลงสำรวจพื้นที่ติดตั้งผลงาน ในบริเวณวัด โพนชัย.....	47
34 ภาพร่างต้นแบบ 3 มิติ ช่วงที่ 2 ชุดรวม.....	47
35 ภาพถ่ายเก็บข้อมูลการประเมินแบบร่างผลงาน โดยเจ้าพ่อกวน,ปราชญ์ท้องถิ่น.....	48
36 การทดลองลักษณะและสีของเนื้อดินหลังเผา 1,100 องศาเซลเซียส.....	49
37 การผสมเนื้อดินและการนวดดินเตรียมขึ้นรูป.....	50
38 วัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน.....	50
39 การขึ้นรูปแบบงาน ผีตาโขน ชุดที่ 1 (ช่วงฐาน)	51
40 การขึ้นรูปและเก็บรายละเอียดงานผีตาโขน ชุดที่ 1 (ส่วนหัว)	51
41 การขึ้นรูปงาน ผีตาโขนใหญ่ ชุดที่ 2 (ส่วนหัว)	52
42 การเก็บรายละเอียดตกแต่งชิ้นงาน.....	52
43 การเตรียมเผางานที่อุณหภูมิ 1,100 องศาเซลเซียส.....	53
44 การการขยายสัดส่วนเพื่อทำงานไม้ สำหรับงานชุดที่ 1.....	54
45 การการขยายสัดส่วนเพื่อทำงานไม้ สำหรับงานชุดที่ 2.....	54
46 งานเชื่อมเหล็ก ผีตาโขนเล็ก ชุดที่ 1.....	55
47 งานเชื่อมเหล็ก ผีตาโขนเล็ก ชุดที่ 2.....	55
48 การประกอบชิ้นส่วน ผีตาโขนเล็ก ชุดที่ 1.....	56
49 การประกอบชิ้นส่วน ผีตาโขนใหญ่ ชุดที่ 2.....	56
50 ภาพแผนผังภายในวัดโพนชัย.....	57
51 แสดงมุมมองตำแหน่งที่ 1 ประตูทางเข้าวัดโพนชัย.....	59
52 แสดงตำแหน่งที่ 2 ซุ้มประตูทางขึ้น.....	59
53 แสดงมุมมองตำแหน่งที่ 4,5 จำหน่ายของที่ระลึก,หอระฆัง.....	59
54 แสดงมุมมองตำแหน่งที่ 3,6,7 อุโบสถ,อาคารเก็บอุปกรณ์,ลานกิจกรรม.....	60
55 แสดงมุมมองตำแหน่งที่ 8,9 พิพิธภัณฑ,องค์พระธาตุจำลอง.....	60
56 การจำลอง ก่อนการติดตั้งผลงาน จุดที่ 1 ซุ้มประตูทางขึ้น.....	61
57 การจำลอง หลังการติดตั้งผลงาน จุดที่ 1 กับผลงาน ชุดที่ 1.....	62
58 การจำลอง หลังการติดตั้งผลงาน จุดที่ 1 กับผลงาน ชุดที่ 2.....	62

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
59 จำลองตำแหน่งติดตั้งบนแผนผังวัด โพนชัยของผลงานทั้ง 2 ชุด.....	63
60 จำลองติดตั้งผลงาน ชุดภาพรวม มุมมองระยะไกล.....	63
61 จำลองติดตั้งผลงาน ชุดภาพรวม มุมมองระยะใกล้.....	64
62 ผลงานสำเร็จ ชุดที่ 1 ฝิตาโชน “ทำนุบำรุงศาสนา”	65
63 ผลงานสำเร็จ ชุดที่ 2 ฝิตาโชน “ความเชื่อ ปกป้องคุ้มครอง”	67

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีที่เชื่อมโยงความเชื่อ ความศรัทธา ความผูกพัน ของผู้คนที่มีความเชื่อทางศาสนา มีหลายลักษณะตามแต่ละท้องถิ่น ที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงรากเหง้าความเป็นมา ก่อเกิดเป็นประเพณีอันดีงาม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมอันรวดเร็ว การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่ได้ ต้องเริ่มปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกับกระแสโลก คลื่นคลาไปตามยุคสมัยนั้นๆ ทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างถูกสังคมนิยมใหม่ เข้ามาเปลี่ยนแปลง ด้วยอิทธิพล สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี ฯลฯ ดังนั้นการรับเอาสิ่งใหม่ๆ เข้ามา โดยไม่รู้จักความหมายที่แท้จริง ทำให้ระบบความเชื่อดั้งเดิมบางอย่าง ค่อยๆ จางหายลดทอนคุณค่าลง คุณค่าที่แท้จริงบางอย่างถูกบิดเบือน

จังหวัดเลย มีพรมแดนติดกับประเทศลาว รกรากดั้งเดิมสืบเชื้อสายจากลาว ลักษณะประเพณีขนบธรรมเนียม จึงเหมือนกับชาวหลวงพระบางทุกประการ (สนอง อุปลา, 2546 : 72) แสดงให้เห็นถึงการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตอย่างชัดเจน ชาวด่านซ้ายส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อความศรัทธาในเรื่องภูตผีวิญญาณอำนาจลี้ลับ ลี้ลับลี้ลับลี้ลับอย่างมากมาย มีความเชื่อและศรัทธาในองค์พระธาตุศรีสองรัก (สนอง อุปลา, 2546 : 96) จึงทำให้เกิดประเพณีเฉพาะถิ่นที่หลากหลาย ได้แก่ ประเพณีไหว้เจ้าเมืองวังเดือนสี่ ประเพณีไหว้เจ้าเมืองกลางเดือนห้า ประเพณีนมัสการองค์พระธาตุศรีสองรักเดือนหก และประเพณีไหว้หอน้อยหอหลวงเดือนเจ็ด ตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชาวด่านซ้ายมีความเชื่อความศรัทธาในประเพณี ตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยทั้ง 4 ฮีตนี้ ทำให้ชาวด่านซ้ายไม่อาจปฏิบัติตามฮีต 12 ของชาวอีสานได้ครบทั้งหมด หากขาดฮีตในเดือนที่ไม่ได้ประกอบประเพณีจะนำฮีตที่ขาดมาปรับผสมผสานรวมกันเป็นประเพณีเดียว เรียกว่า “ประเพณีบุญหลวง” (กาญจนา สวนประดิษฐ์, 2533 : 85)

ประเพณีบุญหลวง คือการรวมประเพณีในฮีตสิบสอง ที่ขาดการมาประกอบประเพณี อย่างน้อยสองงาน ได้แก่ งานบุญพระเวสตันครฮีตเดือนสี่ และบุญบั้งไฟฮีตเดือนหก นำมารวมเป็นบุญเดียว เลื่อนมาประกอบประเพณีในเดือนแปด ทั้งนี้วันจัดงานถูกกำหนดขึ้น โดย “เจ้าพ่อกวาน” ร่างทรง

ผู้นำสื่อกลางระหว่างวิญญาณบรรพบุรุษและชาวบ้าน เป็นตัวแปรสำคัญของประเพณีบุญหลวง การเล่นเกมผีตาโขน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อขอฝน ให้ตกต้องตามฤดูกาล ผีตาโขนจึงเป็น องค์ประกอบสำคัญของประเพณีบุญหลวงที่ขาดไม่ได้

การเล่นเกมผีตาโขน เป็นการหยิบยก เอกลักษณ์ของนิทานชาดก ตอนพระเวสสันดรถูก เนรเทศไปอยู่ ณ เขาวงกต เมื่อถึงคราวเสด็จออกจากป่าสู่เมือง (<http://www.ku.ac.th/e-magazine/july47/know/ghost.html>, 2 กรกฎาคม 2547) เหล่าผีป่าต่างอาลัยรักตามมาส่งเสด็จ แฝงตัว แฝงตนอยู่ในขบวนแห่ ซึ่งแต่เดิมเรียก “ผีตามคน” จนเพี้ยนเป็น “ผีตาโขน” ในปัจจุบัน (สนอง อุปลา, 2546 : 92) เห็นได้ว่าความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้น ชาวด่านซ้ายได้นำคติความเชื่อทางพุทธศาสนา และความเชื่อในวิญญาณผีบรรพชน เชื่อมโยงเรื่องราวผสมผสานปรับให้สอดคล้องและเข้ากันได้ เป็นอย่างดี

รูปแบบการพัฒนาเปลี่ยนแปลงงานประเพณีบุญหลวงการเล่นเกมผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ยุคดั้งเดิม ก่อน พ.ศ.2500 ได้รับอิทธิพลจากฝั่งลาวอาณาจักรล้านช้าง คือการเล่นเกมปู่ ย่อย่าเยอ เป็นการเล่นเกมเรียบง่าย เหมาะสมกับสภาพวิถีชุมชน กลายเป็นความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาสู่ชาวด่านซ้าย

ปี พ.ศ. 2530 ยุคแสวงหา องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นำประเพณีการเล่นเกมผีตาโขน เป็นสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของไทย ทำให้เศรษฐกิจในยุคนั้น เติบโตขึ้นเรื่อยๆ รูปแบบผีตาโขนจึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามความคิดแต่ละฝ่าย ภาครัฐ-เอกชนมีบทบาทบริหาร จัดกิจกรรมให้เพิ่มขึ้น จัดขบวนแห่ใหญ่โต การแต่งแต้มสีสันทวลดลายนบนหน้ากาก ชุดที่ผู้เล่นสวมใส่ เป็นสิ่งที่ใช้ล่อตาล่อใจนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ในทุกๆปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมความแปลกจนแน่นอำเภอด่านซ้าย ทำให้ความเชื่อข้อห้ามที่เคยปฏิบัติมาถูกปรับเปลี่ยน ประยุกต์ให้ทันสมัย ขยายช่องทางการตลาดให้ชาวอำเภอด่านซ้ายมากขึ้น ในที่สุดผีตาโขนถูกพัฒนาจากการเล่นตามระบบคติความเชื่อ เป็นเพียงความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์เป็นหลักเท่านั้น โดยไม่ได้รับรู้ถึงความสำคัญของการเล่นเกมนี้ มีความเป็นมาอย่างไร

ปี พ.ศ.2530–2550 เป็นยุคปรับเปลี่ยนก้าวใหญ่ เมื่อผีตาโขนถูกบรรจุเข้าแผนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยอย่างเป็นทางการ ชาวด่านซ้ายส่วนใหญ่ปรับตัวและตอบสนองได้เป็นอย่างดี รูปแบบการเล่นถูกจัดฉากแสดงมากขึ้น มีการแข่งขัน จัดเตรียมสถานที่ ทั้งคน อุปกรณ์

จัดวงดนตรีเอาใจผู้เล่นผีตาโขน เพิ่มความสนุกสนานเคล้าแอลกอฮอล์ เรียกหนุ่มสาวต่างบ้านต่างถิ่น เข้ามาร่วมสนุก แต่รูปแบบประเพณีดั้งเดิมยังคงอยู่ โดยแบ่งแยกผู้เล่นตามพิธีกรรม ไว้อีกหนึ่งกลุ่ม (สนอง อุปลลา, 2546 : 114-123)

ในปี พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน โลกเข้าสู่วิกฤตเศรษฐกิจ ประเทศไทยโดนผลกระทบ ด้านระบบ เศรษฐกิจหลักของประเทศ 3 ด้าน ได้แก่ ภาคการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ภาคการเกษตรและภาค การท่องเที่ยวของประเทศ ในช่วงนี้ถือว่าตกอยู่ในภาวะยากลำบากต่อการดำเนินธุรกิจ (http://thepchatree.blogspot.com/2008/06/blog-post_9481.html, 17 มิถุนายน 2551) อีกทั้งเกิด ความขัดแย้งทางการเมือง ในระดับรุนแรงถึงขั้นปิด สนามบินนานาชาติ (สุวรรณภูมิ) ส่งผลกระทบต่อ ความเชื่อมั่นนักท่องเที่ยว ประเพณีการละเล่นผีตาโขนจึงถูกผลกระทบตามไปด้วย

จากผลกระทบต่างๆที่กล่าวมาประเพณีการละเล่นผีตาโขน เสมือนถูกลดเลือนคุณค่า ความสำคัญลงเรื่อยๆ เพราะขาดความสนับสนุนและการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง แต่อย่างไรขาด้านชายยังคงไม่ทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณี และยังคงยึดถือปฏิบัติตามรูปแบบ ทุกๆ ปี ถึงแม้ว่าสภาพ สังคมภายนอกจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม

จากความสำคัญที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงข้อมูลอำเภอคำชะอี จังหวัดเลย ในด้าน ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ด้านวัฒนธรรมประเพณีการละเล่นผีตาโขน ด้านการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลใน ระบบความเชื่อ ความสำคัญการละเล่นในอดีตบางอย่างถูกบิดเบือนและขาดหายไป ตามกาลเวลา อีก ประการ ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจ จากการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญหลวงการละเล่นผีตาโขน สัมผัสและเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแต่ละปี ได้นำข้อมูลที่ได้อ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ และนำ รูปแบบผลงานเก่ามาคลี่คลายต่อยอด ออกแบบผลงานประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม ติดตั้งในบริเวณวัด โพนชัย พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ซึ่งเป็นสถานที่เก็บ และจัดนิทรรศการ เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นคำชะอี นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้เสมอ สถานที่นี้ตั้งอยู่ในบริเวณ “วัด โพนชัย” เป็นวัดความเก่าแก่ คู่บ้านคู่เมืองของอำเภอคำชะอี ใช้ประกอบพิธีในเทศกาลบุญหลวง บริบทโดยรอบมีความโล่ง เงียบสงบ รู้สึกถึงความขลังความเชื่อ ความศรัทธาสิ่งเร้นลับ บริเวณโดยรอบมีผลงานศิลปะผีตาโขน ประดับตกแต่งด้วยรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายส่งเสริมให้บริเวณวัดมีความสวยงาม จากแนวคิด จุดมุ่งหมายหลักเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาวิญญานผีบรรพบุรุษ และอิทธิพลการพัฒนา

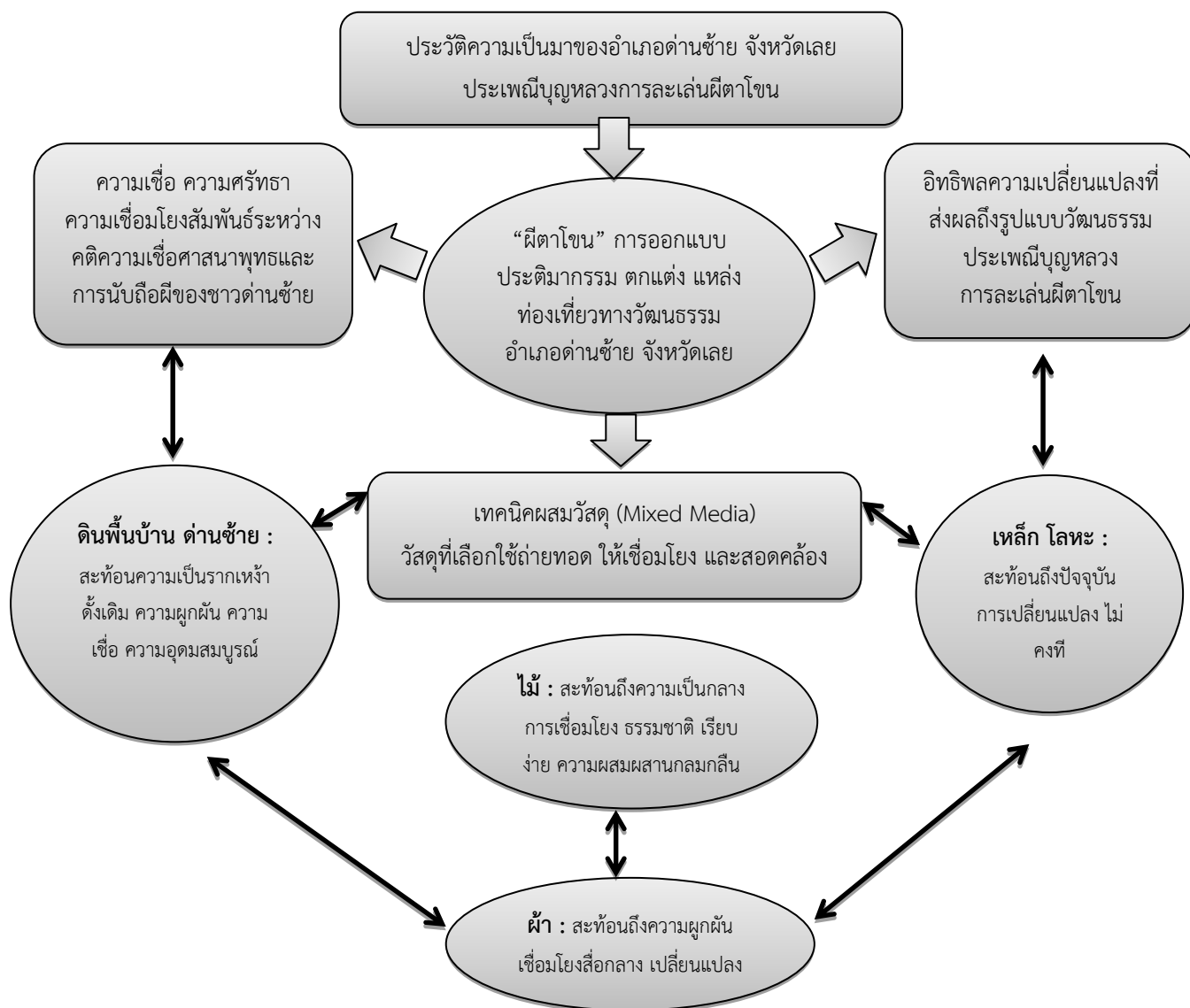
เปลี่ยนแปลงรูปแบบประเพณีบุญหลวงแต่ละยุคสมัยนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้วัสดุที่แสดงสัญลักษณ์และความหมาย ด้วยเทคนิคผสมวัสดุ (Mixed Media) ในรูปแบบกึ่งนามธรรม โดยยังคงเค้าโครงลักษณะเด่นของผีตาโขนไว้อยู่ และคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับสถานที่ ประยุกต์ผสมผสานเป็นลักษณะที่โดดเด่น ผลงานการออกแบบประติมากรรมนี้ จะช่วยสร้างบริบทและภาพลักษณ์ใหม่ให้กับพื้นที่ดังกล่าว และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับผู้ชม เกิดเป็นความทรงจำแก่นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็น ส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณี ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวให้กับอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเทศไทยในทางอ้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประเพณีบุญหลวง การละเล่นผีตาโขน มีสาระความสำคัญ ในเรื่องความเชื่อดั้งเดิม ความศรัทธาผีบรรพบุรุษ และอิทธิพลที่ส่งผลถึงรูปแบบความเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม ด้วยเทคนิคผสม (Mixed Media) ใช้วัสดุแสดงสัญลักษณ์และความหมาย
3. เพื่อออกแบบงานประติมากรรมตกแต่งให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานที่ ให้เป็นที่จดจำสร้างความทรงจำ ให้ผู้พบเห็นมีส่วนร่วมกับผลงาน เพื่อส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีด้วยรูปแบบของผลงานประติมากรรมแนวใหม่

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผลงานการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชุดนี้ ได้กำหนดแนวคิดจากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ประวัติความเป็นมาของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ของงานประเพณีบุญหลวงการละเล่นผีตาโขน ผนวกกับข้อมูลภาคสนาม จากการสอบถาม นำทั้งสองส่วนมาวิเคราะห์ ออกแบบผลงานประติมากรรม นำเสนอถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ความศรัทธาของวิญญาณผีบรรพบุรุษ และอิทธิพลต่างๆที่มีส่วนเข้ามามีบทบาทการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยเลือกใช้วัสดุสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิคผสมวัสดุ (Mixed Media) ให้เชื่อมโยงตามและเป็นไปตามข้อมูลที่วิเคราะห์ไว้

รูปแผนภูมิ กรอบแนวคิด

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย ขอบเขตด้านเนื้อหา ด้านพื้นที่ และขอบเขตการออกแบบ ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ข้อมูลประวัติความเป็นมา ความเชื่อของประเพณีการเล่นผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย บทบาทความสำคัญของประเพณีการเล่นผีตาโขน ด้านพื้นที่ ได้ลงสำรวจ พิพิธภัณฑสถานผีตาโขน ตั้งอยู่ภายในวัดโพธิ์ชัย อ.ด่านซ้าย จ.เลย และในส่วนของกรอบแสดงผลงานประติมากรรมตกแต่ง จากการทดลองใช้เทคนิคผสมผสานลักษณะแนวนานผสมวัสดุ (Mixed Media) ด้วยเครื่องปั้นดินเผา ไม้ เหล็ก และเศษผ้า ขึ้นรูปแบบอิสระ จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 มี 1 ชั้น ขนาดสำเร็จ 160 เซนติเมตร ชุดที่ 2 มี 2 ชั้น ขนาดสำเร็จ 180 เซนติเมตร

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงความเป็นมา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย การเล่นประเพณีผีตาโขน และการเก็บข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ สอบถาม และสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์หาประเด็นสำคัญ กำหนดแนวคิดในการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการสร้างผลงานประติมากรรมตกแต่ง สู่การทดลองขึ้นรูปแบบผสมผสานวัสดุ (Mixed Media) ด้วยเครื่องปั้นดินเผา ไม้ เหล็ก และเศษผ้า ให้สอดคล้องกับประเด็นหลักของที่คาดการณ์ไว้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาของ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และการเล่นประเพณีผีตาโขน ของชาวด่านซ้าย เปรียบเทียบรูปแบบประเพณีการเล่นผีตาโขนดั้งเดิม และศึกษารูปแบบอิทธิพลคติความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของผีบรรพชน รวมถึงอิทธิพลรูปแบบการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยของประเพณีบุญหลวงการเล่นผีตาโขน

1.2 ศึกษาเอกสารออกแบบประติมากรรม การจัดวางองค์ประกอบ ด้านการติดตั้ง การใช้วัสดุและเทคนิคในการสร้างสรรค์งานประติมากรรม

2. เก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนาม

2.1 สำรวจพื้นที่อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่เกี่ยวข้อง และสถานที่ติดตั้งผลงาน ภายใน วัดโพนชัย อ.ด่านซ้าย จ.เลย เพื่อศึกษาถึงรายละเอียดของพื้นที่ ให้สอดคล้องกับประเด็นหลักที่ คาดการณ์ไว้ พร้อมทั้งสอบถามและเก็บข้อมูลพอสังเขป

2.2 เตรียมข้อมูลสัมภาษณ์และอุปกรณ์ที่ใช้ลงพื้นที่ ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ เทปบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก

2.3 เก็บข้อมูลผู้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีดังนี้ พระครู (เจ้าอาวาสวัดโพนชัย) ปราชญ์ ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญในองค์ความรู้นั้น และชาวบ้าน อำเภอด่านซ้าย สอบถามถึงประวัติความเป็นมา และความเชื่อของประเพณีการละเล่นผีตาโขน รูปแบบและอิทธิพลที่ทำให้รูปแบบประเพณีมีความ เปลี่ยนแปลง และความคิดเห็นในส่วนของสร้างงานประติมากรรม และการติดตั้งผลงาน

3. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบประติมากรรม ตามจุดประสงค์หลักที่ตั้งไว้ วิเคราะห์ภาพลักษณ์องค์รวมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ ที่ติดตั้งผลงาน วิเคราะห์หลักองค์ประกอบศิลป์ และความเป็นเอกภาพความสมดุลของผลงาน ให้เกิดความสัมพันธ์ ในมิติความงามทางศิลปะ เพื่อการออกแบบผลงานประติมากรรมที่เหมาะสม

4. ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาารูปแบบ นำส่วนผลการวิเคราะห์ เป็นแนวคิดในการ ออกแบบร่างผลงาน 2 มิติ และแบบร่าง 3 มิติ

5. ขึ้นรูปชิ้นงานจริง ด้วยวัสดุ เครื่องปั้นดินเผา ไม้ เหล็ก และเศษผ้า ให้สอดคล้องกับ ประเด็นหลักที่คาดการณ์ไว้ จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 มี 1 ชิ้น ขนาดสำเร็จ 160 เซนติเมตร ชุดที่ 2 มี 2 ชิ้น ขนาดสำเร็จ 180 เซนติเมตร

6. ติดตั้งผลงานประติมากรรมตกแต่ง เพื่อวิเคราะห์ผลงาน สรุปผลรวบรวม เป็นเอกสาร สำหรับนำเสนอ และเผยแพร่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเพณีบุญหลวง การละเล่นผีตาโขน

2. ได้ผลงานการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง ที่สามารถแสดงถึงความเชื่อมโยง ความเชื่อ ความศรัทธาผีบรรพบุรุษ และรูปแบบความเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคสมัยของประเพณี จากผลวิเคราะห์ทาง ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลการสอบถาม

3. ได้ผลงานประติมากรรมตกแต่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานที่ ช่วยส่งเสริม ภาพลักษณ์ และสร้างคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้ชมและนักท่องเที่ยว สามารถมีส่วนร่วมกับผลงานได้ เป็นการช่วยส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีด้วย รูปแบบของผลงานประติมากรรมที่แตกต่างจากเดิม

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผีตาโขน หมายถึง การละเล่นส่วนหนึ่งในประเพณีบุญหลวง อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย (กาญจนา สวนประดิษฐ์, 2533 : 93) ที่ได้รับอิทธิพลจากล้านช้าง (ลาว) สะท้อนถึงความเชื่อความ ศรัทธาผีบรรพบุรุษ ถึงศักดิ์สิทธิ์ของชาวด่านซ้าย ที่สอดคล้องประสานกับคติความเชื่อทางพุทธศาสนา กลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน

การออกแบบประติมากรรม หมายถึง การใช้หลักการออกแบบ สร้างภาพลักษณ์ใหม่ด้วย รูปแบบงานประติมากรรมที่แตกต่างจากเดิม ให้เกิดประโยชน์ทางด้านความงามที่มีคุณค่าสูงสุด

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ ถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แสดงถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้เป็นอย่างดี (<http://tourism-dan1.blogspot.com/>. 22 มิถุนายน 2556)

บทที่ 2

เอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอด่านซ้าย และประเพณีการเล่นผีตาโขน จำเป็นต้องอ้างอิงถึง ส่วนบริบทของอำเภอด่านซ้าย เพื่อให้ทราบและเกิดภาพรวมของข้อมูลเบื้องต้น มาวิเคราะห์เป็นแนวทางในการออกแบบงานประติมากรรม ตกแต่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับประเด็นหลักที่คาดการณ์ไว้ แบ่งเป็นขั้นตอนต่างๆ โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

ข้อมูลด้านเอกสาร ได้แก่

1. ประวัติความเป็นมาของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเพณีการเล่นผีตาโขน
 - 1.1 ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์
 - 1.2 บริบทโดยทั่วไปของ อำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลย
 - 1.3 ศาสนา คติความเชื่อและธรรมเนียมประเพณี ของชาวอำเภอด่านซ้าย
 - 1.4 ความสำคัญของการเล่นผีตาโขน
 - 1.5 รูปแบบการเล่นผีตาโขนในประเพณีบุญบั้งไฟในอดีต
 - 1.6 อิทธิพลการเปลี่ยนแปลงการเล่นผีตาโขนตามยุคสมัย
 - 1.7 ข้อมูลเกี่ยวกับวัด โพนชัย และพิพิธพันธุผีตาโขน
2. การสร้างสรรค์และการออกแบบงานประติมากรรม
 - 2.1 การออกแบบผลงานประติมากรรม
 - 2.2 การจัดวางองค์ประกอบและการออกแบบประติมากรรม
 - 2.3 ที่มาของการสร้างสรรค์และการออกแบบงานประติมากรรม
3. วัสดุและเทคนิคในการสร้างสร้งงานประติมากรรม
 - 3.1 การใช้วัสดุธรรมชาติกับงานประติมากรรม
 - 3.2 เทคนิคในการสร้างสร้งงานประติมากรรม
 - 3.3 ทฤษฎีแนวคิดการใช้วัสดุในงานประติมากรรม
4. การสร้างงานประติมากรรมสาธารณะ
 - 4.1 แนวคิดและความสำคัญการเลือกสถานที่ติดตั้งผลงาน
5. ผลงานประติมากรรม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

1. ความเป็นมาของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเพณีการละเล่นผีตาโขน

1.1 ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์

อำเภอด่านซ้าย อำเภอเก่าแก่ตั้งก่อนกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีผู้สันนิษฐานไว้ว่า เดิมเคยเป็นเมืองโบราณ สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา หรือในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ปี พ.ศ 2091-2111 ใช้เป็นที่รวมพลอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนกรุงศรีอยุธยาและกรุงศรีสัตนาคณหุต ถูกเกณฑ์พลเพื่อสร้างองค์พระธาตุศรีสองรัก มีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกว่า พระธาตุดอกนี้ ใช้เวลาก่อสร้างนาน 3 ปี จึงจำเป็นต้องสร้างแหล่งที่พักอาศัยให้แก่ราษฎร

ข้อสันนิษฐานอำเภอด่านซ้าย ตามประวัติศาสตร์ ระบุว่า ไทยอพยพจากทางใต้ของประเทศจีน มาตามลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อสร้างอาณาจักรล้านนาไทยขึ้น อีกทางหนึ่ง มาตามลุ่มแม่น้ำโขง โดยสร้างอาณาจักรล้านช้างขึ้นก่อน แล้วเข้ามาสู่แคว้นสุวรรณภูมิ เดิมแคว้นนี้เคยเป็นที่อยู่ของ ขอม มอญ และ ละว้า ต่อมาขอมได้ขยายอาณาเขตการปกครองแคว้นสุวรรณภูมิทั้งหมด เป็นไปได้ว่าไทยเคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของขอมมาก่อน

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิปกครองเมือง มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทยเกิดขึ้น ด่านซ้ายในช่วงนั้นเป็นเมืองหน้าด่านหรือเมืองกันชนระหว่างอาณาจักรไทยกับกรุงศรีสัตนาคณหุต (เวียงจันทน์) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สมัยนั้นทำศึกสงครามกับพม่า พระมหาจักรพรรดิยกกองทัพออกรบป้องกันพระนคร ทำให้สูญเสียพระสุริโยทัย พระมเหสี พม่ามีกำลังแข็งแกร่งขึ้น แผลอาณาเขตครอบครองเข้ามาถึงเมืองนพบุรีศรีนครสังข์ ทำให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยากับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แห่งกรุงศรีสัตนาคณหุต (เวียงจันทน์) สร้างสัมพันธไมตรี ร่วมรบ ต่อสู้กับพม่า ทั้งสองตกลงทำสัญญาทางพระราชไมตรี โดยร่วมสร้างเจดีย์องค์หนึ่งขึ้น ที่เมืองด่านซ้าย เมื่อปีพุทธศักราช 2103 ตรงกับปีวอก โทศกจลศักราช 925 เป็นสักขีพยาน สัญญาสัมพันธไมตรีและเป็นเครื่องหมายเขตแดนระหว่างสองอาณาจักร พระธาตุดอกนี้ชื่อว่า “พระธาตุศรีสองรัก”

สมัยกรุงธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ช่วงหนึ่งเมืองด่านซ้ายตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ตามสนธิสัญญา วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2446 กระทั่งปีพุทธศักราช 2449 ฝรั่งเศสคืนเมืองด่านซ้ายตามสนธิสัญญา วันที่ 23 มีนาคม พุทธศักราช 2449 โดยมีเงื่อนไขยกเมืองตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณให้ฝรั่งเศส จึงยอมคืนเมืองด่านซ้าย และเมืองต่างๆ ที่ยึดไปแก่ไทย ด่านซ้ายเคยอยู่ในเขตการปกครองมณฑลพิษณุโลกต่อมาโอนเข้าเขตการปกครองของจังหวัดเลย ในปีพุทธศักราช 2450 จนถึงปัจจุบัน (เดิม วิกิคำศัพท์, 2542 : 580)

1.2 บริบทโดยทั่วไปของ อำเภอคำชะอีจังหวัดเลย

ที่ตั้ง

อำเภอคำชะอี เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเลย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก มีพื้นที่ 1,733.905 ตารางกิโลเมตร ห่างจากจังหวัดเลยประมาณ 82 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับแขวงเมืองบ่อเตน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีลำน้ำเหืองเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอท่าลี่ อำเภอภูเรือ และอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย และอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพทั่วไปเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีที่ราบระหว่างหุบเขา บางแห่งมีลักษณะที่ราบสูงลุ่มๆ ดอนๆ ที่ตั้งอำเภอเป็นที่ราบ มีภูเขาขนาดสามด้าน ในทางทิศตะวันตกพบที่ราบ เฉลี่ยประมาณ 20% ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่ชาวคำชะอีประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ราบใช้ทำนา ได้แก่ ข้าวเหนียว ข้าวไร่ ส่วนเชิงเขาเหมาะกับการทำไร่ ได้แก่ ไร่ข้าวโพด ฝัก ทำสวน ได้แก่ สวนมะขามหวาน สวนมะม่วง ปัจจุบันนิยมปลูกต้นยางพารา

สภาพภูมิอากาศ

มี 3 ฤดู ฤดูร้อนจะร้อนจัด และหนาวจัดในฤดูหนาว มีฝนตกชุกระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม

สถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว

อำเภอคำชะอีเป็นอำเภอขนาดเล็ก เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ ตามความงามทางธรรมชาติ และการดำรงชีวิตที่สงบเรียบง่าย มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ทำให้มีสถานที่ที่สำคัญและเคารพสักการะ ดังนี้

1. พระธาตุศรีสองรัก พระธาตุเก่าแก่ คู่บ้านคู่มืองของจังหวัดเลยและชาวคำชะอี มีประวัติศาสตร์สืบทอดวัฒนธรรมกว่า 400 สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา รูปทรงองค์พระธาตุคล้ายดอกบัวตูม รูปแบบผสมผสาน ระหว่างกรุงศรีอยุธยาและเวียงจันทน์ล้านช้าง เป็นพระธาตุเจดีย์มีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นของภาคอีสาน แสดงถึงความเป็นอาณาจักรล้านช้างทางฝั่งขวาและฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง
2. วัดป่าเนรมิตวิปัสสนา ความโดดเด่นที่แตกต่างจากวัดอื่นๆในอำเภอคำชะอี อุโบสถมีลักษณะทรงไทย มณฑปพระครูภาวนาวิสุทธิญาณสร้างด้วยศิลาแลง ศาลาการเปรียญ เป็นศาลาเก่าแก่ ทำจากไม้ตะเคียน และต้นสาละต้นไม้เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มีความงดงามทางจิตรกรรม สถาปัตยกรรม สามารถสร้างความประทับใจให้แก่ผู้พบเห็น

3. วัดโพนชัย วัดคู่เมืองอำเภอคำชะอีสร้างขึ้นพร้อมพระธาตุศรีสองรัก ประมาณ ปีพ.ศ. 2103 อายุราว 453 ปี โดยพระเถระกรุงศรีอยุธยา 5 รูป และกรุงศรีสัตนาคนหุต 5 รูป ทำสัตยาบัน (หล่อน้ำสัจจาตามศิลา) พระอุโบสถหลังใหญ่ลักษณะศิลปะล้านช้างกับหลวงพระบาง ภาพเขียนสีผนังแสดงเรื่องราวพุทธประวัติ ช่วงพระเวสสันดรออกผนวชมีเนื้อเรื่องเกี่ยวโยงกับ ประเพณีผีตาโชน พระพุทธเจ้าใหญ่ความศักดิ์สิทธิ์ศูนย์รวมจิตใจชาวอำเภอคำชะอี สถานที่นี้ใช้ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีบุญหลวงการละเล่นผีตาโชน และ พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาอื่นๆ

จากบริบทโดยรวมของอำเภอคำชะอี จังหวัดเลย “ดินแดนแห่งสัจจะไมตรี” เป็นเมือง สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถานที่ตั้งองค์พระธาตุศรีสองรัก ปุชนิยมสถานที่สำคัญควรค่า เคารพสักการะ ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนไทยและประชาชนลาวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงถึงรากเหง้าเชื้อสาย ชาวไทยหลวงพระบาง สืบเนื่องจากลัทธิรูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณี สำเนียงภาษา ถือได้ว่ารักษาขนบ ธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี

1.3 ศาสนา คติความเชื่อและธรรมเนียมประเพณี ของชาวอำเภอคำชะอี

พุทธศาสนา

อำเภอคำชะอี มีวัดอายุเก่าแก่หลายร้อยปีได้แก่ วัดโพนชัย วัดป่าเนรมิต ซึ่งมีวัดทั้งหมด 46 แห่ง สำนักสงฆ์ 35 แห่ง ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธยึดมั่นในขนบธรรมเนียมเดิม เช่น ในวัน พระ ชาวบ้านหยุดงานไม่ไปทำไร่นา คนเฒ่าคนแก่เข้าวัดทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรม วัดจึงเสมือน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์หลอมรวมจิตใจของชาวคำชะอี ความสำคัญอีกประการ วัดเป็นสถานที่ทำกิจโดย เจ้าหิ้งเจ้าหอหรือกวนใช้ปฏิบัติบารมี สร้างกุศลแก่ดวงวิญญาณที่สถิตในหิ้ง, หอและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อื่นที่รักษาบ้านเมือง

ความเชื่อ และพิธีกรรม

อำเภอคำชะอีมีคติความเชื่อด้านอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยาม ภูติ ผี วิญญาณ การนับถือผีบรรพชน ชาวคำชะอีเรียกว่า “ผีเชื่อ” หมายถึงวิญญาณของบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย เชื่อว่าวิญญาณวิรบุรุษเหล่านั้นคอยปกป้องรักษาคุ้มครองบุตรหลานในครอบครัวให้อยู่ เย็นเป็นสุข สำหรับความเชื่อและวัฒนธรรมที่มีความแปลก ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแตกต่างจาก ท้องถิ่นอื่น ดังนี้

1. ความเชื่อความศรัทธาต่อองค์พระธาตุศรีสองรัก เชื่อว่าสามารถคลันดาลสิ่งต่างๆ จากการบนบานขอพร ได้ตามประสงค์ เปรียบเสมือนจุดศูนย์รวมความเชื่อความศรัทธา ยึดเหนี่ยว จิตใจชาวคำชะอีและประชาชนอื่นในจังหวัดใกล้เคียง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดกลุ่มผู้นำ สื่อกลางติดต่อ

ดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ และผู้นำประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ บุคคลกลุ่มนี้ ถูกเรียกว่า “ผู้เข้าทรง และเข้าเฝ้า” ประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

ตำแหน่งผู้เข้าทรงและเข้าเฝ้า

ผู้เข้าทรงและเข้าเฝ้า เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญและผูกพันต่อองค์พระธาตุศรีสองรักอย่างมาก ได้แก่ 1. เจ้ากวนและเจ้าแม่นางเทียม ถูกแต่งตั้งโดยวิญญาณพระเสื้อเมืองเข้าทรง ๒. แสนและนางแตง ตำแหน่งเข้าเฝ้า ถูกเลือกแต่งตั้งโดยพระเสื้อเมืองเข้าทรงเจ้ากวนทำการผูกข้อมือข้อมือทำหน้าที่ปลัดเปลี่ยนเวรเพื่อเฝ้าองค์พระธาตุศรีสองรัก อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่เข้าเยี่ยมชม นมัสการองค์พระธาตุ พร้อมทั้งให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การบนบาน การแก้บน เป็นต้น

2. คติความเชื่อและการนับถือผีของภาคอีสาน

ความเชื่อของชาวอีสานได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชน และความเชื่อทางศาสนาเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม เชื่อในเรื่องของสิ่งลี้ลับ ผีสาว เทวดา เชื่อในเรื่องพระภูมิเมือง ผีบรรพชน ลางสังหรณ์หรือเทพสังหรณ์ เชื่อในเรื่องลัทธิประเพณี ถูกสืบทอดมาอย่างยาวนาน ก่อเกิดประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องภูติผีฝงแน่นอยู่กับคตินิยมของคนไทยอย่างแน่นแฟ้น แม้แต่ทางบ้านเมือง ยังมีในพระราชพิธีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูติผีอยู่บ้าง เช่น การเซ่นสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมืองและหลักเมือง ปัจจุบันในท้องถิ่นอีสานบางแห่งความเชื่อเรื่องผีก็ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนอยู่มาก (ธวัช ปุณโณทก, 2528 : 370)

ความผูกพันกับความเชื่อเรื่อง “ผี” ของชาวอีสานที่เหนือธรรมชาติ คือวิญญาณของผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น ผีนา ผีป่า ผีเขา ผีบ้าน ผีหมู่บ้าน ผีปู่ตาชาย ผีฟ้า ผีแดน หรือผีที่เกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น ผีปอบ ความเชื่อเหล่านี้ถูกผสมผสานกับความเชื่อพระพุทธศาสนา เช่น เมื่อแรกเกิด มีความเชื่อว่าผีร้ายจะทำลายชีวิต ให้ผีดีคุ้มครองปกป้องรักษา ต้องทำพิธีสู่ขวัญ ในพิธีแต่งงาน ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผีปู่ตาชายจงมารับรู้ ปกป้องรักษาชีวิตคู่ให้ครองเรือนอย่างมีความสุข อย่าให้ความทุกข์มาก ล้ำกราย เมื่อเกิดเจ็บป่วยจากโรคที่ไม่เกิดตามธรรมชาติ เชื่อว่า ภูติผีเป็นผู้กระทำ วิธีแก้รักษา ให้นางเทียม (ผู้ทรงผีฟ้า) ดัดต่อสอบถามแก้ไขตามจุดนั้น ด้วยการแต่งพิธีกรรมขอขมาบูชาเช่นสรวง เป็นวิถีรูปแบบหลักปฏิบัติการณ์ดำเนินชีวิตตามฮีต ตามคอง ความเชื่อว่าผีสาหัสสิงสถิตอยู่ทุกที่แม้ในเครื่องมือเครื่องใช้ ประกอบการทำมาหากินมีผีดีคอยปกป้องคุ้มครอง ก่อเกิดพิธีกรรม การละเล่นเกี่ยวข้องกับผี เช่น การเล่นนางด้ง นางกะลา นางซ้าง นางควาย ฯลฯ วิธีการละเล่นเหล่านี้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเชิญผีเข้าสิงสู่คนเล่น แล้วถาม ไถ่ในสิ่งที่ต้องการอยากรู้ เช่น ความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน (ปราณี วงษ์เทศ, 2528 : 294-306)

ความเชื่อในสังคมอีสานมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณอย่างมาก แม้ศาสนาพุทธจะมีบทบาทในวิถีประชาชน สังคมก็ตาม หลักปรัชญาหลักธรรม ไม่สามารถลบล้างความเชื่อเรื่องผีออกได้ จากอิทธิพลเดือนสิบสอง (จารีตที่ต้องประพาศปฏิบัติในรอบสิบสองเดือน) พบว่ามีพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับภูตผี ได้นำพระภิกษุประกอบพิธีเช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีการทำบุญข้าวสาก การทำบุญข้าวประดับดิน การทำบุญช่าชะ เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก, 2528 : 368)

การนับถือผีของชาวอีสาน มีความผูกพันมั่นคงและยาวนาน มีรูปแบบพิธีกรรมที่แตกต่างตามคติความรู้ความเชื่อของชาวบ้านตามท้องถิ่นนั้นๆ ก่อเกิดประเพณีการเล่นที่เกี่ยวข้องกับผีผสมผสานกับพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน สามารถสร้างความสบายใจ บรรเทาทุกข์ให้ชาวบ้าน สร้างความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นปึกแผ่น และความมั่นคงปลอดภัยให้กับชุมชนได้

1.4 ความสำคัญของการเล่นผีตาโขน

ผีตาโขน ผีโขน หรือผีขน การละเล่นสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องผีทางภาคอีสาน นิยมเล่นในงานบุญประเพณี หรือบุญบั้งไฟ การเล่นผีโขน ไม่มีการเชิญผีเข้ามาสิงสู่ตัวผู้เล่น ทุกคนมีสิทธิ์เล่นเท่าเทียมกัน เพียงแต่คนเล่นต้องสวมหน้ากากหรือหัวโขนเข้าไป ตามที่ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2527 : 134) วิธีการเล่นผีตาโขนในสมัยก่อนมีปีละหน จุดประสงค์หลักสำคัญ คือแสวงหาความสนุกสนานเท่านั้น

ปัจจุบันการละเล่นผีตาโขนปรากฏอยู่บางท้องถิ่นเท่านั้น เช่น ที่บ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีชื่อเรียกที่แตกต่าง บ้านไฮหย่องเรียก “ผีขน” “ผีโขน” อำเภอด่านซ้ายเรียก “ผีตาโขน” มีรูปแบบการละเล่นเหมือนกัน คือเล่นในงานบุญประเพณี (บุญมหาชาติ) เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายวิธีการการเล่นที่คล้ายคลึงกัน ไว้ดังนี้

1.4.1 ประเพณีแห่ผีตาโขน บ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

ในทุกๆปี ระหว่างเดือนห้าถึงเดือนหกมีการทำบุญมหาชาติก่อนจัดงานประเพณี มีการแผ่กุศลทักษ์เทศน์ไปยังหมู่บ้านต่างๆ ที่ใกล้เคียงมาร่วมบุญ ส่วนคณะหนุ่มๆจัดทำผีโขนจากไม้จิว ใช้ขวานตากเป็นรูปหน้าผี ทาสีให้หน้ากลัว ตัดสังกะสีรูปทรงยาวๆ เป็นใบหู เส้นผมทำจากเชือกกล้วยแห้ง ถือดาบเป็นอาวุธ ผีโขนขบวนนี้ทำหน้าที่เรียกร้อยจัญตามหมู่บ้านก่อนถึงวันงานประมาณ 5-6 วัน แต่ละกลุ่มมีหัวหน้าคณะทำหน้าที่ร้องนำซึ่งและลูกน้องจะว่าตาม มีกลองยาว พิณเคาะ (เครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ลักษณะกระดิ่ง) แคนเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ทำให้การแข่งเกิดความไพเราะ สนุกสนานน่าฟังยิ่งขึ้น (วรรณพันธ์, 2515: 46-47) เมื่อถึงวันบุญมหาชาติพวกผีโขนจะออกเรียกร้อยจัญตามหมู่บ้านของตนเองเข้าร่วมขบวนแห่อัญเชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง (ประเสริฐ โสมวงศ์, 2522 : 83)

ภาพที่ 1 ประเพณีแข่งผีตาโขน งานประเพณีและเทศกาล บ้านไสห้อย่ง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
ที่มา : [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.sakonnakhonguide.com>

1.4.2 ประเพณีแห่ผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

การละเล่นผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย มีจุดมุ่งหมายขอพรจากปีศาจ ร่วมขบวนแห่พระเวสสันดร เข้าเมือง เป็นงานบุญที่รวมประเพณีประจำเดือนสิขีสิบสอง คลองสิขีสี่ ภูมิปัญญา มรดกล้ำค่าพื้นฐาน คติความเชื่อเดิมของปราชญ์อีสาน นางานบุญในสิขีสิบสองมารวมเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ได้แก่ บุญพระเวส บุญบั้งไฟ จัดเป็นบุญใหญ่ นิยมทำในเดือนแปด เรียกงานนี้ว่า “ประเพณีบุญหลวง” นี้คือ ความแตกต่างกับบ้านไสห้อย่ง สิ่งแรกที่ทุกคนนึกถึงในงานประเพณีบุญหลวง คือการละเล่นผีตาโขนที่ ให้ความสนุกสนานแก่ผู้เล่นชุมชน และนักท่องเที่ยว ทำให้ “งานประเพณีผีตาโขน” กลายเป็น เอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นและเป็นที่ยู้งักของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป ทั้งๆ ที่ การละเล่นนี้เป็น เพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งของงานบุญหลวงเท่านั้น

การละเล่นผีตาโขนที่ชาวด่านซ้ายให้ความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดมาแต่สมัย โบราณ มีวัตถุประสงค์เพื่อขอฝนให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ประชาชนมีอยู่มีกิน บ้านเมืองอยู่ เย็นเป็นสุข ไม่มีเหตุเภทภัยใดๆ เกิดขึ้น ในทางความเชื่อทางศาสนา ผิเปรียบเสมือนลูกน้องเข้ารับใช้ พระพุทธเจ้า (ในตอนหนึ่งของพระเวสสันดรชาดก) การละเล่นผีตาโขนในขบวนแห่พระเวสสันดร (แห่พระ) ชาวบ้านเชื่อว่าผีเหล่านี้ทำหน้าที่รับใช้ดูแล คุ่มครองขณะพระเวสสันดรถูกเนรเทศ ออกจาก เมืองไปอยู่ป่า ณ เขาเวทก และตามมาส่งเสร็จออกจากป่าสู่เมือง (สาร สาระทศนันทน์, 2534 : 242) ตามความเชื่อนี้ ชาวด่านซ้าย นำคติความเชื่อทางพุทธศาสนา และคติความเชื่อวิญญาณผีบรรพ ชน มาผสมผสานปรับให้สอดคล้องได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาถึงการพัฒนาประเพณีผีตาโขน ความคิดเห็นของปราชญ์ท้องถิ่น และครูภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความคิดเห็นตรงกันว่า ประเพณีผีตาโขนเกิดจากความเชื่อวิญญาณของผีบรรพชน เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรม บวงสรวงบูชาระหว่างผู้ชม สืบสานมาจากการละเล่นปู่เยอ ย่าเยอของชาวหลวงพระบาง กลุ่มชนชาติพันธุ์ไท-ลาว โดยเชื่อว่า อำนาจของท่านคลบันดาลให้เกิดความสุขความอุดมสมบูรณ์ หรือสร้างความหายนะแก่บ้านเมืองได้ เพื่อแสดงความเคารพ จะต้องทำการละเล่นเดินพ้อผีตาโขน เช่นสรวงบูชาให้ถูกอกถูกใจแก่ผีบรรพชน

สรุปความสำคัญและจุดมุ่งหมาย ในประเพณีการละเล่นผีตาโขน หรือประเพณีบุญหลวง

1. เป็นกิจประเพณีทางพุทธศาสนา ชาวไทยเชื่อว่าหากได้ ทำบุญหลวง (บุญพระเวส) และฟังเทศน์เผuas (เทศน์มหาชาติ) ครบ 13 กัณฑ์ หรือ 1 วัน จะๆได้รับอานิสงส์ยิ่งใหญ่ ชาติหน้าจะได้เกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย
2. เป็นพิธีกรรมการขอฝน จุดประสงค์หลักของงานบุญบั้งไฟ
3. เป็นการสะเดาะเคราะห์บ้านเมือง ขจัดปัดปาลิ่งชั่วร้าย เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและสังคม จากจุดประสงค์ ก่อเกิดเป็นประเพณีบุญหลวง “การขอฝน” ประเพณีนี้ ถูกจัดขึ้นช่วงปลายเดือน 7 ถึงต้นเดือน 8 เป็นฤดูกาลเริ่มต้นการผลิต ส่วนสำคัญสำหรับชาวเกษตรกรรม

1.5 รูปแบบการละเล่นผีตาโขนในประเพณีบุญบั้งไฟในอดีต

การจัดงานประเพณี ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในหมู่บ้านและใกล้เคียง เพื่อนำบั้งไฟเข้าร่วมสมทบการประกวดแข่งขันต่างๆ เพื่อสร้างความสนุกสนานครื้นเครงอย่างเต็มที่

ระหว่างการเตรียมงาน แต่ละหมู่บ้านจะประดับตกแต่งบั้งไฟให้สวยงาม พ้อรำ และประกอบกับการละเล่นต่างๆ ให้ดูสมจริงและน่าสนุกยิ่ง การ “เซ็ง” เกิดขึ้น ก่อนวันโฮม (วันรวม) (รูปแบบคล้ายกับเซ็งผีตาโขน งานประเพณี บ้านไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร) มีเครื่องเถาะ ดิด สี ดี เป่าแคนให้เข้ากับจังหวะ คณะเซ็งส่วนใหญ่จะแต่งตัวแปลกๆ บางคนเอาดินโคลนหรือ ดินหม้อมาทาหน้าตา บางกลุ่มทำหน้ากากผีจากวัสดุธรรมชาติ กาบมะพร้าว และหวดหนึ่งข้าวเก่าๆ สวมหน้าพรางตัวด้วยจิวรเก่าของพระ มุ้งขาดๆ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า ผีโขน หรือ ผีตาโขน แต่ในปัจจุบัน ผีตาโขนได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หน้ากากถูกออกแบบมีความวิจิตรบรรจงสวยงามขึ้น ชุดพรางตัวปรับเปลี่ยนเป็นของใหม่ทั้งหมดสร้างสรรค์

การละเล่นที่พรางตัว หรือแต่งตัวแปลกๆ ในอดีต อาจมีเหตุผลเพื่อปกปิดความอายหรือเพื่อป้องกันไม่ให้คนอื่นจำได้นั้น มีจุดประสงค์สำคัญ ของการละเล่นดังนี้

1. เล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน
2. เพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์
3. เพื่อเรียไร ขอปัจจัยตามศรัทธา เช่น เงิน เหล้า ใช้เป็นทุนในการทำบั้งไฟ ส่วนข้าวปลานำมาเลี้ยงแขกที่มาช่วยทำบั้งไฟ

4. การ เชื้อ ตามหมู่บ้าน อาจสืบคู่แข่ง ในการทำบั้งไฟคืบหน้ามากน้อยแค่ไหน แล้วดีกว่าหรือไหม จากนั้นกลับมาปรับปรุงบั้งไฟของตน

5. หลังจากเสร็จงานบุญบั้งไฟ เป็นการละเล่นของผีตาโขน ตามหมู่บ้านต่างๆ อีกครั้ง ซึ่งเรียกว่า “นำฮอยไฟ” เพื่อขอบคุณและให้ศีลให้พร

ความคิดเห็นด้านรูปแบบการละเล่นผีตาโขนในงานบุญบั้งไฟ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก เพราะเป็นตัวกลางเชื่อมประสานระหว่าง งานบุญเผือกและบุญบั้งไฟเข้าด้วยกัน ก่อเกิดประเพณีบุญหลวงได้อย่างสมบูรณ์และกลมกลืนมากที่สุด

1.6 อิทธิพลการเปลี่ยนแปลงการละเล่นผีตาโขนตามยุคสมัย

รูปแบบการละเล่นผีตาโขนในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย จากสังคมวัฒนธรรมหลากหลายกลุ่มชน ที่เห็นความสำคัญของประเพณีนี้ มีส่วนร่วมสนับสนุนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและชาวต่างประเทศรู้จัก ชักชวนเที่ยวชมงานประเพณี ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในชุมชน จึงปรับเปลี่ยนผสมผสานพัฒนาไปตามยุคสมัย ซึ่งแบ่งออกได้ 4 ยุค ดังนี้

1.6.1 ยุคดั้งเดิม (ก่อนปี พ.ศ.2500) สืบเนื่องจากการละเล่น ปู่เฮงย่าเฮอ ความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธ พราหมณ์ ผี ได้รับการถ่ายทอดจาก อาณาจักรล้านช้างโบราณ ตามงานวิจัยของ ชีร์วัฒน์ แก้วแดง พิธีกรรมความเชื่อปู่เฮงย่าเฮอ เมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว เป็นความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและผีอารักษ์ในชุมชน ให้ความหมายของพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ จากรูปแบบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตามยุคสมัย กลายเป็นความเชื่อปัจเจกบุคคล เมื่อลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง เปิดประเทศเพื่อการท่องเที่ยว ความหมายของปู่เฮงย่าเฮอ ถูกใช้เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวของลาวเท่านั้น (ชีร์วัฒน์ แก้วแดง, 2545 : ง - จ)

ภาพที่ 2 ปู่เฮงย่าเฮอ

ที่มา : [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก [http:// www.learners.in.th/blong](http://www.learners.in.th/blong)

1.6.2 ยุคแสวงหา (ระหว่างปีพ.ศ.2500-2530) ช่วงการพัฒนา งานประเพณีผีตาโชนกับเศรษฐกิจให้เติบโตไปพร้อมกัน เริ่มจากราชการเข้ามามีบทบาท บวกกับแนวคิดของคนรุ่นใหม่ ประเพณีการเล่นผีตาโชนจึงถูกบรรจุลงแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ทางภาครัฐ เอกชน เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้รูปแบบดั้งเดิมที่เคยเล่นแบบธรรมชาติ ปรับประยุกต์เพิ่มกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การจัดประกวดขบวนแห่ประกวดหน้ากากผีตาโชน การประกวดทำเต็นสวยงาม เป็นต้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ยกระดับการเล่นให้ถูกใจการตลาดเพิ่มสีสันให้หลากหลายขึ้น

ภาพที่ 3 ภาพผีตาโชน 2512-2530

ที่มา : [ออนไลน์] www.oceansmile.com/E/Leo/Pheetakhon.htm

1.6.3 ยุคก้าวกระโดด (ระหว่างปี พ.ศ.2530-2546) ยุคเปลี่ยนแปลงลักษณะก้าวกระโดดก้าวใหญ่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบรรจุประเพณีผีตาโชน อยู่ในแผนการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ชาวด่านซ้ายปรับตัวตอบสนองเป็นอย่างดี จึงเกิดเงินหมุนเวียนในตัวอำเภอ สร้างรายได้ผลกำไรจากการค้าขายมากขึ้น พิธีกรรมถูกปรับแนวทาง เป็นการแสดงเพื่อดึงดูดสายตานักท่องเที่ยว มีการจัดฉาก แสดงการพูด การแข่งขัน ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบสำคัญๆ ทั้งคน อุปกรณ์ กิจกรรม สถานที่ แต่รูปแบบพิธีกรรมดั้งเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลง โดยแบ่งผู้เล่นไว้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ละเล่นตามพิธีกรรม และผู้ละเล่นเพื่อการแสดง

ภาพที่ 4 ภาพผีตาโขน 2530-2555

ที่มา : [ออนไลน์] www.oceansmile.com/E/Leo/Pheetakhon.htm

1.6.4 ยุคปัจจุบัน (ระหว่างปี พ.ศ. 2546 –ปัจจุบัน) เริ่มตั้งแต่ปี 2551 โลกเข้าสู่วิกฤตเศรษฐกิจประเทศไทยโดนผลกระทบเช่นกัน ในไตรมาสที่ 4 ปี 2551 ปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจในต่างประเทศมีความเด่นชัดมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อภาคการส่งออกของไทยทำให้อัตราการขยายตัวการส่งออกสินค้าและการบริหารหดตัวลง ประกอบกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นรุนแรง เป็นเหตุทำให้ปิดสนามบินนานาชาติ (สุวรรณภูมิ) ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ 3 ด้าน ได้แก่ภาคการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ภาคการเกษตรและภาคการท่องเที่ยวของประเทศอยู่เกิดผลกระทบตามไปด้วย จากปัญหาภาวะดังกล่าว ทำให้ประเพณีการละเล่นผีตาโขน โดนผลกระทบตามไปด้วย และค่อยๆลดเลือนคุณค่าความสำคัญลงเรื่อยๆ เพราะขาดความสนับสนุนและการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง แต่อย่างไรชาวค่าน้ำยังคงไม่ทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณี และยังคงยึดถือปฏิบัติตามรูปแบบ ทุกๆ ปี ถึงแม้ว่าสภาพสังคมภายนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม

สรุป ประเพณีการละเล่นผีตาโขนในปัจจุบันอาจถูกบิดเบือน หลักความสำคัญจุดประสงค์ที่แท้จริง ของงานประเพณี จากกลุ่มคนที่เข้ามามีบทบาทแสวงหาผลกำไร แต่อย่างไรผีตาโขนกลับกลายมาเป็นสัญลักษณ์ บ่งบอกถึงอัตลักษณ์บ่งบอกชาติพันธุ์ กำหนดทิศทางของวิถีชุมชนได้ดังนี้

1. การนำฮีตที่ขาดไป หลอมรวมเข้าด้วยกันเป็น ประเพณีบุญหลวง ด้วยความสนุกสนานช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

2. มีส่วนส่งเสริมศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชน ผนวกความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อ วิทยุญาณบรรพชนบูรณาการเชื่อมโยง เกิดความสัมพันธ์อย่างกลมกลืน ทำให้ชุมชนสงบสุขไม่มีความขัดแย้ง สะท้อนให้เห็นถึงความรักความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ของชาวด่านซ้าย

3. การละเล่นผีตาโขน ก่อเกิดผลดีแก่สังคม มีส่วนในการอบรม ชัดเกล้าจิตใจคนในสังคม ส่งผลให้วัฒนธรรม ภาษาท้องถิ่น จารีตประเพณี วิถีชีวิต ไม่เปลี่ยนแปลงสูญหายไป รู้จักรากเหง้า และวัฒนธรรมของตนเอง เกิดเป็นความภูมิใจและผูกพันกับท้องถิ่น

4. การเปลี่ยนแปลง ตามยุคสมัยมีส่วนส่งผลทางเศรษฐกิจ เกิดข้อเสียดังเช่น การแข่งขันทางการตลาดการขึ้นราคาสินค้าและบริการต่างๆ ให้สูงกว่าเดิม การจัดสรรสถานที่ท่องเที่ยวร้านค้า ที่พัก เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ส่วนนี้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้แก่คนในชุมชน ผลเสียที่ตามมา คือความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมการท่องเที่ยว ทำให้ค่านิยมของชาวอำเภอด่านซ้าย เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ผีตาโขนของอำเภอด่านซ้าย ความหมายไม่เพียงการละเล่นเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อ ยึดถือปฏิบัติสืบทอด จนกลายเป็นประเพณี สาเหตุหลักสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีกับชุมชน ควรดำรงสืบสานและส่งเสริมเผยแผ่ให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงประเพณีการละเล่นผีตาโขน

จากความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและคติความเชื่อต่างๆ รวมถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ประเพณีการละเล่นผีตาโขน ผู้ศึกษาใช้เป็นข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ เป็นแนวทาง นำไปสู่การออกแบบ สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1.7. ข้อมูลเกี่ยวกับวัด โพนชัย และพิพิธภัณฑสถานผีตาโขน

ลักษณะทางกายภาพของวัดโพนชัย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

วัดโพนชัย วัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของด่านซ้าย สร้างขึ้นพร้อมพระธาตุศรีสองรัก ประมาณ พ.ศ. 2103 อายุราว 453 ปี โดยพระเถระของกรุงศรีอยุธยาและกรุงศรีสัตนาคนหุต ทำสัตยาบัน (หล่อน้ำ ล้างตามศิลาจารึก) เพื่อสร้างพระธาตุศรีสองรักขึ้น วัดนี้จึงมีพระธาตุศรีสองรักจำลอง ตั้งอยู่ทาง ทิศใต้ของพระวิหาร 1 องค์ ขนาดกว้าง 3.75 เมตร สูง 15 เมตร บริเวณที่ตั้งวัดมีลักษณะเป็นเนิน จากเรื่องเล่าว่าดินเนินเป็นมูลขุย ของพญานาค มีรูศูนย์กลางลงไปที่ทำวงเวียน เรียกว่า รูพญานาค หลังสร้างพระพุทธรูปประธานองค์ใหญ่ในพระวิหาร ปรากฏรอยโคลนตมของหางพญานาคฟาด เป็นอนฝ่าผนังและหลังพระพุทธรูป ชาวบ้านจึงกลบรูนั้นไว้ หลายปี ต่อมาได้เปิดรูพญานาคออกแล้ว ทำรั้วกันล้อมรอบให้นักท่องเที่ยวได้ชม

ภาพที่ 5 บริเวณ โดยรอบ ภายในวัด โพนชัย

มีพระอุโบสถหลังใหญ่ เอกลักษณ์เฉพาะแบบศิลปะล้านช้างกับหลวงพระบาง ภายในมีภาพเขียนสีผนังที่เขียนขึ้นใหม่ ประมาณ 14-15 ปีก่อน แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรตอนออกผนวชเกี่ยวข้องกับประเพณีผีตาโขน มีพระประธานเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์รูปปางสมาธิ องค์พระสูง 115 นิ้ว หน้าตักกว้าง 79 นิ้ว ศิลปะคล้ายของล้านช้างหลวงพระบาง ชาวอำเภอด่านซ้ายเรียกว่า "พระเจ้าใหญ่ หรือหลวงพ่อใหญ่"

ภาพที่ 6 พระเจ้าใหญ่ หรือ “หลวงพ่อใหญ่” วัด โพนชัย จังหวัดเลย

วัดโพนชัย ถือได้ว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ศูนย์รวมจิตใจของชาวอำเภอด่านซ้าย ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆเช่น งานสมโภชพระพุทธบาทจำลอง งานออกพรรษา งานเข้าพรรษา และใช้อุปสมบทพระเนื่องจากเจ้าอาวาสเป็นเจ้าของคณะอำเภอ และประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวด่านซ้าย คือการทำบุญมหาชาติในเดือน 7 (กรกฎาคม) หรือที่เรียกว่า "งานบุญหลวง" หลังจากเสร็จงานพระธาตุศรีสองรักเจ้าพ่อกวนและเจ้าแม่นางเทียมผู้นำชาวบ้านร่วมจัดงานบุญเทศน์มหาชาติ ในงานนี้มีผีตาโขนออกมาเดินขบวนร่วมประกอบพิธีกรรมต่างๆ ภายในงาน

ภาพที่ 7 วิหารวัดโพนชัย และ พระธาตุศรีสองรักจำลองที่วัดโพนชัย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองด่านซ้าย

เป็นสถานที่เก็บรวบรวมเรื่องราวของอำเภอด่านซ้าย มีข้อมูลความเป็นมาของ ประเพณีและวัฒนธรรม สร้างจากกุฏิหลังเดิมของท่านเจ้าอาวาส พัฒนาคัดแปลงเป็นพิพิธภัณฑ์ สร้างขึ้นปี พ.ศ. 2478 ด้วยไม้ทั้งหลังตามแบบสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น ภายในมีห้องจัดแสดงแบ่งเป็น ห้องผีตาโขน ห้องสื่อวีดิทัศน์ ฉายภาพเรื่องราวของเมืองด่านซ้าย และส่วนทำกิจกรรม ทำหน้าากผีตาโขน ซึ่งจะมีการสาธิตให้ผู้สนใจทุกวันเสาร์-อาทิตย์

ภาพที่ 8 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองด่านซ้าย ปัจจุบัน

ภาพที่ 9 ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองด่านซ้าย ปัจจุบัน

2. การสร้างสรรค์และการออกแบบงานประติมากรรม

การสร้างสรรค์ คือ การทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นด้วยปัญญาของมนุษย์ มีลักษณะต้นแบบในทางใดทางหนึ่ง โดยไม่ซ้ำกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว เป็นกระบวนการอิสระ ไม่เป็นทาสของอารมณ์ ปัญญา ลัทธิ หรือแบบอย่างต้องมีเสรีภาพนึกคิดอย่างอิสระ มีความริเริ่มและก้าวหน้า (ชลูค นิมเสมอ, 2553)

การสร้างสรรค์ศิลปะ คือ คิดค้นรูปทรง หรือหน่วย (Unit) สารของการสร้างสรรค์ การจัดระเบียบหน่วย สร้างหน่วยเหล่านั้นให้เกิดรูปทรงใหม่ เป็นรูปทรงที่มีเอกภาพ ลักษณะเฉพาะตัวของศิลปิน (Individuality) เป็นต้นแบบ (Originality) และมีเอกภาพ ตรงข้ามกับการลอกเลียนแบบ (Imitation) ไม่ว่าจะจากธรรมชาติหรือจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจกระทำได้ด้วยการใช้ธรรมชาติเป็นสื่อ เลือกรสร เพิ่มเติม ตัดทอน แปรสภาพของธรรมชาติให้เกิดเป็นรูปทรงที่สามารถสื่อแสดง ความหมาย ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด จินตนาการของผู้สร้าง หรือการใช้รูปทรงที่สร้างขึ้นเองจากการประสานกันของทัศนธาตุ ได้แก่ เส้น น้ำหนัก ที่ว่างและพื้นผิว โดยไม่ให้อารมณ์รูปทรงนั้นเป็นตัวแทนของสิ่งใดในธรรมชาติ (ชลูค นิมเสมอ, 2553)

มิติในธรรมชาติก่อเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม การพบเห็น ถูกกระตุ้นให้คิด และสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามการสังเกตของสมองเกิดการตอบสนองตามความรู้สึกที่ได้รับสัมผัส ทั้ง 2 ได้แก่ การรับรู้ทางสายตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย การรับรู้จากสัมผัสภายนอกร่างกาย จึงเกิดการรับรู้ในมิติต่างๆ ตามแต่ละบุคคล ได้แก่ ความรู้สึก ความประทับใจ และความสะเทือนใจ ที่แตกต่างกันไป สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้าง ล้วนเป็นอิทธิพล แรงบันดาลใจ สำคัญในการสร้างผลงานประติมากรรม (สามารถ จับโจร, 2553 : 87,88)

ธรรมชาติ (Natural) เป็นแหล่งเรียนรู้สร้างความรู้สึกด้านจิตใจที่สำคัญแก่มนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้หลากหลายมิติ, รูปแบบที่แตกต่างกัน สามารถสะท้อนออกมาในผลงานประติมากรรม บางกรณีมีทั้งเนื้อหาและรูปแบบทั้งต่อต้าน เลียนแบบ ปฏิบัติถ่ายทอดตามเงื่อนไขจากธรรมชาติ ดังนั้น ธรรมชาติจึงมีอิทธิพลต่อมนุษย์ในด้านความรู้สึกตามเหตุผลที่ได้รับและการศึกษา

2.1 การออกแบบผลงานประติมากรรม

การออกแบบสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมนั้น ผลงานควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ด้านกายภาพ หรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นภายในใจและเงื่อนไขของความงาม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จำเป็นต้องมีหลักในการออกแบบ เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่ลักษณะของการออกแบบที่ดี หลักสำคัญของการออกแบบที่ขาดไม่ได้ เช่น เอกภาพในผลงาน ความสมดุล ความสัมพันธ์ในมิติ ความงามทางศิลปะ สดุดีส่วน จังหวะ และความหลากหลาย สิ่งเหล่านี้คือรูปทรงที่เกิดขึ้นภายใต้ มิติความงามนั่นเอง (สามารถ จับโจร, 2553 : 173)

ความเป็นเอกภาพ หมายถึง การรวมส่วนประกอบย่อยเข้าด้วยกัน ได้แก่ ส่วนองค์ประกอบ เบื้องต้น จุด เส้น สี ขนาด รูปร่าง รูปทรง และสัดส่วน ให้เกิดความสัมพันธ์ มีความประสานกลมเกลียว ซึ่งความเป็นเอกภาพในงานออกแบบ ต้องกำหนดขอบเขต โดยคำนึงถึงส่วนประกอบแต่ละส่วนของและภาพรวมของผลงานประติมากรรม แสดงถึงเอกลักษณ์ที่สอดคล้องและกลมกลืนและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

รูปแบบเอกภาพ แบ่งออกได้ 2 แบบ ดังนี้

1. เอกภาพคงที่ (Static Unity) คือ การจัดกลุ่มรูปร่างรูปทรง เรขาคณิต ให้รู้สึกแข็งแรง มั่นคง ไม่แสดงความรู้สึกเคลื่อนไหว เช่น งานออกแบบสถาปัตยกรรมต่างๆ ไป งานออกแบบประติมากรรม เป็นต้น

2. เอกภาพเคลื่อนไหว (Dynamic Unity) คือ การจัดรูปร่างรูปทรงอิสระ เอกภาพนี้ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวภายในรูปทรง

ความสมดุลของงานศิลปะใช้เป็นหลักวางองค์ประกอบ เพื่อสร้างความสมดุล ให้บริบทนั้นๆ สร้างเป็นความสมดุลตามสภาพการมองเห็นด้วยสายตาหรือการรับรู้ถึงมิติ ของแรงหรือค่าน้ำหนัก ดังนี้

1. ความสมดุลของสิ่งที่ซ้ำหรือเหมือนกัน (Symmetrical Balance) การนำส่วนประกอบของรูปลักษณะเหมือนกัน จัดองค์ประกอบให้ประสานกลมกลืน เกิดการถ่วงน้ำหนักที่พอเหมาะพอดีมีความสมดุล ด้วยการจัดวางตำแหน่ง ที่ตั้ง ช่องไฟ ระยะห่าง อัตราจำนวน ขนาด รูปร่าง น้ำหนักอ่อนแก่ ฯลฯ ที่เหมือนกันหรือเท่าๆ กัน เกิดเป็นเอกภาพเดียวกัน

2. ความสมดุลของสิ่งที่ขัดแย้งหรือต่างกัน (Asymmetrical Balance) การนำส่วนประกอบรูปลักษณะที่ต่างกันหรือขัดแย้ง จัดองค์ประกอบให้ประสานกลมกลืนกัน เกิดการถ่วงน้ำหนักของที่พอเหมาะพอดีจนรู้สึกสมดุล โดยวัตถุหรือเนื้อหาไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน

3. ความสัมพันธ์ในมิติความงามทางศิลปะ ต้องใช้กระบวนการจัดการด้านความงามของรูปทรง ให้เกิดเอกภาพทางความงาม ส่งผลกับสุนทรียะ ความรู้สึกต้องสัมผัสกับผลสัมฤทธิ์ จะเกิดเป็นผลสำเร็จที่สอดคล้องกับความคิดของผู้สร้างสรรค์

4. สัดส่วนของผลงาน การแสดงความสัมพันธ์ กับขนาด ความยาว ความสูง และความลึก ซึ่งสัดส่วนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ ในแต่ละส่วนที่ประกอบขึ้น รูปทรง หากความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนเหมาะสม จะทำให้รูปทรงทั้งหมดเกิดความงามและเกิดเป็นเอกภาพ

5. จังหวะ ในการออกแบบทั้งสองมิติ และสามมิติ การจัดจังหวะในผลงาน จะส่งผลให้สุนทรียะ ชั้นเชิงที่แพรวพราว ส่งผลให้เกิดความสำคัญ อิทธิพลต่อรูปทรงและองค์ประกอบ

6. ความหลากหลาย ความแปลกใหม่ ของรูปร่าง รูปทรง การเลือกวัสดุและอุปกรณ์ ในการจัดวางและสร้างสรรค์ สามารถสร้างจุดสนใจและความรู้สึกที่ไม่น่าเบื่อต่อชิ้นงานนั้นๆ

2.2 การจัดวางองค์ประกอบและการออกแบบประติมากรรม

การออกแบบสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ต้องมีองค์ประกอบสำหรับการออกแบบ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่ลักษณะของการออกแบบที่ดี โดยการออกแบบงานประติมากรรมนั้นต้องคำนึงถึงสิ่งดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างทางรูปทรง

รูปทรง (Form) คือ โครงสร้างของส่วนประกอบต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการประสานกัน เป็นองค์ประกอบของรูปทรงที่ให้ความรู้สึกพึงตา พอใจเมื่อสัมผัส ทั้งโครงสร้างทางรูปทรงและโครงสร้างทางเนื้อหา รวมตัวเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิด รูปทรงจึงเสมือนกาย ส่วนเนื้อหาเปรียบเสมือนใจ แสดงได้ว่า ศิลปะคือองค์ประกอบที่สำคัญของรูปทรง จำแนกได้เป็นสองส่วนใหญ่ คือ โครงสร้างที่เป็นรูปและโครงสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ โครงสร้างส่วนนี้เป็นส่วนที่แสดงออกถึงความคิดสู่การเป็นรูปทรง มีส่วนประกอบ ได้แก่ จุด เส้น แสงเงา สี ผิว สิ่งเหล่านี้เมื่อรวมตัวเป็นรูปทรงขึ้นมา จากการใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนก็สมควรแยกส่วนประกอบเหล่านั้นออกมาวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะ เพื่อกำหนดบทบาทและหน้าที่สำหรับการสร้างรูปทรงโดยเหมาะสม

2. โครงสร้างทางเนื้อหา แสดงถึงการบอกเล่าเนื้อหา แนวคิดของผู้สร้างสรรค์ กำหนดเรื่องราวการดำเนินเรื่อง สิ่งนี้เป็นหัวใจหลักของการสร้างสรรค์ ผู้ชมจะคล้อยตามหรือเข้าใจในเนื้อหาของงาน ความซับซ้อนหรือความเรียบง่าย ได้มากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ถึงอรรถรสเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ

2.3 ที่มาของการสร้างสรรค์และการออกแบบงานประติมากรรม

การสร้างผลงานประติมากรรม มีแนวคิด เพื่อตอบ โจทย์ผู้สร้างสรรค์ กำหนดเนื้อหาสาระให้มีความหมายสอดคล้องต่อแนวคิด สามารถสื่อสารเชื่อมโยงถึงคติมุมมองการออกแบบผลงานในรูปแบบนามธรรม, กึ่งนามธรรม ลักษณะของการจัดวางหรือในรูปแบบอื่นๆ ไม่มีรูปทรงรูปแบบที่ตายตัว ตามที่ต้องการนำเสนอ รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ผลงานจะถูกเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่เสมอ ด้วยองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญสำหรับการออกแบบสร้างสรรค์ ต้องมีแนวคิดก่อนการทำงาน จากนั้นจึงเลือกวัสดุในการสร้างงาน วัสดุสามารถแฝงความหมาย นัยยะ และความรู้สึกที่ต้องการสื่อให้สาธารณชนรับรู้ ผู้ชมผลงานจะใช้จินตนาการร่วมสัมผัส ก่อเกิดเป็น

อรรถรสมุมมองความแตกต่างและหลากหลายในทัศนคติการมองเห็น เกิดมโนทัศน์จินตนาการ ก่อเกิดผลสัมฤทธิ์ ความสำเร็จทางผลงานประติมากรรมที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงมิติการรับรู้ ซึ่งผลงานประติมากรรมเหล่านี้ศึกษาและพบได้จากโครงสร้างประติมากรรม ตามตัวอย่างโครงการที่เกิดขึ้น เช่น โครงการติดตั้งประติมากรรมกับสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นการนำรูปแบบของสถาปัตยกรรมเมื่อนำอยู่ชื่อดังของต่างประเทศ ใช้เป็นแนวทางในการขยายผลงานประติมากรรม (สามารถ จับ โจร, 2553 : 87)

ภาพที่ 10 Kinetic tree-like sculpture 'Breathe' by Edwin Cheong

ที่มา : [ออนไลน์] http://www.waymarking.com/waymarks/WMDMQH_Breathe_Singapor

ภาพที่ 11 "FRAME" ศิลปิน Mr. Bettino Francini

ที่มา : [ออนไลน์] www.skyscrapercity.com/

ศิลปิน Mr. Bettino Francini ชาวอิตาลี นายกสมาคมประติมากรรมกับ
 สิ่งแวดล้อมโลก แนวคิด การถ่ายภาพด้วยกล้องจะสามารถเก็บภาพในกรอบที่จำกัด และการ
 ถ่ายภาพต่อเนื่องจะสามารถเก็บภาพที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวได้เป็นอย่างดี FRAME (เฟรม)
 ที่วางซ้อน ในแนวตั้งและหักเหในทิศทางที่ต่อเนื่องกันให้ความรู้สึกถึงการเคลื่อนไหว ผลงานชิ้นนี้
 ถูกติดตั้งไปแล้วที่ บริเวณสวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) เขตจตุจักร

ภาพที่ 12 รักสยามป่า : ความอุดมสมบูรณ์ ศิลปิน ทวี รัชนิกร
 ที่มา : [ออนไลน์] www.pantown.com/

ศิลปิน ทวี รัชนิกร ศิลปินแห่งชาติ ผลงาน รักสยามป่า : ความอุดมสมบูรณ์
 แนวความคิดสำหรับการสร้างสรรค์งานประติมากรรมชิ้นนี้ได้แรงบันดาลใจจากนกเงือก อันเป็น
 สัญลักษณ์ของป่า จากการคาบพันธุ์ไม้ให้แพร่พันธุ์ไปได้ไกล ทำป่าชายขอบเขตไปได้อย่างไม่
 สิ้นสุด ให้ความความบันเทิงใจในเชิงอนุรักษ์ป่าแก่เยาวชน

ภาพที่ 13 พืชพรรณ ศิลปิน วิโชค มุกดามณี
 ที่มา : [ออนไลน์] www.songkhlaicity.go.th/travel/detail/10

“พีชพรรณ” สัญลักษณ์แห่งชีวิต โดยศิลปินวิโชค มุกดามณี งานเชื่อมขนาด 2.0x 7.0 เมตร สูง 4 เมตรแนวคิดมนุษย์มีการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมท่ามกลางกระแสของความเจริญเติบโตในสังคมปัจจุบัน ทำให้เรารู้ถึงวิวัฒนาการของชีวิตและวัฒนธรรมอันหลากหลายที่ผสมผสานอยู่ด้วยกัน ภาพประติมากรรมชิ้นนี้เสมือนดั่งเมล็ดพันธุ์พีช คล้ายตั้งต้นข้าวของชาวนาที่งอกงาม เติบโตในช่วงเวลาต่างๆ อยู่ 4 ลักษณะ ต้นกล้าที่งอกจากเมล็ดพันธุ์ในระยะแรกต้องคอยถนอมดูแลรักษา ต้นกล้าค่อยๆ เติบโต กล้าแข็งแรงมีชีวิตขึ้นทีละน้อย เมื่อแตกใบเข็มแข็งขึ้น มีความงดงามของรูปร่าง มีจังหวะลีลานุ่มนวลดำรงอยู่สภาพแวดล้อมที่ผันแปรเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะ รูปทรงทั้ง 4 เป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่เกิดตามธรรมชาติ มีความรัก ความผูกพันอันอบอุ่น มีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน มีความสำคัญของการดำรงชีวิตที่มีความหมายและความหวัง เป็นชีวิตที่เจริญงอกงามรุ่งเรือง

งานประติมากรรมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นล้วนใช้ความคิด แรงบันดาลใจของตนสร้างสรรค์ และส่วนสำคัญอีกหนึ่งประการ คือการเลือกใช้วัสดุให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ที่ต้องการถ่ายทอดเจตนาอารมณ์และความรู้สึกเพื่อสร้างการรับรู้ให้เกิดมิติใหม่ๆ ผลงานสามารถสัมผัสและจับต้องได้ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมที่แตกต่างตามยุคสมัย ผลงานเหล่านี้สามารถบ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว เฉพาะคนได้อย่างชัดเจน

3. วัสดุและเทคนิคในการสร้างสรรค์งานประติมากรรม

ผลงานประติมากรรมมีหลายหลายรูปแบบ จำแนกได้ตามวัสดุแต่ละชนิดที่เลือกใช้ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการ วัสดุอาจใช้เพียงชนิดเดียว หรืออาจใช้วัสดุผสมผสานให้เกิดความหลากหลาย ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดรูปแบบ ด้วยเทคนิคสื่อผสม (Mixed Media) คือการเลือกใช้วัสดุที่หลากหลาย เพื่อสะท้อนถึงมีที่ไปที่ไป สื่อถึงความสัมพันธ์และความหมายที่เชื่อมโยงกับกับแนวความคิด ผลงานช่วยส่งเสริมในบริบทของความงามได้อย่างสมบูรณ์และมีคุณค่า

3.1 การใช้วัสดุธรรมชาติในงานประติมากรรม

การกำเนิดผลงานประติมากรรมชิ้นใดชิ้นหนึ่งขึ้นมา ต้องวางแผน กำหนดขอบเขตการสร้างสรรค์ และกำหนดกติกาในการนำเสนอ ให้ผลงานเกิดองค์ประกอบทางความงาม โดยการเลือกใช้วัสดุทางธรรมชาติสำหรับสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม เพื่อให้เนื้อหาสาระเกิดความสมบูรณ์ ในส่วนของกระบวนการคิด และการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเนื้อแท้ของวัสดุ

ภาพที่ 14 จิตจักรวาล

ที่มา : [ออนไลน์] www.kamala.go.th

3.2 เทคนิคสร้างสรรค์งานประติมากรรม

ศิลปะสื่อประสม หรือ ศิลปะสื่อผสม (Mixed Media) คือ ผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยใช้เทคนิควิธีการศิลปะด้านทัศนศิลป์หลายๆ แขนงผสมผสานให้เกิดผลงานอยู่ในชิ้นเดียวกัน เน้นหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ แสดงออกถึงอารมณ์สะท้อนใจของผู้สร้าง ซึ่งวัสดุที่สามารถหาได้จากธรรมชาติ เช่น เหล็ก ไม้ กระดาษ ก่อ่ง เชือก ฯลฯ ผลงานประติมากรรมสื่อผสมส่วนใหญ่ บางชิ้นอาจทำให้ผู้สับสนในมิติมุมมองที่หลากหลายของผู้ชม เนื่องจากเลือกวัสดุที่หลากหลายมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

ภาพที่ 15 ผลงานของ ศักดิ์สิทธิ์ บัวคำ

ที่มา : [ออนไลน์] www.gotoknow.org/posts/373252

ผลงานของ ศักดิ์สิทธิ์ บัวคำ เป็นการสร้างสรรค์จากวัสดุในชนบทเช่น ไม้ไผ่ ดิน ฟาง เครื่องไม้เครื่องมือ จอบเสียม ฯลฯ แทนสัญลักษณ์วิถีชีวิตชนบท แสดงให้เห็นการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ มีอยู่มีกิน เป็นชีวิตที่พอเพียง ได้นำวัสดุท้องถิ่นคือมูลควาย มาสร้างสรรค์โดยใช้กรรมวิธีการอัดดอคพิมพ์ที่มีร่องรอยเครื่องมือเครื่องใช้ในชนบท ทำกระดาษจากมูลสัตว์คือมูลควายบันทึกชีวิตของชาวนาชนบทผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ ทำให้เกิดร่องรอยของชีวิตที่ฝังอยู่ในแผ่นของมูลควาย ผลงานชุดนี้ได้แรงบันดาลใจจากการพบเห็นวัสดุ ทำให้นึกถึงการทำงานของชาวนาที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างกลมเกลียวเป็นระยะเวลายาวนาน มูลควายจึงเป็นเหมือนแผ่นบันทึกความทรงจำและความจริงของชีวิตชาวนา

3.3 ทฤษฎีแนวคิดการใช้วัสดุในงานประติมากรรม

ผลงานประติมากรรมที่สร้างขึ้นด้วยวัสดุที่ต่างชนิดกัน สามารถทำให้เห็นมุมมองทางความคิดสร้างสรรค์อันหลากหลายได้ ด้วยวัสดุต่างๆ ที่เลือกใช้ ล้วนสัมพันธ์สืบเนื่องกับแนวความคิด รวมถึงการสร้าง รูปทรงขึ้นมา หรือในทางกลับกันรูปทรงต่างๆ ก็ส่งผลให้ เกิดเป็นแนวความคิด เป็นแรงบันดาลใจ ซึ่งจะส่งผล ยังสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น กระบวนการกลวิธี และทัศนธาตุต่างๆ ที่หมายรวมถึงลักษณะของพื้นผิว อันเป็นทัศนธาตุอย่างหนึ่งด้วย (ภาณุ อุดมเพทายกุล : ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 2555) โดยลักษณะ ผิวของวัสดุทุกชนิด มีทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและ มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น นับเป็นทัศนศิลปธาตุสำคัญ ทั้งด้าน การมองเห็น (visual texture) และการสัมผัส (tactile texture) ไปสู่การรับรู้สู่ความคิด และก่อให้เกิดความรู้สึก ทางสุนทรียภาพ (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2555) โดยสนองตอบ ต่อแนวความคิด และวัตถุประสงค์ของประติมากร อันนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงาน

4. การสร้างงานประติมากรรมสาธารณะ

ปัจจุบันเกิดกระแสความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป การพัฒนาด้านวัตถุด้วยการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ในเมืองใหญ่ต่างๆ สถาปนิกต่างพยายามสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ เพื่อลดความแข็งกระด้างของอาคารด้วยการนำสิ่งที่เป็นธรรมชาติและศิลปะเข้ามาช่วยเสริมแต่ง เพิ่มสีสัน บรรยากาศให้กับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคาร แดงความสำคัญแก่ศิลปะที่มีผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งมีความห่างไกลจากการรับรู้ สัมผัสศิลปะ ส่งผลถึงสภาพจิตใจของผู้คน เป็นแนวทางที่ทำกันมานาน เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการกลับมาของศิลปะสาธารณะ โดยภาคสังคมเล็งเห็นถึงความสำคัญ การพัฒนาศิลปะสาธารณะของแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับผู้นำสังคมและประชาชน เนื่องจากศิลปะสาธารณะเป็นแนวร่วมทางความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงพลังที่แข็งแกร่งของสังคมที่มีต่อศิลปวัฒนธรรม (ถนอมจิตร ชุ่มวงศ์. 2548)

ประติมากรรมสาธารณะ (Public Sculpture) สร้างสรรค์อาจใช้เนื้อหา แนวคิดส่วนบุคคลแสดงออกเป็นประติมากรรม เสนอให้สังคม เพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับในความเป็นตัวเอง มีความจำเป็นต้องปรับความเข้าใจให้อยู่บนพื้นฐานเดียวกัน อาจทำโดยการเผยแพร่ วิจารณ์โดยบุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์ มีความรู้และความเข้าใจ ถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นมาก ประติมากรรมนั้นมีรูปแบบที่หลากหลาย หากจะนำเสนอในพื้นที่สาธารณะแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผ่านการคัดเลือก กลั่นกรองตามลำดับ ได้จากผู้นำชุมชน หรือประชาชนที่ร่วมพิจารณา เป็นวัฒนธรรมมวลชน ให้ได้มาซึ่งศิลปะสาธารณะโดยไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ ประชาชนอาจเสนอข้อคิดเห็นที่แสดงถึงประโยชน์ใช้สอย ความสำคัญ รูปแบบวัสดุ การติดตั้งและอื่นๆ ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ดีเหมาะสมในการจัดสร้าง พัฒนางานประติมากรรมสาธารณะได้อย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือสร้างความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมสังคมนั้นๆ ด้วยวิธีการสร้างสรรค์ประติมากรรมเพื่อ สภาพแวดล้อม พัฒนาให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน ศิลปะสาธารณะ (Public Art) ประติมากรรมร่วมสมัยในปัจจุบัน ได้รับการยอมรับโดยของสังคมตามเมืองใหญ่ทั่วโลก มีการติดตั้งในสถานที่ ที่สาธารณชนสามารถมองเห็น ชื่นชม สัมผัส และมีปฏิสัมพันธ์กับงานในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ประติมากรรมน้ำพุ ศูนย์กลางของพื้นที่ ประติมากรรมสัญลักษณ์ของความเชื่อ ศูนย์รวมทางจิตใจ สร้างค่านิยมในลัทธิการปกครอง ประติมากรรมที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของสังคม ประติมากรรมที่แสดงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประติมากรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งก่อสร้าง เช่น สะพาน และประติมากรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของอารยธรรมแบบใหม่แก่สังคม (Roots, Garrison. 2002)

4.1 แนวคิดและความสำคัญการเลือกสถานที่ติดตั้งผลงาน

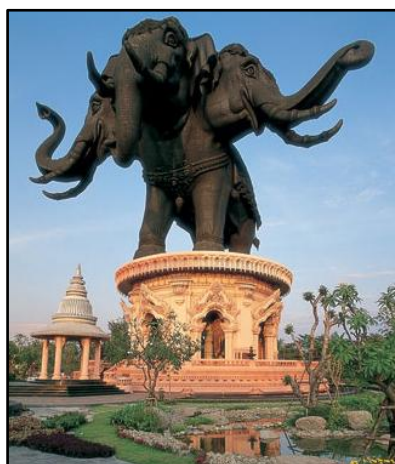
สถานที่สำหรับการติดตั้งผลงาน มีความเกี่ยวเนื่องและสอดคล้องกับการวางแผน คือ ผลงานประติมากรรมที่ถูกสร้างสรรค์ ถ่ายทอดจากความรู้สึกรักของผู้สร้างสรรค์ในลักษณะ ด้านรูปแบบ

เนื้อหา และกรรมวิธีการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อนำเสนอเผยแพร่ออกสู่สายตาสาธารณชนได้รับรู้ ถูกจัดวางไว้อย่างแยบยล ส่วนสำคัญคือการจัดวางผลงานประติมากรรม ให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับพื้นที่ จำต้องต้องผ่านกระบวนการสำหรับการออกแบบติดตั้ง ผลงานจึงจะสามารถ นำเสนอได้ด้วยตัวมันเองและสัมผัสถึงอรรถรสของความงามได้ลงตัวและดีที่สุด

5. ผลงานประติมากรรม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้เอกลักษณ์ เอกลักษณ์ ตามแต่ละท้องถิ่น จังหวัดหรือประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกลไกธรรมชาติที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายดีขึ้น และนำไปสู่ความเข้าใจและมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้การไหลเวียนของเศรษฐกิจให้ดีขึ้นตามลำดับ หนึ่งในสิ่งที่แหล่งท่องเที่ยวมักจะมี คือผลงานประติมากรรม ที่สำคัญอยู่คู่กับแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว เพิ่มความหลากหลายของสถานที่ ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

5.1 พิพิธภัณฑสถานสามเศียร (ช้างเอราวัณ ประติมากรรมลอยตัว แห่งแรกที่ใหญ่ที่สุดในโลกทำจากโลหะทองแดงวิธีเคาะมือ ตัวช้างรวมอาคารมีความสูง 43.60เมตร (หรือสูงขนาดตึก14-17 ชั้นโดยประมาณ) พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้สร้างจากแรงบันดาลใจของ คุณเล็ก-วิริยะพันธ์ผู้ต้องการสร้างเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ และปราสาทสังขรธรรม เมืองพิทยาจังหวัดชลบุรี ให้เป็นสถานที่เก็บรักษาศิลปวัฒนธรรมทางด้านต่างๆ เพื่อสืบสานอนุรักษ์งานศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบชั่วลูกชั่วหลานสืบไป

ภาพที่ 16 พิพิธภัณฑสถานช้างสามเศียร (ช้างเอราวัณ)

ที่มา : [ออนไลน์] <http://travel.kapook.com>

5.2 “พิพิธภัณฑ์ผ้า” มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก จากจุดเริ่มต้นของม.นเรศวร มองเห็นความสำคัญ แหล่งความรู้ที่สอดคล้องกับวิวัฒนาการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ กว่าจะมาเป็น ผ้า จึงเป็นแนวคิดจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ชีวิต” แสดงวิถีชีวิตถ่ายทอดเรื่องราวภูมิปัญญาไทยด้านการทอผ้า ตั้งแต่การปลูกฝ้าย เลี้ยงหม่อน จนถึงการทอผ้าพื้นฐานและการทอผ้าชั้นสูง ในรูปแบบ Animation ผสมผสานภูมิปัญญากับเทคโนโลยี บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รูปแบบใหม่ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา เห็นคุณค่า และเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืนสืบไป

ภาพที่ 17 ผลงานประติมากรรมส่วนหนึ่ง ของศิลปินมอบผลงานให้กับพิพิธภัณฑ์
ที่มา : [ออนไลน์] http://www.nu.ac.th/th/news_view

5.3 ประติมากรรมรักแท้ ทำจากสำริด ขนาด 4X4 เมตร สูง 4 เมตร สร้างโดย อาจารย์หริธ อัครพัฒน์ ได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี การประพันธ์ของท่านสุนทรภู่ นำเสนอภาพความรักของนางเงือกที่มีต่อสุดสาค ผสานกับธรรมชาติความงามของเกาะเสม็ด สะท้อนสายสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตที่ไม่ต่างจากความเอื้ออาทรระหว่างแม่กับลูก เป็นแนวคิดการดำเนินการปรับภูมิทัศน์บริเวณหาดทรายแก้ว เพื่อเป็นแหล่งเช็คอินแห่งใหม่สำหรับนักท่องเที่ยว และช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดระยอง

ภาพที่ 18 ประติมากรรมรักแท้
ที่มา : [ออนไลน์] http://www.tlcthai.com/travel/ประติมากรรมรักแท้_แดนดี

5.4 ประติมากรรมเรือชีวิต

ประติมากรรมเรือชีวิตโดยอาจารย์เดชา วราชน ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ แสดงความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวกระบี่ที่เกี่ยวข้องกับเรือ จำนวน 3 ลำ เพื่อพัฒนาเมืองกระบี่ให้เป็นเมืองศิลปะและวัฒนธรรม ตามวัตถุประสงค์ของศิลปินและเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัดกระบี่ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดกระบี่

ภาพที่ 19 ประติมากรรมเรือชีวิต

ที่มา : [ออนไลน์] <http://info.dla.go.th/public/travel>

5.5 ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ

ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ ออกแบบโดย อาจารย์ยมนตรี สังข์มุสิก้า สร้างจากโลหะทองเหลืองรมสนิมเขียว ตั้งอยู่บริเวณสวนสองทะเล ปลายแหลมสนอ่อน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำตัว 1.20 เมตร แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ส่วนหัว สูงประมาณ 9 เมตร พ่นน้ำลงสู่ปากอ่าวทะเลสงขลา ส่วนที่สอง สะดือพญานาค ลักษณะลำตัวโค้งครึ่งวงกลมให้นักท่องเที่ยวได้ลอด ได้สะดือเพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนที่สามหางสรรค์ ผลงานมองเห็นได้รอบทิศทาง สร้างขึ้นเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชายหาดสมิหลาให้เป็นสถานที่พักผ่อนของ และใช้เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของจังหวัดสงขลา โดยนำคตินิยมเชื่อเกี่ยวกับ “พญานาค” เป็นสัญลักษณ์ของการ กำเนิดน้ำและความอุดมสมบูรณ์ ชาวใต้นับถือพญานาคเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกราบไหว้ขอพร เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแห่งใหม่

ภาพที่ 20 ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ

ที่มา : [ออนไลน์] <http://www.songkhlaicity.go.th/travel/detail/>

ผลงานการสร้างสรรค์ประติมากรรมกับสถานที่สำคัญต่างๆ คือการใช้ทฤษฎีของศิลปะ
ประยุกต์ร่วมกับการออกแบบ ตกแต่งให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ขณะเดียวกันเป็นการสะท้อนถึง
มุมมอง ทักษะคิดด้านการรับรู้ เกิดความจรรโลงกับสิ่งที่ได้เห็นอย่างไร ซึ่งผลงานประติมากรรมที่ถูก
ติดตั้งบนพื้นที่ต่างๆ ถือว่าทำให้เมืองน่าอยู่และสร้างความสวยงามให้กับสถานที่นั้น เพิ่มคุณค่าทาง
รสนิยม ด้านความงาม ส่งเสริมและเติมเต็มมิติ มุมมองของสถานที่ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของ
ผู้คน และการใช้ประโยชน์ของมิติในด้านความรู้สึกในห้วงแห่งอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

การดำเนินงานและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

การสร้างสรรค์ผลงานงานประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจาก ประเพณีการเล่นผีตาโชน ผู้วิจัยต้องการถ่ายทอดรูปแบบงาน ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วน ต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประสบการณ์ของตนเอง เพื่อสื่อให้เห็นถึงมุมมองรูปแบบ ความเชื่อ ความศรัทธา วิญญาณผีบรรพบุรุษ ความสำคัญของประเพณีที่เปรียบเสมือนตัวเชื่อมประสาน ระหว่างงานบุญพระเวสและบุญบั้งไฟ เข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์และอิทธิพลที่ส่งผล ทำให้รูปแบบ ประเพณีบุญหลวงการเล่นผีตาโชนเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบงานประติมากรรม

จากการวิเคราะห์ความสำคัญของประเพณีการเล่นผีโชนคือการเล่นเพื่อ การขอฝนของ บุญบั้งไฟ ให้ตกต้องตามฤดูกาล ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องราวการนับถือผีบรรพชน เป็นส่วน หนึ่งในงานบุญหลวงแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในอดีตมีส่วนช่วยให้เกิดความเป็น น้าหนึ่งใจเดียวในชุมชน แนวคิดของผู้ศึกษาเลือกใช้วัสดุ สื่อถึงความหมายให้สอดคล้อง ด้วยเทคนิค ผสมวัสดุ (Mixed Media) ในรูปแบบกึ่งนามธรรม โดยคงเค้าโครงลักษณะเด่นของผีตาโชนไว้อยู่ ออกแบบให้ผลงานเกิดความสัมพันธ์และสอดคล้องระหว่างผลงานกับสถานที่ รูปแบบงาน ประติมากรรม ใช้วิธีการผสมผสานวัสดุ จากดิน ไม้ เหล็ก และเศษผ้า

ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งรูปแบบออกแบบงานประติมากรรม ออกเป็น 3 ช่วง โดยใช้วัสดุถ่ายทอด และให้เชื่อมโยงตามที่วิเคราะห์ ดังนี้

- 1) ดินพื้นบ้านอำเภอคำชะอี : สะท้อนความเป็นรากเหง้าดั้งเดิม ความผูกพัน ความเชื่อ ความอุดมสมบูรณ์ความแน่นแฟ้น
- 2) ไม้ : สะท้อนถึงความเป็นกลาง ธรรมชาติ เรียบง่าย ความผสมผสานกลมกลืน
- 3) โลหะ: สะท้อนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่
- 4) ผ้า: สะท้อนถึงความผูกพัน เชื่อมโยง สื่อกลาง เปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยต้องการสะท้อนเรื่องราวผ่านวัสดุที่นำมาใช้ เพื่อเผยแผ่ความเชื่อในสิ่งที่สิ่งที่มีมอง ไม่เห็น เชื่อในปรากฏการณ์ ความเชื่อความศรัทธา ถูกผสมผสานกับคติพุทธศาสนาได้อย่าง กลมกลืน แสดงให้เห็นถึง รากเหง้า ความเชื่อของชาวคำชะอี แสดงถึงพลังดลบันดาลทางจิตใจ โดยใช้พิธีกรรมนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยหวังให้ผู้ชมผลงานเกิดความรู้สึกนึกคิดมีส่วนร่วม ร่วมกับงาน และสร้างบริบทภาพลักษณ์ใหม่ให้กับสถานที่นั้น

ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนารูปแบบ

การสร้างสรรคผลงาน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสถานที่จริง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบงานประติมากรรม ตกแต่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอ ด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นรูปแบบที่ต้องการนำเสนอโดยการใช้ความคิดการสร้างสรรค์ที่เป็น ทุนเดิมของตนเอง นำมาปรับประยุกต์ออกแบบ ตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น
2. สำรวจพื้นที่ เพื่อสัมผัสสิ่งแวดล้อมจากสถานที่จริง ได้สำรวจที่วัดโพธิ์ชัยอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย บันทึกและรวบรวมข้อมูลด้วยจากถ่ายภาพ และการสอบถาม ตามจุดประสงค์หลักที่ตั้งไว้
3. วิเคราะห์ข้อมูลและหาความสัมพันธ์หลักองค์ประกอบให้เกิดความสัมพันธ์ในมิติความงามทางศิลปะรูปแบบเทคนิคและวิธีการ

3.1 การสร้างสรรคผลงาน

ผู้วิจัยเลือกวัสดุ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ดินพื้นบ้าน ไม้ และโลหะ เหตุผลที่ใช้ วัสดุประเภทนี้ สามารถตอบสนองและสะท้อนคุณค่าความหมายของตัววัสดุได้เป็นอย่างดี

ดิน เป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตและขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผา ดินมีหลายชนิดแตกต่างกัน ไปอาจจะแตกต่างกันในเรื่องของสีหรือในเรื่องของโครงสร้างรวมทั้งต่างกันในเรื่องของคุณสมบัติ ทางกายภาพและเคมี เป็นต้นว่ามีความเหนียวต่างกัน ดินอาจจำแนกเป็น 2 ชนิดคือ ดินค้ำกับดิน เหนียว

โดยใช้ส่วนผสมและสมบัติของเนื้อดินพื้นบ้าน ด้าบลด่านซ้าย โดยอ้างอิงข้อมูลเดิมจาก การทดลองงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีของผู้ศึกษาเอง คือ

1 เนื้อดินพื้นบ้าน ด้าบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีคุณสมบัติเป็นดินเหนียวเนื้อ ละเอียดปนหยาบมีทรายเล็กน้อย เมื่อนำมาเผาจะมีลักษณะของสีน้ำตาลส้ม สามารถเผาที่อุณหภูมิ สูงได้ ถึง 1,100-1,250 องศาเซลเซียส

2 Stoneware clays ดินชนิดนี้มีความเหนียวดีเมื่อเผาแล้วมีความพรุนตัวน้อย ดินชนิดนี้ส่วนใหญ่ประกอบด้วย kaolin, silica

3 ทราย (Silica) โดยทั่วไปแล้ว ทรายที่ใช้ในส่วนผสมของเนื้อดินช่วยให้เนื้อดินมีความ แข็งแรง และจะทำหน้าที่ควบคุมค่าการขยายตัวเนื่องจากความร้อนจากเนื้อดินหลังการเผา

ไม้ มีคุณสมบัติในด้านต่างๆ สามารถนำมาใช้ในทางสร้างสรรคผลงาน ประติมากรรมได้หลากหลายรูปแบบ เช่น แกะสลัก นำไปใช้เป็นวัสดุผสมหรือนำไปสร้างสรรค ตามรูปทรงจินตนาการ ดังนั้น จากความหลากหลายทางคุณสมบัติดังกล่าว จึงมีคุณสมบัติที่เหมาะสม สำหรับการใช้งานที่แตกต่างกันออกไป ไม้ เป็นวัสดุแข็งที่ทำจากแก่นลำต้นของต้นไม้

เหล็ก (steel) หรือ เหล็กกล้า (สัญลักษณ์ทางเคมี : Fe) ที่ผ่านกรรมวิธีเพิ่มสารอื่นๆ เข้าไปเพื่อปรับปรุงคุณสมบัติของเหล็กให้ดี วัสดุนี้อยู่ในจำพวกวัสดุที่มนุษย์สังเคราะห์ขึ้น เพื่อเอื้อต่อการใช้ประโยชน์ และการดำรงชีพของมนุษย์ต่อภาคอุตสาหกรรม และในงานสร้างสรรค์ ส่วนใหญ่จะพบในงานประติมากรรมขนาดใหญ่ ที่ใช้การเชื่อม หรือหล่อ ในการขึ้น โครงสร้าง

ผ้า (เศษผ้า) คือ สิ่งที่ได้จากวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุที่สังเคราะห์ นำมาสานหรือทอจนเป็นเนื้อเดียวกัน ประโยชน์ของผ้าคือการนำมาตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่ม ในด้านอื่นๆ เช่น การตกแต่งสถานที่เศษผ้าเป็นวัสดุที่หาง่ายเป็นการนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่

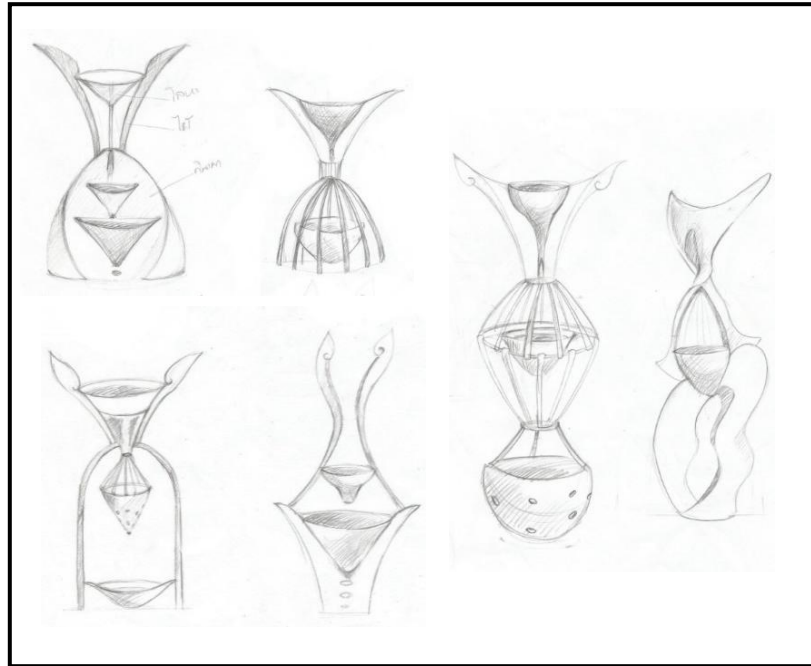
4. ขั้นตอนการออกแบบร่าง 2 มิติ และ 3 มิติ การออกแบบร่างภาพ ช่วยทำให้รูปแบบงาน สื่อสารความคิดและสามารถสร้างสัดส่วน ให้ผลงานมีความชัดเจนได้ดียิ่งขึ้น ในส่วนของการสร้างแบบจำลอง 3 มิติ จากการปั้นดินแบบสามารถเช็คขนาดและความเหมาะสมของรูปทรง ความสมบูรณ์ขององค์ประกอบในมุมมองเอกภาพ รอบด้านของผลงานประติมากรรมและข้อจำกัดของวัสดุที่ใช้กับผลงานจริง

5. เมื่อทำแบบจำลองจากแบบร่างเสร็จสมบูรณ์และ นำมาขยายขึ้นรูป ด้วยเครื่องปั้นดินเผา วัสดุไม้ โลหะ และ ประกอบเป็นชิ้นงานจริง ให้สอดคล้องกับประเด็นหลักที่คาดการณ์ไว้ ขึ้นรูปผลงานประติมากรรมสื่อผสมวัสดุ (Mixed Media) จำนวน 2 ชุด ในหนึ่งชุดมี 1-2 ชิ้น ขนาดผลงานสำเร็จ 160-180 เซนติเมตร

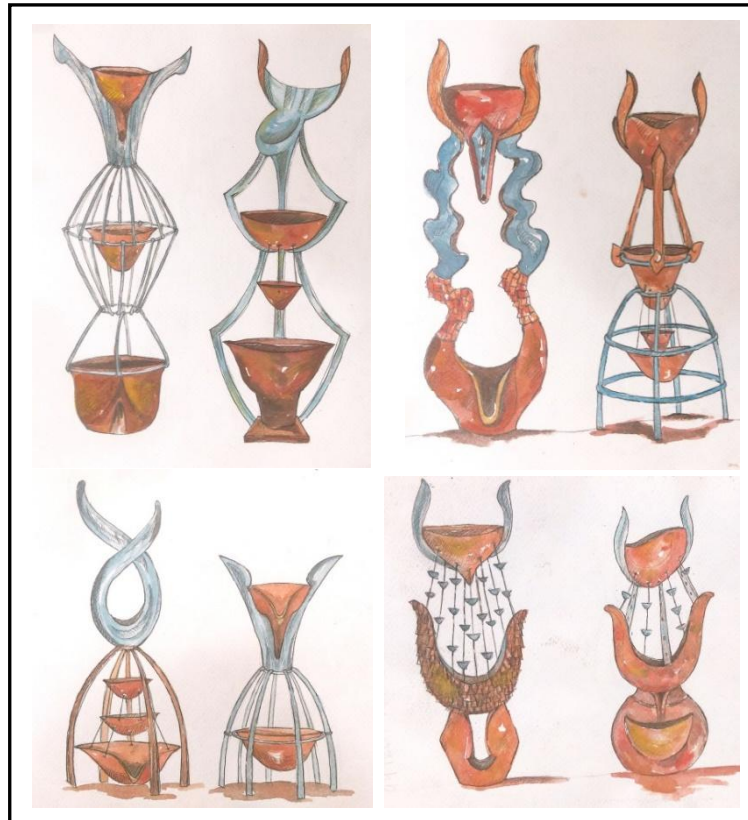
การสร้างผลงานแบบร่าง (Sketch) 2 มิติ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์ และผสมผสานแนวคิดโดยใช้รูปทรงลักษณะเด่นของหน้ากากผีตาโขน เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบบนภาพร่าง 2 มิติ และพัฒนาเป็น โมเดลต้นแบบขนาดเล็ก ทำการคลี่คลาย ปรับปรุง แก้ไข ตามคำชี้แนะ และค้นหารูปแบบที่สามารถแสดงออกถึงความเชื่อมโยง ความเชื่อ ความศรัทธาผีบรรพบุรุษ และการเปลี่ยนแปลง

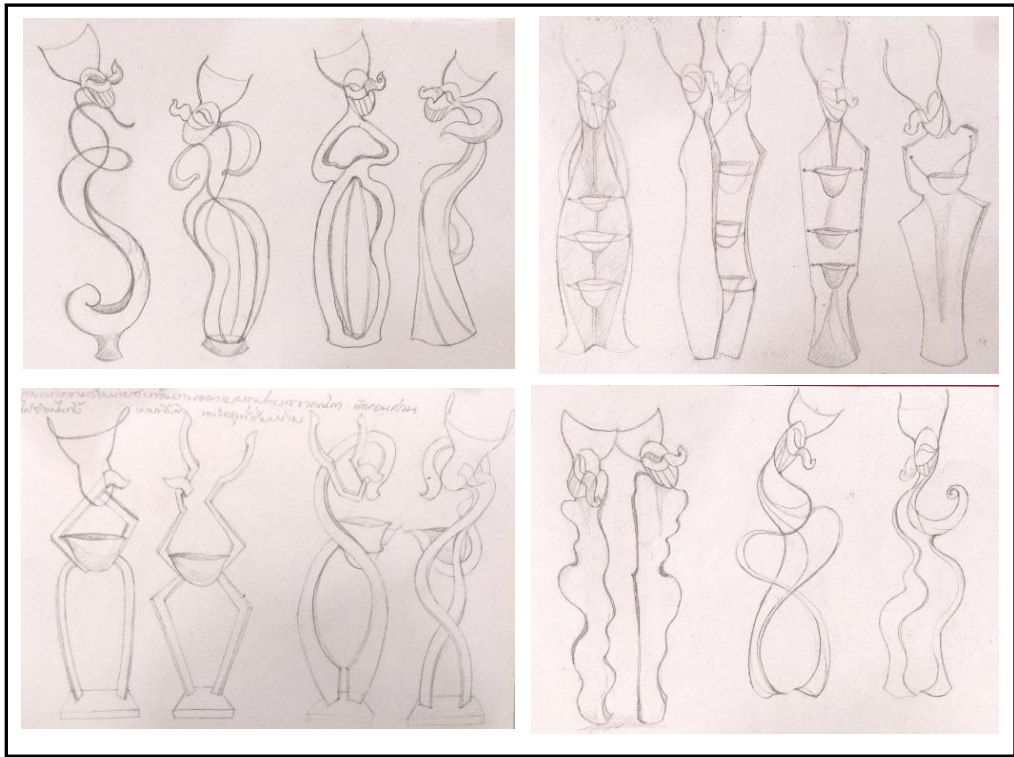
1.1 แบบร่าง (Sketch) 2 มิติ ช่วงที่ 1 เป็นขั้นตอนค้นหารูปแบบความงามทางรูปร่างรูปทรง จากลักษณะเด่นของผีตาโขน นำรูปทรงที่เรียบง่าย สร้างเป็นผลงานกึ่งนามธรรม ใช้รูปแบบรูปทรงทางธรรมชาติ เชื่อมโยงกับวัสดุที่เลือกใช้ มาลดทอน และเพิ่มรายละเอียดให้เกิดเป็นความงามทางสุนทรีย์

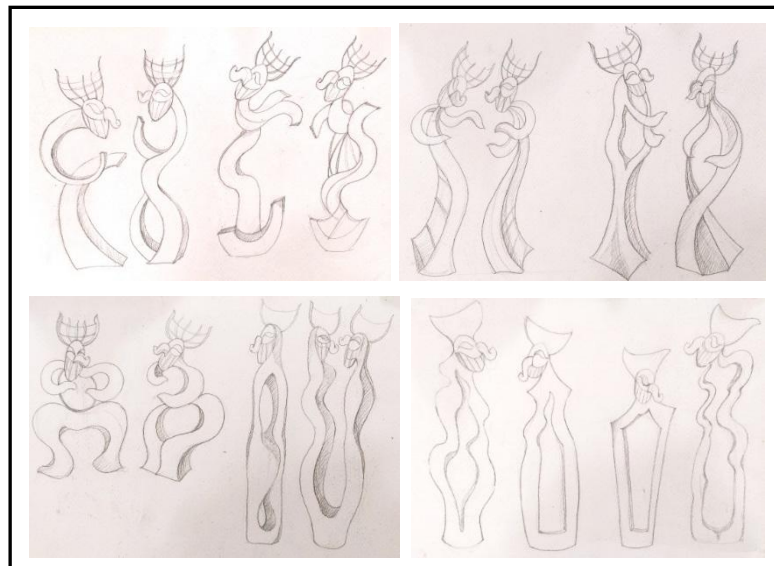
ภาพที่ 21 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 1 ชุดที่ 1

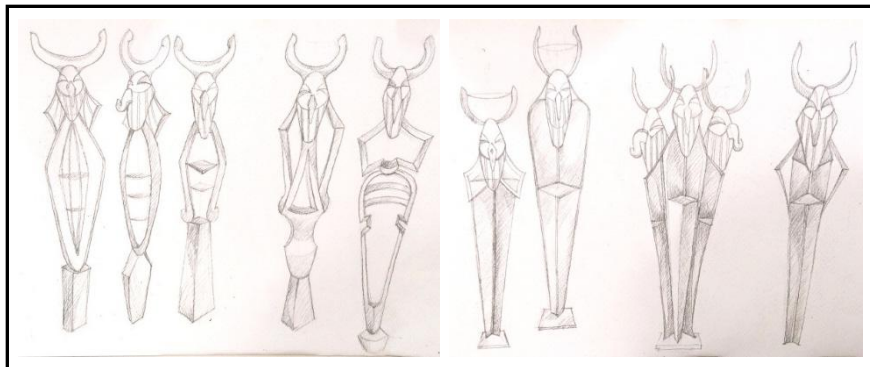
ภาพที่ 22 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 1 ชุดที่ 2

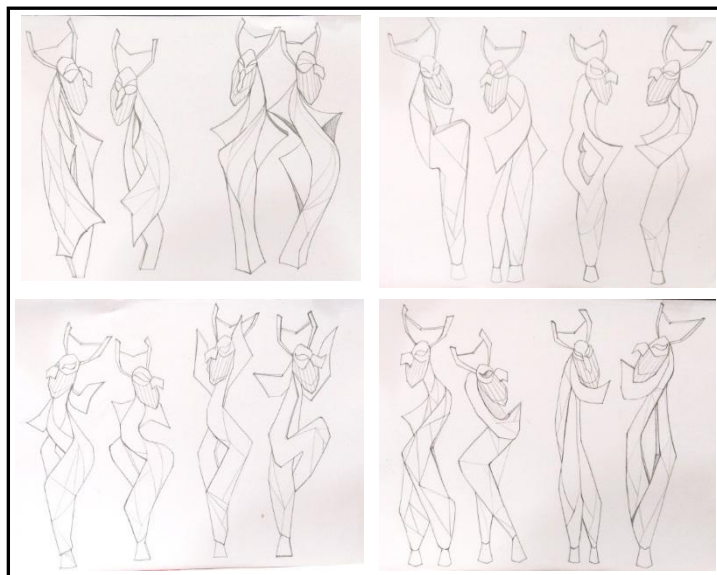
ภาพที่ 23 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 3

ภาพที่ 24 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 4

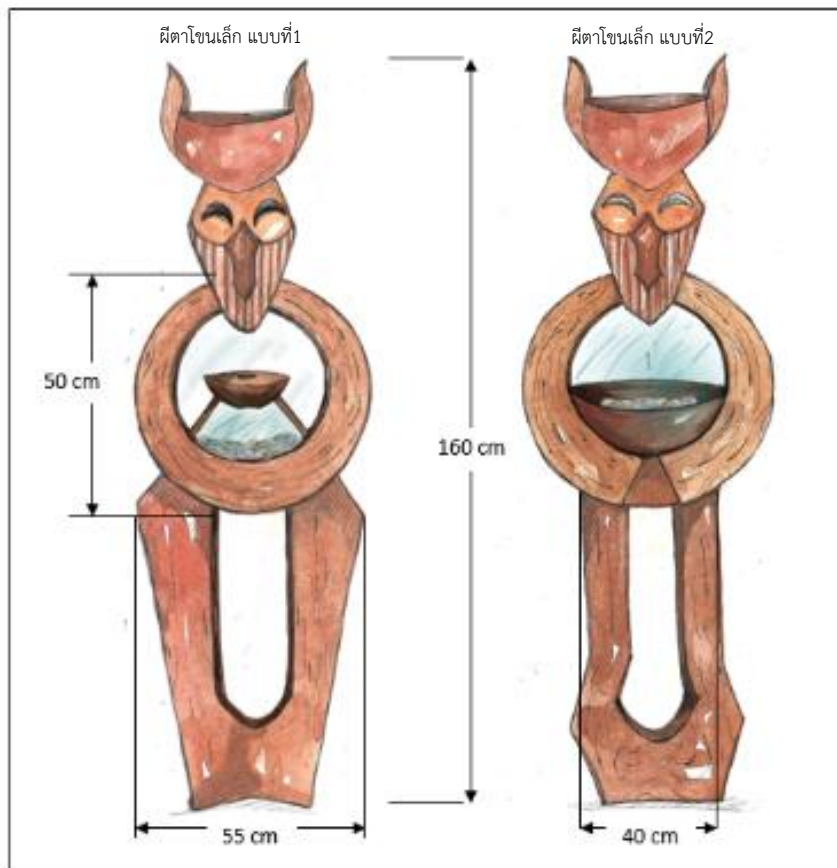
ภาพที่ 25 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 1 ชุดที่ 5

ภาพที่ 26 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 1 ชุดที่ 6

ภาพที่ 27 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 1 ชุดที่ 7

ภาพที่ 28 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 2 ศิวาโชนเล็ก ชุดที่ 1

1.2 แบบร่าง (Sketch) 2 มิติ ช่วงที่ 2 ผู้วิจัยได้นำความสำคัญและจุดมุ่งหมาย ของประเพณี การละเล่นผีตาโขน หรือประเพณีบุญหลวงรูปแบบในอดีตมาใช้เป็นแนวทางสร้างสรรค์

1. จากการศึกษาตามความศรัทธา เพื่อเชื่อมโยงระหว่างการนับถือผีบรรพบุรุษและ การทำนุบำรุงพุทธศาสนา

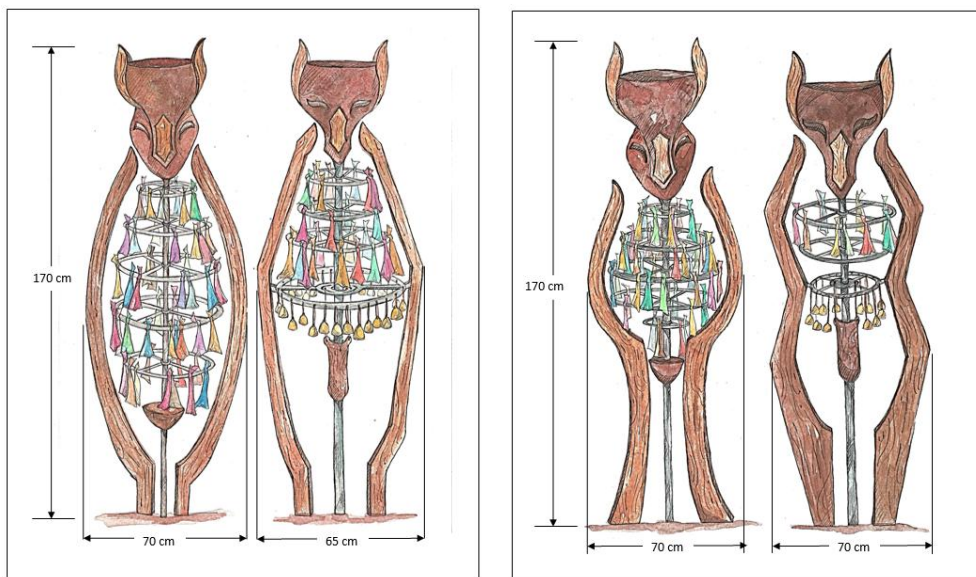
2. ความสนุกสนานจากการหยอกล้อของบรรดาผีตาโขนน้อยใหญ่

3. รูปแบบการละเล่นผีตาโขนอดีตที่ถูกบิดเบือน เมื่อเสร็จกิจกรรมการละเล่นผีตา โขน ต้องนำชุดเครื่องแต่งกายผีตาโขนใหญ่และเล็กทั้งหมด ทิ้งลงแม่น้ำห่มัน ไม่ให้เก็บไว้ เพื่อเป็น การทิ้งความทุกข์ยาก เป็นการสะเดาะเคราะห์บ้านเมือง ขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ในปัจจุบันไม่ได้ทิ้ง ทั้งหมด มีการเก็บหน้ากากไว้เพื่อใช้ประดับตกแต่ง

ดังนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาการออกแบบร่าง 2 มิติ จำนวน 2 ชุดคือ

1. ผีตาโขนเล็ก โดยออกแบบโครงสร้าง 3 ส่วน ส่วนหัวเป็นลักษณะเด่นของหน้ากากผีตา โขน ส่วนกลางลำตัวเป็นรูปทรงวงกลมเว้นพื้นที่ว่างตรงกลางสื่อถึงความเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง และไว้ วางภาชนะคล้ายอ่างหรือน้ำเต้าเจาะรูไว้สำหรับหยอดเหรียญ เป็นกุศโลบายหนึ่งเพื่อให้คนมีส่วน ร่วมในการทำบุญร่วมกับผี และนำเงินส่วนนี้ใช้ทำนุบำรุงศาสนาต่อไป ลำตัวล่างเป็นฐานมีลักษณะ เป็นท่อน เว้นพื้นที่ตรงกลางแสดงถึงความโล่ง

2. ผีตาโขนใหญ่ 2 ตัว ตัวผู้กับตัวเมีย มีโครงสร้างหลักขนาดใหญ่ 2 ชั้น นำมาประกอบเป็น รูปทรง ส่วนแกนกลางเป็นแท่งยาวขึ้นจนถึงส่วนหัวผีตาโขน แกนกลางประกอบด้วยวงล้อ (สามารถหมุนได้) มีขนาดเล็กใหญ่ จำนวน 4-5 ชั้น ตามพื้นที่ของโครงสร้างภายใน ตัวผู้มีกระดิ่ง (หมากกะແหล່ງ) วงล้อจะหมุนทำให้เกิดเสียงกระทบ วงล้อนี้สร้างขึ้น เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวหรือ ชาวบ้านมีส่วนร่วม นำผ้าที่เตรียมไว้ ผูกติดกับวงล้อ ประกอบเป็นผีตาโขนที่สมบูรณ์ สะท้อนถึง รูปแบบที่เปลี่ยนแปลง ผู้สร้างสรรค์ได้นำความสำคัญในการอธิฐานความเชื่อความศรัทธาผีบรรพบุรุษ เมื่อเสร็จกิจกรรมประเพณีจะนำผ้าที่ผูกไว้ นำไปทิ้งลงแม่น้ำห่มันด้วย

ภาพที่ 29 ภาพร่างต้นแบบ 2 มิติ ช่วงที่ 2 ผิดาโชนใหญ่ ชุดที่ 2

การสร้างผลงานแบบร่าง (Sketch) 3 มิติ

เป็นขั้นตอนการนำแบบร่าง 3 มิติ ที่เหมาะสม ทดลองขึ้นรูปเพื่อใช้เป็นต้นแบบของชิ้นงานจริง ผู้ศึกษาขึ้นรูปด้วยดินพื้นบ้าน เพื่อค้นหาทรงที่เหมาะสม สามารถเช็กและเก็บรายละเอียด จนได้รูปแบบของผลงานที่ตรงตามวัตถุประสงค์

ภาพที่ 30 ภาพร่างต้นแบบ 3 มิติ ช่วงที่1 ชุดที่ 1

2. แบบร่าง (Sketch) 2 มิติ ช่วงที่ 2 สร้างสรรค์จากการประมวล การสัมภาษณ์สอบถาม ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น ในอำเภอด่านซ้าย การลงสำรวจพื้นที่ มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดสุนทรียภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผลงานมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับสถานที่

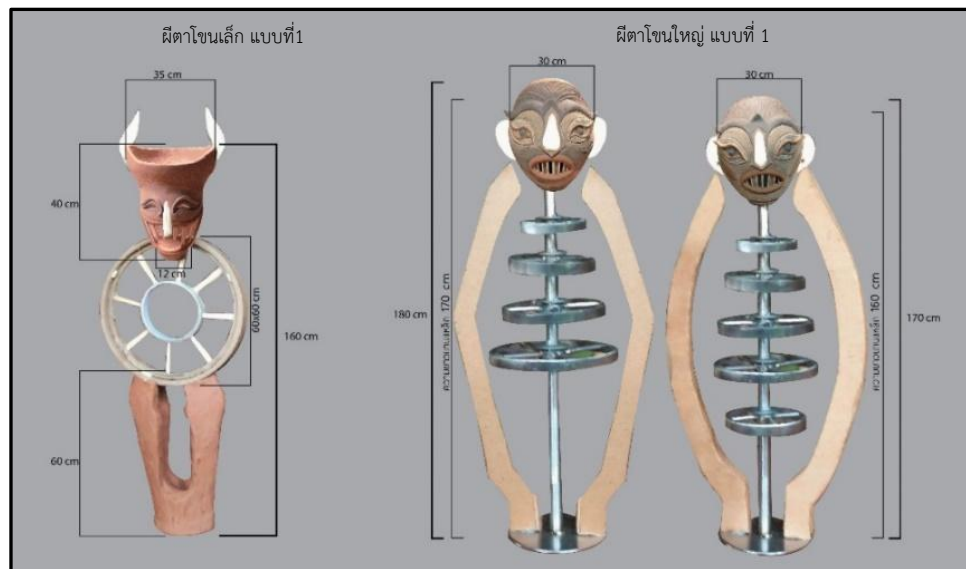
ภาพที่ 31 ภาพถ่ายการสอบถามข้อมูลจาก เจ้าอาวาส วัดโพนชัย

ภาพที่ 32 ภาพถ่ายการสอบถามข้อมูลจาก เจ้าพ่อกวน คร.ถาวร เชื้อบุญมี (ผู้นำสื่อกลางบรรพบุรุษ)

ภาพที่ 33 ภาพถ่ายการลงสำรวจพื้นที่ติดตั้งผลงาน ในบริเวณวัด โพนชัย

ภาพที่ 34 ภาพร่างต้นแบบ 3 มิติ ช่วงที่ 2 ชุดรวม

ภาพรวมแบบร่าง (ต้นแบบ 3 มิติ ช่วงที่ 2) ชุดนี้ ออกแบบจากคติความเชื่อเรื่องวิญญาณผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในอำนาจ ปาฏิหาริย์ ว่าสามารถดลบันดาลตามสิ่งที่ต้องการได้ ปรับผสานสอดคล้องกับหลักธรรมศาสนาพุทธอย่างกลมกลืน อันเป็นพื้นฐานวิถีชีวิตของกลุ่มชนตั้งคมวัฒนธรรม

ไท-ลาว หรือของชาวอีสาน ผิดาโชนมีความสัมพันธ์กับ โชน ปู่เยอ ย่าเฮอ จากลาว ข้อมูลการสอบถามเจ้าพ่อกวน ได้เน้นย้ำความชัดเจนในคำตอบว่า ผิดาโชนนี้ได้นำแบบอย่างมาจาก “หลวงพระบาง” สรุปได้ว่าประเพณีผิดาโชนด่านซ้าย จังหวัดเลย มีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับสัญลักษณ์บรรพชน ผู้วิจัยจึงต้องการออกแบบให้เป็นรูปลักษณะกึ่งเหมือนจริง ถอดแบบจากรูปร่างรูปทรงของผิดาโชนใหญ่ และผิดาโชนเล็ก ที่คนทั่วไปคุ้นตา สามารถรับรู้ และเข้าใจได้

ภาพที่ 35 ภาพถ่ายการเก็บข้อมูลการประเมินแบบร่างผลงาน โดยเจ้าพ่อกวน, ปราชญ์ท้องถิ่น

วิธีการสร้างผลงาน

การสร้างผลงานประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมดิน (เครื่องปั้นดินเผา)
 - 1.1 การเตรียมดินปั้นสำหรับปั้นชิ้นงาน
 - 1.2 การปั้นขึ้นรูปชิ้นงาน ผิดาโชน ชุดที่ 1
 - 1.3 การปั้นขึ้นรูปชิ้นงาน ผิดาโชน ชุดที่ 2
 - 1.4 การตกแต่ง เก็บรายละเอียด ชิ้นงาน
 - 1.5 การเตรียมงานเผาเคลือบ
2. ขั้นตอนการเตรียมไม้
3. ขั้นตอนการเตรียมงานเหล็ก
4. ขั้นตอนการประกอบชิ้นส่วน

1. ขั้นตอนการเตรียมดิน (เครื่องปั้นดินเผา)

เนื้อดินพื้นบ้าน ตำบลคำชะอี อำเภอดำสนธิ จังหวัดเลย ได้ใช้ทดลองวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีของผู้วิจัยเอง โดยนำมาอ้างอิงการสร้างสรรค์ชิ้นงานชุดนี้ด้วย จากการทดลองเนื้อดินมีคุณสมบัติเหนียวเนื้อละเอียดปนหยาบมีทรายเล็กน้อย ขึ้นรูปได้ดี โดยมีส่วนผสมของเนื้อดินพื้นบ้าน ดินสโตนแวร์ (Stoneware clays) และทราย (Silica) ที่เหมาะสมเมื่อนำมาเผาจะมีลักษณะของสีน้ำตาลส้ม สามารถเผาที่อุณหภูมิสูงได้ ถึง 1,100-1,250c การหดตัวน้อย

1.1. การเตรียมดินปั้น จากตารางส่วนผสมเนื้อดินผู้วิจัย เลือกจุดที่ 6 ในการปั้นชิ้นงานจากการสรุปผลการทดลอง เนื้อดินจุดนี้ให้สีน้ำตาลกลางค่อนข้างไปทางแก่ การหดตัวน้อย มีความแกร่งเมื่อเคาะ มีเสียงที่ดังดังวาน เหมาะสำหรับนำมาขึ้นรูปส่วนผสมได้แก่

เนื้อดินพื้นบ้าน	40%
เนื้อดินสโตนแวร์	60%
Add: ทรายละเอียด	1%

ภาพที่ 36 การทดลองลักษณะและสีของเนื้อดินหลังเผา 1,100 องศาเซลเซียส

1.2 การผสมเนื้อดินและการนวดดินเตรียมขึ้นรูป

1.2.1 นำวัตถุดิบทั้งหมดมาผสมกับน้ำตามอัตราส่วน ปั่นให้เข้ากัน จนเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด แล้วนำน้ำดินที่ได้ มากรองกับแผ่นปูนพลาสติก พอดินหมดตัวก็เริ่มนวดดินให้เป็นเนื้อเดียวกัน

ภาพที่ 37 การผสมเนื้อดินและการนวดดินเตรียมขึ้นรูป

ภาพที่ 38 วัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน

1.2.2 ขั้นตอนการขึ้นรูปแบบงาน ผีตาโขน ชุดที่ 1 (ช่วงฐาน) ด้วยวิธีการขึ้นขด (ขึ้นรูปด้วยมือแบบอิสระ) โดยคงรูปแบบจากการขยายให้ใกล้เคียงกับงานโมเดลต้นแบบมากที่สุด

ภาพที่ 39 การขึ้นรูปแบบงาน ผีตาโขน ชุดที่ 1 (ช่วงฐาน)

1.2.3 ขั้นตอนการขึ้นรูปแบบงาน ผีตาโขนเล็ก ชุดที่ 1 (ส่วนหัว) ใช้เครื่องมือตกแต่งเก็บรายละเอียด

ภาพที่ 40 การขึ้นรูปและเก็บรายละเอียดงานผีตาโขน ชุดที่ 1 (ส่วนหัว)

1.2.4 ขั้นตอนการขึ้นรูปงาน ฝีตาโชนใหญ่ ชุดที่2 (ส่วนหัว) การขึ้นชิ้นงานจะเริ่มจากกรูปร่างกลมมนคล้ายโอ่ง และทำการขึ้นชิ้นงานไปเรื่อยๆ โดยควบคุมความชื้นของเนื้อดิน

ภาพที่ 41 การขึ้นรูปงาน ฝีตาโชนใหญ่ ชุดที่2 (ส่วนหัว)

1.2.5 ขั้นตอนตกแต่งด้วยเทคนิคการเขียนสีน้ำดิน(เอน โทบ) การตกแต่ง โดยการพ่น การชุบ การทา และลงน้ำเคลือบไฟดำทับเป็นบั้งจุด

ภาพที่ 42 การเก็บรายละเอียดตกแต่งสีชิ้นงาน

1.2.6 การเตรียมเข้าเผาเคลือบ ชิ้นงานต้องปล่อยทิ้งไว้ให้แห้งสนิท นำเข้าที่ อุณหภูมิ 1,100 องศาเซลเซียส บรรยากาศ Oxidation เมื่อนำเข้าเผาที่อุณหภูมิ 1,100 องศาเซลเซียส ได้ผลงานสำเร็จ ทั้งหมด 4 ชิ้น ของทั้ง 2 ชุด

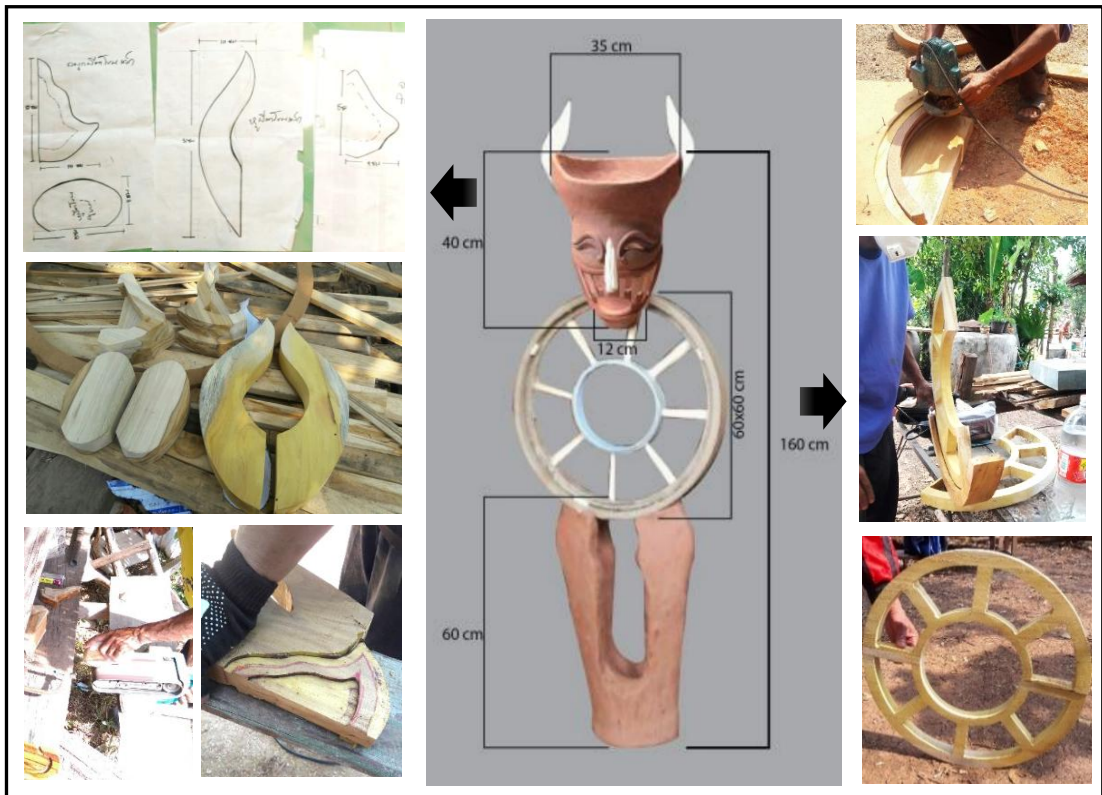
ภาพที่ 43 การเตรียมเผางานที่อุณหภูมิ 1,100 องศาเซลเซียส

2. ขั้นตอนการเตรียมงานไม้ สำหรับส่วนประกอบต่างๆ ของผีตาโขนทั้ง 2 ชุด

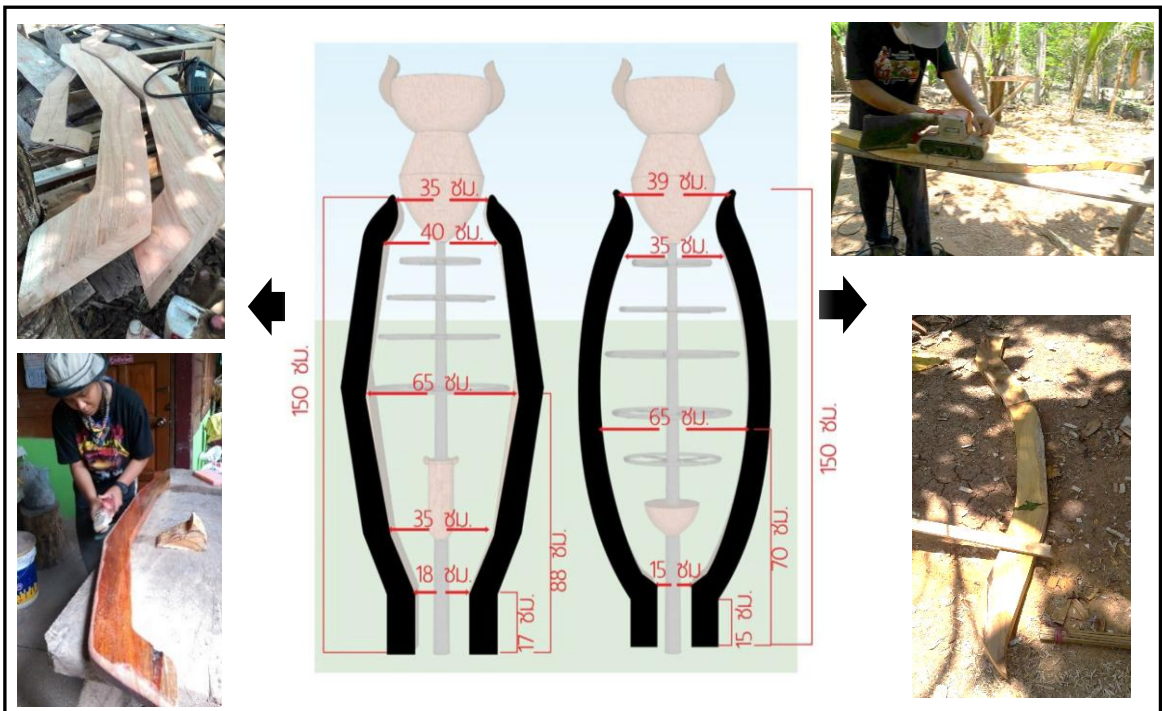
2.1 ผู้สร้างสรรค์ผลงาน ได้เลือกใช้ไม้ในการทำ (ส่วนของแขน) ผีตาโขนใหญ่ โดยการใช้ไม้ที่ให้ความหมาย ดังนี้

ตัวผู้ - ไม้ประคูดวง เป็นไม้ที่ทำประโยชน์ได้มากมายเนื้อไม้ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในสมัยก่อนไม้นี้ ได้ถูกนำมาใช้เป็นไม้ที่สำคัญ ในการประกอบตัวเรือกองทัพเรือ หมายถึง ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะก่อให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่ของความร่วมมือร่วมใจกันสืบไป

ตัวเมีย - ไม้ขนุน เป็นไม้มงคลคอยหนุนดวง ที่ดวงตกก็คอยหนุนให้ขึ้นมาได้ ที่คืออยู่แล้วก็หนุนนำดวงให้ดียิ่งๆขึ้น เพราะตามความเชื่อของคนโบราณ บอกกันว่า การปลูกต้นขนุนจะทำให้ผู้อยู่อาศัยได้รับการสนับสนุน มีคนคอยอุปการะอุดหนุนจนเจือ คอยให้ความช่วยเหลือ มีคนสรรเสริญสามารถป้องกันอันตรายและคนใส่ร้ายป้ายสีได้

ภาพที่ 44 การขยายสัดส่วนชิ้นงานไม้ สำหรับงานชุดที่ 1

ภาพที่ 45 การขยายสัดส่วนชิ้นงานไม้ สำหรับงานชุดที่ 2

3. ขั้นตอนการเตรียมงานเหล็ก ดัด เชื่อม ของฝิตาโซนทั้ง 2 ชุด

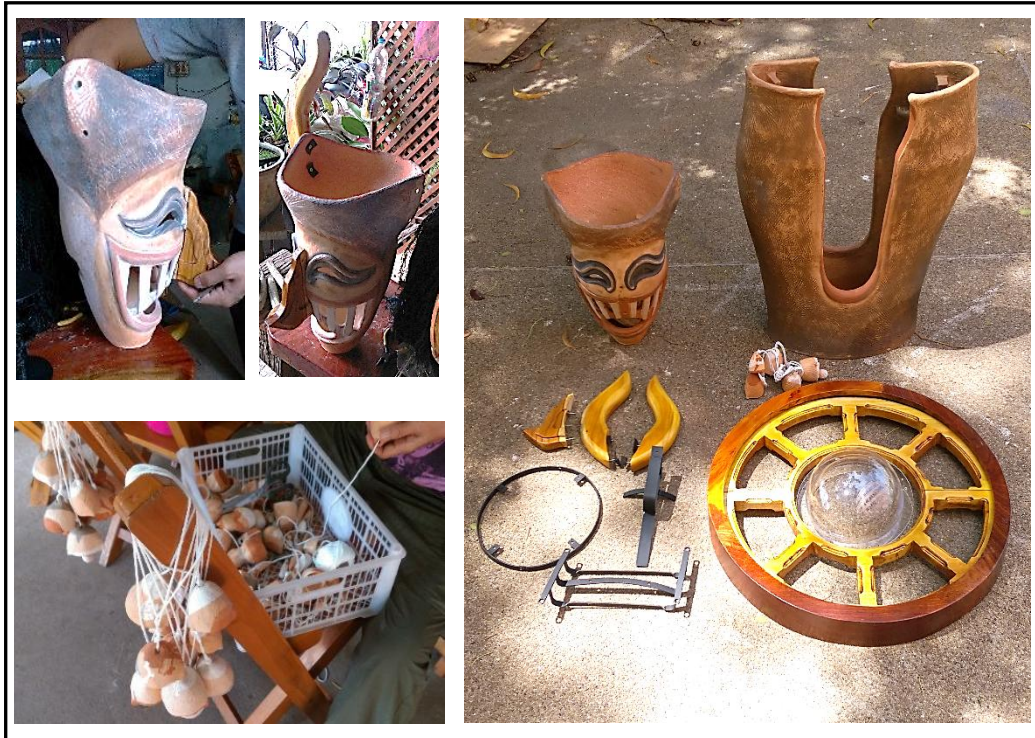

ภาพที่ 46 งานเชื่อมเหล็ก ฝิตาโซนเล็ก ชุดที่ 1

ภาพที่ 47 งานเชื่อมเหล็ก ฝิตาโซนใหญ่ ชุดที่ 2

4. ขั้นตอนการประกอบชิ้นส่วน เครื่องปั้นดินเผา ไม้ และเหล็ก ให้ผลงานสมบูรณ์

ภาพที่ 48 การประกอบชิ้นส่วน ฝิดาโขนเล็ก ชุดที่ 1

ภาพที่ 49 การประกอบชิ้นส่วน ฝิดาโขนใหญ่ ชุดที่ 2

บทที่ 4

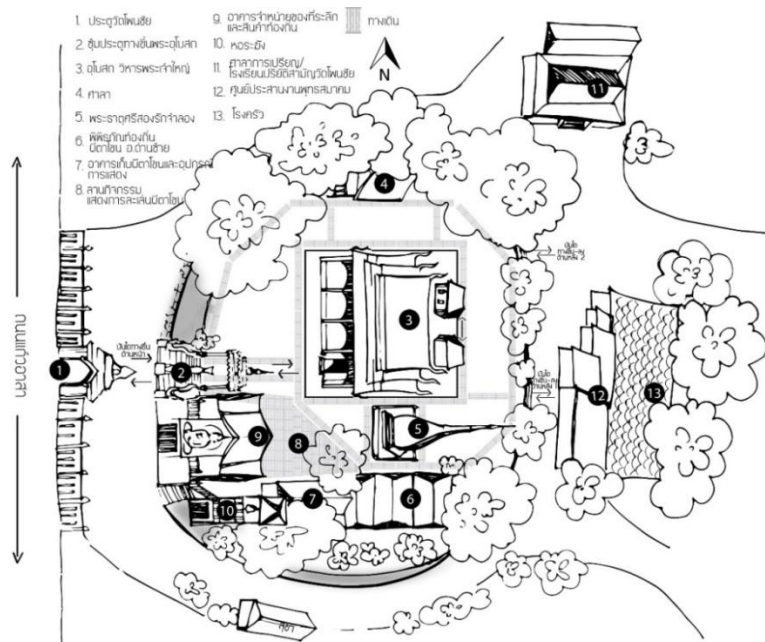
ผลวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ได้ผลงานประติมากรรมที่สมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ทำเครื่องมือแบบประเมินแบบร่าง (Idea Sketch) "ศีดาโชน" การออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อประเมินงานออกแบบให้เป็นที่ไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 4.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานสร้างสรรค์กับสถานที่ที่ตั้ง
- 4.2 วิเคราะห์ผลงานออกแบบประติมากรรม
- 4.3 วิเคราะห์ผลการประเมินรูปแบบจากแบบสอบถาม

4.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานสร้างสรรค์กับสถานที่ที่ตั้ง

ในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสำรวจจากพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประมวลผลหาแนวทาง สร้างงานประติมากรรมที่มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว โดยให้รูปทรงมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับสถานที่ที่ตั้ง การเลือกสถานที่ ในวิทยาลัยพณิชยการนี้ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงความรู้สึกระหว่างสถานที่กับผลงานประติมากรรม เพื่อให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยเลือก สถานที่บริเวณภายในวัดโพชนชัย เป็นพื้นที่ที่ตั้งผลงานประติมากรรม

ภาพที่ 50 ภาพแผนผังภายในวัดโพชนชัย

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพของวัดโพนชัย วัดโพนชัย ตั้งอยู่บนถนนแก้วอาสา เป็นวัดที่มีความเก่าแก่ คู่บ้านคู่เมืองของด่านซ้าย หลายร้อยปี บริเวณใกล้เคียงมีบ้านและร้านค้า รวมถึงตลาด เป็นแหล่งชุมชนท้องถิ่น รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบศิลปะล้านช้างหลวงพระบาง เมื่อเข้ามาจากทางประตูด้านหน้า จะพบว่าจุดที่ตั้งพระอุโบสถพร้อมสิ่งปลูกสร้างสำคัญตั้งอยู่บนเนินคล้ายเกาะ เมื่อมองจากแผนผังมีรูปทรงคล้ายวงกลม ราวกับเป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวด่านซ้าย บริเวณโดยรอบมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม โอบล้อมด้วยธรรมชาติที่ร่มรื่น แม้ว่าวัดโพนชัยจะมีความเก่าแก่ อย่างไร เห็นได้จากการดูแลรักษาและอนุรักษ์ไว้ให้สวยงามและสมบูรณ์จากวัดที่อยู่เสมอ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันต่อท้องถิ่น ที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรมไว้เป็นอย่างดี

4.1.2 องค์ประกอบภายในวัด “พุทธศาสนสถาน” เป็นสถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และสถูป เป็นต้น เป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่างๆ

จุดเด่นของวัดโพนชัย คือ พระอุโบสถเก่าแก่หลังใหญ่สีขาว หันหน้าไปทางทิศเหนือ หลังคาปูด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดง ภายในมีภาพเขียนสีผนัง เกี่ยวกับพุทธประวัติ ช่วงที่พระเวสสันดรออกผนวชเนื้อเรื่องเกี่ยวโยงกับประเพณีผีตาโชน มีพระพุทธรูปเก่าแก่ ปางสมาธิขนาดใหญ่ ที่ชาวบ้านเรียกว่าพระเจ้าใหญ่หรือหลวงพ่อใหญ่ ศิลปะคล้ายของลาว แสดงถึงคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาน่าเลื่อมใส บรรยากาศในอุโบสถทำให้รู้สึกนิ่งสงบ เป็นศูนย์รวมสมาธิและจิตใจให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ภายในวัดโพนชัย มีลานกิจกรรมสำหรับชมการแสดงเดินผีตาโชน เมื่อมองในแผนผัง ตำแหน่งทางเดินแต่ละจุด ใช้อิฐวางเรียงบนพื้นหญ้า แสดงทางเชื่อมโยงกันอย่างลงตัว แบ่งสัดส่วนได้อย่างชัดเจน พิพิธภัณฑสถานผีตาโชนด้านในอาคารพิพิธภัณฑสถานผีตาโชนเรือนไทย ซึ่งเดิมเป็นกุฏิของเจ้าอาวาส ภายในรวบรวมเอาวัฒนธรรมและประเพณีของด่านซ้าย มาจัดแสดงที่มาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในอดีตและปัจจุบันไว้ มีการสาธิตทำหน้ากากผีตาโชน และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ผลงานลงบนหน้ากาก ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการแสดงให้เห็นคุณค่าต่อส่วนรวมและการรักษามรดก ความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี

ภาพที่ 51 ภาพแสดงมุมมองตำแหน่งที่ 1 ประตูทางเข้าวัดโพนชัย

ภาพที่ 52 ภาพแสดงตำแหน่งที่ 2 ชุมประตูทางขึ้น

ภาพที่ 53 ภาพแสดงมุมมองตำแหน่งที่ 4,5 อาคารจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้าท้องถิ่น, หอระฆัง

ภาพที่ 54 ภาพแสดงมุมมองตำแหน่งที่ 3,6,7 อุโบสถ,อาคารเก็บอุปกรณ์การแสดงพิตาท โขน,ลานกิจกรรม

ภาพที่ 55 ภาพแสดงมุมมองตำแหน่งที่ 8,9 พิพิธภัณฑ,องค์พระธาตุจำลอง

4.1.2 ความเหมาะสมทางด้านกายภาพ

1. วัดโพนชัย เป็น ศาสนสถาน ที่เก่าแก่ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนา เปรียบเสมือน ศูนย์กลางศูนย์รวมจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน และชาว ตำบลชัย จึงทำให้ผลงาน ประกอบกับสถานที่มีความประสานสอดคล้องกลมกลืนอย่างมีเอกภาพ ตามแนวคิดของศิลปะ

2. วัดโพนชัยแห่งนี้เปรียบเสมือนกับ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ให้ศึกษาหา ความรู้ ทางวัฒนธรรม ที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ความคิด ปรัชญา ของบรรพบุรุษ

3. เป็นสถานที่ ที่เงียบสงบร่มรื่น แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ สามารถพักผ่อน หย่อนใจ และมีกิจกรรมทางพุทธศาสนา ในบริเวณลานกิจกรรม

4. การคมนาคม การเดินทางประชาชนในละแวกใกล้เคียงสามารถเดินทางมาถึงได้ สะดวก เหมาะกับทุกเพศทุกวัยและทุกระดับ สามารถ เข้าเยี่ยมชมได้

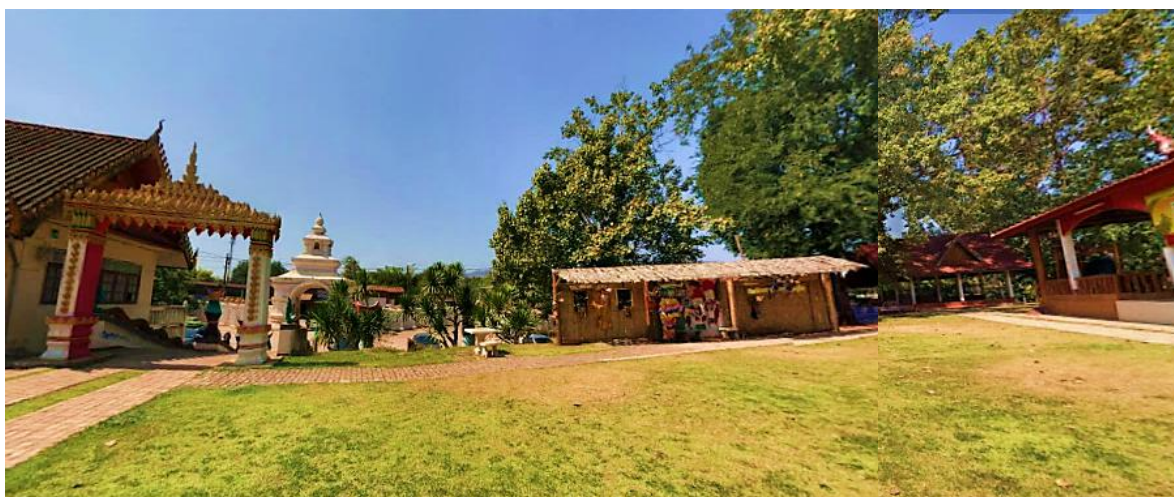
5. มีพื้นที่วางที่เหมาะสมสำหรับจะติดตั้งผลงานประติมากรรมเพราะเป็นสถานที่ ที่ถูกออกแบบ จัดเป็นสัดส่วนได้อย่างลงตัว

4.1.3 ความเหมาะสมทางด้านแนวความคิดในการออกแบบ

พื้นที่ภายในวัดโพธิ์ชัยมีการแบ่งโซนตามจุดที่เห็นได้อย่างชัดเจน การหาบริเวณที่ติดตั้งผลงานจึงต้องใช้การวิเคราะห์บริเวณให้เหมาะสมโดยเลือกบริเวณที่มีความสอดคล้องและเป็นไปได้แล้วไม่มีความแปลกแยกสามารถกลมกลืน และไม่ทำให้ผลงานแสดงออก จนเกินไป เมื่อทดลองการติดตั้งแล้ว ผลงาน ทำไม่ทำลายทัศนียภาพภายในบริเวณวัด ซึ่งจุดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งหากบริเวณไม่มีความเหมาะสม อาจเป็นการทำลายบริบทของสถานที่นั้นและทำลายผลงานไปด้วยเช่นกันอีกครั้งผลงานไม่ควรกีดขวางทางเท้าหรือเส้นทางหลัก จนทำลายทัศนียภาพบริบทภายในบริเวณวัดนั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกบริเวณที่มีความสอดคล้องกับผลงานประติมากรรมที่เชื่อมโยงต่อความรู้สึกของผู้ที่เข้ามาภายในบริเวณวัด

4.1.4 ภาพจำลองการติดตั้งผลงาน

การติดตั้งผลงาน "พีตาโชน" การออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้คำนึงถึงความสอดคล้อง เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์เหมาะสมที่สุด ด้วยลักษณะของพื้นที่ติดตั้งผลงาน จะคำนึงถึงลักษณะทางกายภาพ และประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้จำลองรูปแบบการติดตั้งผลงาน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความลงตัวเหมาะสมทั้งด้านกายภาพและสุนทรียภาพ

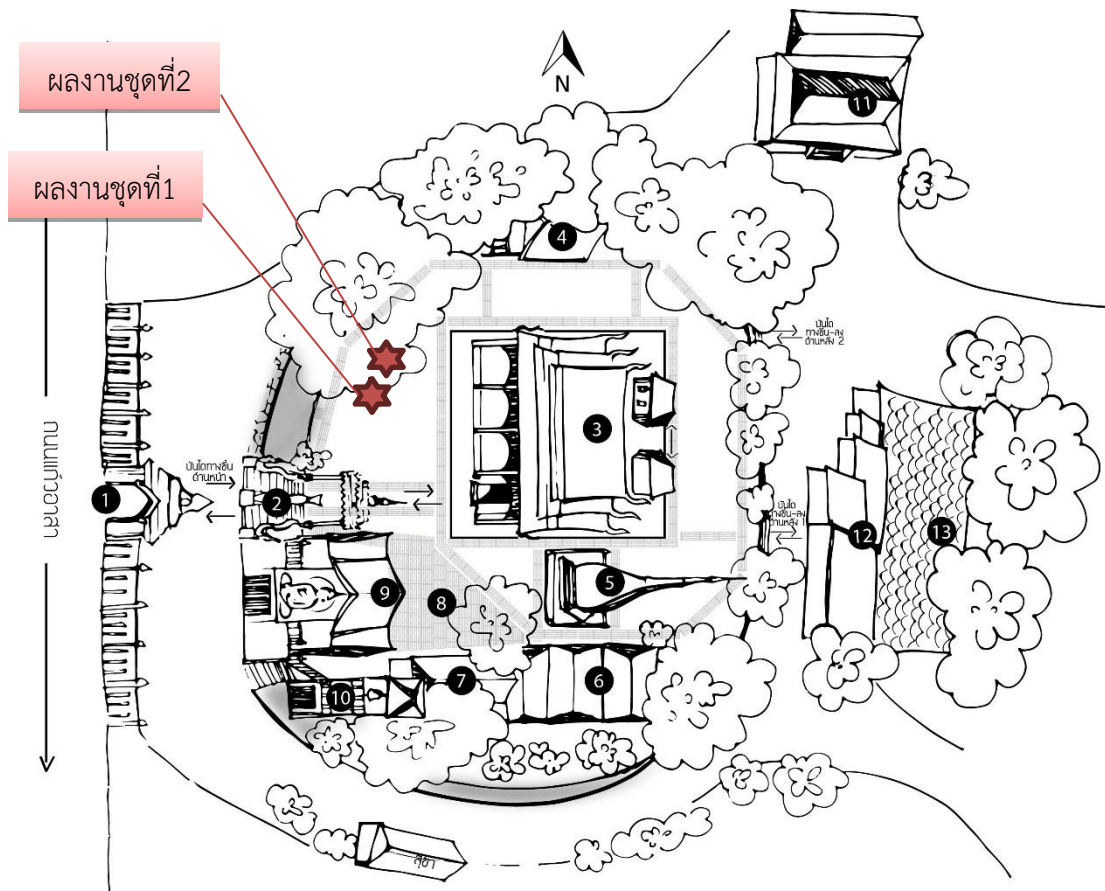
ภาพที่ 56 ภาพการจำลอง ก่อนการติดตั้งผลงาน จุดที่ 1 ชุมประตู่ทางขึ้น

ภาพที่ 57 ภาพการจำลอง หลังการติดตั้งผลงาน จุดที่ 1 ชุ่มประตู่ทางขึ้น กับผลงาน ชุดที่ 1

ภาพที่ 58 ภาพการจำลอง หลังการติดตั้งผลงาน จุดที่ 1 ชุ่มประตู่ทางขึ้น กับผลงาน ชุดที่ 2

ภาพที่ 59 ภาพจำลองตำแหน่งการติดตั้งบนแผนผังวัดโพนชัย ของผลงานทั้ง 2 ชุด

ภาพที่ 60 ภาพจำลองติดตั้งผลงาน ชุดภาพรวม มุมมองระยะไกล

ภาพที่ 61 ภาพจำลองติดตั้งผลงาน ชูศภาพรวม มุมมองระยะใกล้

จากการจำลองการติดตั้งผลงานประติมากรรมกับพื้นที่แล้ว จะเห็นแนวทางการติดตั้งและความเหมาะสมทางกายภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ถึงความสัมพันธ์ ความเหมาะสมและความสอดคล้องกับบริบทโดยรอบ การติดตั้งผลงานจะเห็นว่าผู้วิจัยเลือกติดตั้งบริเวณด้านหน้าทางเข้านำเสนอในรูปแบบติดตั้งอยู่กับพื้น ซึ่งเป็นตำแหน่งแรกที่นักท่องเที่ยว ผู้ชม จะมองเห็นผลงานได้เด่นชัดเป็นจุดแรก เปรียบเสมือนว่าผลงานเป็นแผนกต้อนรับ ช่วยทำให้พื้นที่ส่วนนี้คลายความโล่งและทำให้พื้นที่นี้มีมนต์คลั่งและดูมีชีวิตชีวามากขึ้น

4.2 วิเคราะห์ผลงานออกแบบประติมากรรม

ในการวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศิลาโชน” ประติมากรรมตกแต่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผู้วิจัยเลือกสถานที่บริเวณภายในวัดโพธิ์ชัย อำเภอด่านซ้าย ติดตั้งผลงาน เป็นกรณีศึกษาเพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ระหว่างผลงานประติมากรรมประยุกต์กับสถานที่ จึงจำเป็นต้องใช้บริบทของสถานที่ นำมาวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องและความสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพของสถานที่ ผลงานประติมากรรมนี้เน้นด้านความเชื่อเป็นหลัก ความศรัทธาในวิญญูณพิบรพบุรุษ การแทนค่าความความหมายด้วยรูปทรง ผลงานอาจเข้าไปช่วยปรับปรุงแก้ไข และเติมเต็มความสมบูรณ์ของพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ 62 ผลงานสำเร็จ ชุดที่ 1 ผิดาโชน “ทำนุบำรุงศาสนา” 60 x 25 x 170 ซม.

ประมวลการสร้างสรรค์ผลงาน ชุดที่ 1

ผลงานวิทยานิพนธ์ ประติมากรรมตกแต่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผีตาโขน ชุด “ทำนุบำรุงศาสนา” ในด้านเนื้อหาได้หยิบยกความเชื่อเรื่องผี ในการขอ การบริจาค การทำบุญทำทาน แสดงให้เห็น แง่มุมการนับถือผีบรรพบุรุษและการทำนุบำรุงพุทธศาสนา โดยนำลักษณะรูปทรงของผีตาโขนจริง ตัดทอน คลี่คลายรูปทรง โครงสร้างให้เป็นสัดส่วนตามวัสดุที่จำแนกไว้

- ส่วนหัว สร้างจากเครื่องปั้นดินเผา มีลักษณะเด่นของหน้ากากผีตาโขน แสดงสีหน้ารอยยิ้มของความสุข อิ่มเอมใจ

- ส่วนกลางลำตัวเป็นรูปทรงวงกลม สร้างจากไม้ ออกแบบให้พื้นว่างตรงกลางสำหรับใส่กล่องบริจาคทรงกลมไว้หยอดเงิน เป็นกุศโลบาย ให้คนมีส่วนร่วมในการทำบุญการบริจาคร่วมกับผี เพื่อนำเงินส่วนนี้ใช้ทำนุบำรุงศาสนาต่อไป

- ส่วนลำตัวท่อนล่างที่เป็นฐาน สร้างจากเครื่องปั้นดินเผา แสดงรูปทรงของท่อนขาเจาะพื้นที่ตรงกลางสื่อถึงความโล่ง สว่างลิ้น

การจัดองค์ประกอบ

การจัดองค์ประกอบในผลงานเน้นรูปแบบกึ่งเหมือนจริง และคำนึงถึงการแสดงคุณค่าของวัสดุที่เลือกใช้สร้างสรรค์แต่ละส่วน สื่อความหมายด้วย ลักษณะเส้น ที่ปรากฏในงานเป็นเส้นรอบนอกของผลงานประติมากรรม กำหนดใช้สีออกโทนน้ำตาล ให้รู้สึกถึงความเก่า ลึกลับ ความเป็นรากเหง้า กลิ่นอายของธรรมชาติ พื้นผิวที่เกินจากร่องรอยอุปกรณ์ตกแต่งในเครื่องปั้นดินเผา ที่เกิดเป็นเส้นสานไขว้ไปมา แสดงความรู้สึกถึงร่องรอย ความเข้มแข็ง เน้นย้ำหนักแน่น มั่นคง สัญลักษณ์ที่ปรากฏในผลงาน แสดงถึงความหมายตามลักษณะดังนี้

- หน้ากากผีตาโขน แทนค่าความจริงรักภักดี การเฝ้าคอยคุ้มครองดูแล พุทธศาสนา

- รูปทรงวงกลม แทนค่า (จักร) ความสมบูรณ์แบบของพระธรรม ตัวกลางเชื่อมประสานอย่างกลมกลืน การเปลี่ยนแปลงไม่คงที่

- อวัยวะเพศ แทนค่า ความอุดมสมบูรณ์ การหยอกล้อ แสดงความจริงรักภักดีต่อวิญญูณผีบรรพชน

คุณค่าความหมายของวัสดุ

ไม้ที่ใช้เป็นส่วนประกอบในผลงาน ผู้วิจัยเลือกใช้ไม้หลากหลายชนิดแสดงคุณค่าความหมาย ตามประเภท ไม้สัก ใช้ในส่วนจมูกและเขาเป็นส่วนที่อยู่บนสุดของหน้ากาก แสดงความหมาย ของความมีศักดิ์ศรี ความมีเกียรติ ส่วนกลางลำตัว ผสมผสานระหว่าง ไม้ประดู่แดง และ ไม้ขนุน วงแกน ไม้ชั้นนอก ใช้ไม้ประดู่แดง แสดงความหมายของความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียว ของคนในชุมชน วงแกน ไม้ชั้นใน ใช้ไม้ขนุน ที่แสดงการช่วยเหลือสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เมื่ออยู่รวมกันแล้ว ยิ่งช่วยส่งเสริมความสมบูรณ์ความสอดคล้องของผลงาน เหล็กเป็นส่วนประกอบย่อย ที่ไว้ต่อเชื่อมประสานระหว่างไม้และเครื่องปั้นดินเผาเท่านั้น

ภาพที่ 63 ผลงานสำเร็จ ชุดที่ 2 ฝิตาโชน “ความเชื่อ ปกปัก คุ้มครอง” 65 x 35 x 180 ซม.

ประมวลการสร้างสรรค์ผลงาน วิทยานิพนธ์ ชุดที่ 2

ผลงานวิทยานิพนธ์ ประติมากรรมตกแต่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผีตาโชน ชุด “ความเชื่อ ปกป้อง คุ้มครอง” นำเรื่องความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เพื่อเชื่อมโยงระหว่าง การนับถือผีบรรพบุรุษ ผีบรรพชน ของผีเจ้านาย แฝงนัยยะความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็น เชื่อในปรากฏการณ์ ความเชื่อความศรัทธา ที่ผสมผสานกับคติพุทธศาสนา ได้อย่างกลมกลืน ยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวบ้านเมืองด่านซ้าย ที่เชื่อว่าสามารถคลั่งบันดาลให้ได้ตามสิ่งที่ขอ ในการสะเดาะเคราะห์ ขจัดปัดเป่าสิ่งโชคร้าย ฯลฯ ด้านขนาดรูปทรง คล้ายมาจากผีตาโชนใหญ่ ตัดทอน มีขนาดเท่าจริง มีโครงสร้าง เป็นผู้หญิงและผู้ชาย แสดงถึงความเป็นใหญ่มีพลังอำนาจ ความเป็นเจ้าที่ เจ้าถิ่น

-ส่วนหัว สร้างจากเครื่องปั้นดินเผา เป็นลักษณะเด่นหน้ากากผีตาโชน แสดงสีหน้าของความเอือออาทร ห่วงใย

-ส่วนกลางลำตัว สร้างจากเหล็กคัต ออกแบบส่วนขึ้น โครงเหล็กเป็นชั้นๆ วงล้อในแต่ละชั้น (สามารถหมุนได้) มีขนาดเล็กใหญ่ ตามพื้นที่ของ โครงสร้าง เชื่อมโยงกับคติความได้อย่างกลมกลืน ยึดเหนี่ยวจิตใจ

-ส่วนแกนแขน สร้างจากไม้ เป็นโครงสร้างที่แสดงรูปทรงของผีตาโชนใหญ่

การจัดองค์ประกอบ

การจัดองค์ประกอบในผลงานนั้นแบบกึ่งเหมือนจริง และคำนึงถึงการแสดงคุณค่าของวัสดุที่เลือกใช้สร้างสรรค์แต่ละส่วน สื่อความหมาย สื่ กำหนดให้รู้สึกถึงความเก่า ลึกลับ ความเป็นรากเหง้ากลิ่นอายของธรรมชาติ เส้นรอบนอกของลำตัวผู้หญิง มีลักษณะโค้ง ให้ความรู้สึกถึงความอ่อนโยน สุขภาพ แสดงสัญลักษณ์ของผู้ดูแล เส้นรอบนอกของลำตัวผู้ชาย มีลักษณะตั้งตรง ให้ความรู้สึกถึงความสูง สง่า มั่นคง แข็งแรง หนักแน่น ผู้แสดงสัญลักษณ์ของการคุ้มครอง พื้นผิว มีลักษณะเป็นพื้นผิวบนใบหน้าที่เกินจากร่องรอยการขูดแต่งส่วนงานเครื่องปั้นดินเผา แสดงความรู้สึกถึงร่องรอย ความน่าเกรงขาม สูงอายุ และความน่ากลัว สัญลักษณ์ ที่ปรากฏในผลงาน แสดงความหมายดังนี้

-หน้ากากผีตาโชน แทนค่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณผีบรรพบุรุษ

-แกนกลาง ลักษณะเป็นชั้นๆ คล้ายฉัตร แทนค่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของสูง ความสง่างาม ความรุ่งเรือง

คุณค่าความหมายของวัสดุ

ไม้ส่วนประกอบของผีตาโชนใหญ่ ผู้วิจัยเลือกใช้ไม้สัก ตรงส่วนจุกและใบหูซึ่งเป็นส่วนที่อยู่บนสุดของหน้ากาก แสดงความหมาย ของความมีศักดิ์ศรี ความมีเกียรติ อำนาจบารมี คนเคารพนับถือและยำเกรง ไม้ประดู่แดง จะใช้ในส่วนแขนของตัวผู้ชาย ที่แสดงความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ ก่อเกิดพลังอันยิ่งใหญ่ ไม้ขนุน ใช้ในส่วนแขนของตัวผู้หญิง แสดงการคอยช่วยเหลือ สนับสนุน อุปการะจุนเจือคอยให้ความช่วยเหลือ มีคนสรรเสริญ อีกทั้งสามารถป้องกันอันตราย และคนใส่ร้ายป้ายสีได้

4.3 วิเคราะห์ผลการประเมินรูปแบบจากแบบสอบถาม

ในการสอบถามข้อมูลเพื่อการศึกษาครั้งนี้ ใช้แบบสอบถาม โดยจะเก็บข้อมูลจากการสอบถามเป็นการประเมินความพึงพอใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถาม งานวิจัยนี้ ได้จัดทำแบบประเมิน ทั้งหมด 2 ชุด เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของงานวิจัย จากผู้สอบถาม 50 คน แบ่งเป็น

ก. ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานประติมากรรม และปราชญ์ท้องถิ่นอำเภอด่านซ้าย โดยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง ทั้งหมด 5 คน

ข. กลุ่มนักท่องเที่ยว และชาวบ้านด่านซ้าย โดยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง ทั้งหมด 50 คน แบ่งเป็น นักท่องเที่ยว 30 คน ชาวบ้านด่านซ้าย 20 คน

แบบสอบถามทั้ง 2 ชุดนี้ จะแตกต่างกันตามกลุ่มผู้ประเมิน

ก. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบ และกลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นของอำเภอด่านซ้าย แบบสอบถามจะเกี่ยวกับด้านรูปแบบของแบบร่าง (Idea Sketch) และภาพรวมแบบร่าง

ข. กลุ่มนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน แบบสอบถามจะประกอบไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับพอใจในรูปแบบ การสื่อสารของผลงาน ความเหมาะสม มีความสอดคล้อง และข้อเสนอแนะ

การการสรุปแบบประเมินแบบสอบถาม ความเหมาะสม ความพึงพอใจต่อผลงานการออกแบบประติมากรรม **เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์ข้อมูลมีระดับคะแนน ดังนี้

ความพึงพอใจมากที่สุด ระดับคะแนน เท่ากับ 5

ความพึงพอใจมาก ระดับคะแนน เท่ากับ 4

ความพึงพอใจปานกลาง ระดับคะแนน เท่ากับ 3

ความพึงพอใจน้อย ระดับคะแนน เท่ากับ 2

ความพึงพอใจน้อยที่สุด ระดับคะแนน เท่ากับ 1

การหาค่าเฉลี่ย เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด 2532 : 111)

ค่าเฉลี่ยระดับ 4.51 – 5.00 มีความพึงพอใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระดับ 3.51 – 4.50 มีความพึงพอใจมาก

ค่าเฉลี่ยระดับ 2.51 – 3.50 มีความพึงพอใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระดับ 1.51 – 2.50 มีความพึงพอใจน้อย

ค่าเฉลี่ยระดับ 1.00 – 1.50 มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ก. แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 5 คน ด้านการออกแบบและงานประติมากรรม 2 คน , และ
ปราชญ์ท้องถิ่นอำเภอคำชะอี 3 คน รวมทั้งหมด 5 คน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละ ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งหมด 5 คน

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	4	80
หญิง	1	20
รวม	5	100

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ เป็นผู้เพศชายมากกว่าเพศหญิง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละ ประสบการณ์ในสายอาชีพของผู้เชี่ยวชาญ

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6-15 ปี	0	0.00
16-25 ปี	2	40.00
26-35 ปี	2	40.00
36-45 ปี	1	20.00
46-55 ปี	0	0
รวม	5	100

จากตารางที่ 2 พบว่า ประสบการณ์ในสายอาชีพของผู้เชี่ยวชาญ มีอายุงาน 16-25 และ 26-35 ปี คิดเป็น
(ร้อยละ 40) และช่วงอายุที่มีประสบการณ์นานที่สุด 36-45 ปี คิดเป็น (ร้อยละ 20)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในผลงานการออกแบบ“ผีตาโขน”ประติมากรรมตกแต่งแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่อรูปแบบผลงานประติมากรรม ของผู้เชี่ยวชาญ โดยแสดงร้อยละ

ข้อ	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น						ผลลัพธ์
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	
1	สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ผีตาโขนได้	3 (60)	2 (40)	0	0	0	4.60	มากที่สุด
2	สามารถสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญประเพณีได้	2 (40)	2 (40)	1 (20)	0	0	4.20	มาก
3	สามารถสื่อถึงความเชื่อ ความศรัทธา วัฒนธรรมสืบรพบุรุษผ่านงานออกแบบได้	0	2 (40)	2 (40)	1 (20)	0	3.20	ปานกลาง
4	ความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท	1 (20)	2 (40)	1 (20)	1 (20)	0	3.60	มาก
5	ความเหมาะสมของการจัดวาง	0	2 (40)	2 (40)	1 (20)	0	3.20	ปานกลาง
6	ความเหมาะสมของขนาด	0	2 (40)	3 (60)	0	0	3.40	ปานกลาง
7	ความน่าสนใจและความสวยงาม	2 (40)	2 (40)	1 (20)	0	0	4.20	มาก
8	สามารถสร้างกิจกรรม และช่วยส่งเสริม การทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีได้	1 (20)	1 (20)	2 (40)	1 (20)	0	3.40	ปานกลาง

ตารางที่ 3 (ต่อ) ความพึงพอใจต่อรูปแบบผลงานประติมากรรม โดยแสดงร้อยละ

ข้อ	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น						ผลลัพท์
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	
9	ความมีคุณค่าและความสำคัญของชุดผลงานประติมากรรมผีตาโขน	2 (40)	2 (40)	1 (20)	0	0	4.20	มากที่สุด
10	ชุดผลงาน โดยรวมมีความสอดคล้องกัน	0	3 (60)	2 (40)	0	0	3.60	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม							3.76	มาก
ร้อยละ							75.2	

จากตารางที่ 3 พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เชี่ยวชาญประเมินความพึงพอใจในการออกแบบ “ผีตาโขน” ประติมากรรมตกแต่ง ในระดับมาก คิดเป็น (ร้อยละ 3.76)

สรุปความคิดเห็นส่วนใหญ่ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีประเด็นหลัก ดังนี้ วัสดุที่ผู้วิจัยเลือกใช้สามารถนำวัสดุธรรมชาติอื่นๆ มาใช้แทนได้ เพราะวัสดุบางชิ้นยังคุ้ขัด และไม่สอดคล้องกัน ในเรื่องรูปร่าง รูปทรงของผลงานยังดูมีความแบน ไม่มีมิติ ของโครงสร้างโดยรวม ยังเป็นจุดที่บกพร่องอยู่ โดยรวมผลงานมีความน่าดึงดูด และน่าสนใจ สามารถแสดงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ไว้เป็นอย่างดี มีความเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนภูมิปัญญา ได้เป็นอย่างดี สามารถเป็นจุดที่ช่วยเสริมศักยภาพดึงดูดใจให้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทางหนึ่งได้ รูปแบบผลงานประติมากรรมสามารถต่อยอดพัฒนาได้อีกหลายส่วน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม อาจารย์พัทธา ผดุงสุนทรรักษ์ อายุ 59 ปี นักวิชาการจาก มหาวิทยาลัยทักษิณ. ประสบการณ์ 35 ปี

-ปริมาณหรือขนาดของประติมากรรม เมื่อเทียบกับพื้นที่แล้ว ควรมีขนาดที่ใหญ่กว่านี้ หรือจำนวนมากกว่านี้ เพื่อความสมดุลกับพื้นที่

-แทนที่จะเป็นประติมากรรมเพื่อการเคารพบูชาในเชิงอนุสาวรีย์ ก็ควรทำเป็นประติมากรรม ตกแต่ง เพื่อความงามหรือดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวจะเหมาะสมกว่าโดยการติดตั้งใน ตำแหน่งที่ เห็นได้เด่นชัด เช่น ลานหน้าทางเข้าชุมชน หรือพื้นที่ส่วนกลางอื่นๆ ที่ไม่ใช่วัด

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม นายวสันต์ นันทปรีชา อายุ 39 ปี ช่างประติมากรรม. ประสบการณ์ 18 ปี

-วัสดุที่นำมาสร้างงานประติมากรรม ที่ติดตั้งกลางแจ้งควรเป็นวัสดุที่ คงทนทั้งหมด สามารถทนต่อฝนต่อแดดได้ วัสดุเช่นผ้า ไม่ควรนำมาทำงานประติมากรรมที่ติดตั้งกลางแจ้ง

-สถานการณ์ตั้งวางงานประติมากรรมควรมีฐานรองรับเพื่อความสง่างามและจะทำให้งาน โดดเด่นยิ่งขึ้น

ข. แบบสอบถามกลุ่มนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ทั้งหมด 50 คน นักท่องเที่ยว 30 คน ชาวบ้านด้านซ้าย 20 คน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละ ของเพศผู้ตอบแบบประเมิน กลุ่มชาวบ้านด้านซ้าย 20 คน

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	11	60
หญิง	9	40
รวม	20	100

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ เป็นผู้เพศชายมากกว่าเพศหญิง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละ ของอายุผู้ตอบแบบประเมิน

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15 ปี	0	0.00
16-25 ปี	3	15.00
26-35 ปี	3	15.00
36-45 ปี	1	5.00

46-55 ปี	9	45.00
56-65 ปี	4	20.00
รวม	20	100

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มชาวบ้านด้านซ้ายส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 46-55 ปี (ร้อยละ 45) รองลงมาคือช่วงอายุ 56-65 ปี (ร้อยละ 20) ช่วงอายุ 16-25 และ 36-45 ปี (ร้อยละ 15) ช่วงอายุ 36-45 ปี (ร้อยละ 5)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในผลงานการออกแบบ “ผีตาโขน” ประติมากรรมตกแต่ง
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่อรูปแบบผลงานประติมากรรม ของกลุ่มชาวบ้านด้านซ้าย โดยแสดงร้อยละ

ข้อ	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น						ผลลัพธ์
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	
1	สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ผีตาโขนได้	16 (80)	4 (20)	0	0	0	4.80	มากที่สุด
2	สามารถสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญประเพณีได้	12 (60)	7 (35)	1 (5)	0	0	4.20	มาก
3	สามารถสื่อถึงความเชื่อ ความศรัทธา วิญญาณผีบรรพบุรุษผ่านงานออกแบบได้	9 (45)	7 (35)	4 (20)	0	0	4.25	มาก
4	ความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท	6 (30)	11 (55)	3 (15)	0	0	4.15	มาก
5	ความเหมาะสมของการจัดวาง	9 (45)	8 (40)	3 (15)	0	0	4.30	มาก

6	ความเหมาะสมของขนาด	4 (20)	14 (70)	1 (5)	1 (5)	0	4.05	มาก
7	ความน่าสนใจและความสวยงาม	10 (50)	9 (45)	1 (5)	0	0	4.45	มาก
8	สามารถสร้างกิจกรรม และช่วยส่งเสริม การทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีได้	10 (50)	6 (30)	4 (20)	0	0	4.30	มาก
9	ความมีคุณค่าและความสำคัญของชุด ผลงานประติมากรรมฝีตาโชน	16 (80)	4 (20)	0	0	0	4.80	มาก ที่สุด
10	ชุดผลงาน โดยรวมมีความสอดคล้องกัน	10 (50)	11 (55)	1 (5)	0	0	4.85	มาก ที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม							4.41	มาก
ร้อยละ							88.24	

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มชาวบ้านด้านซ้ายส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการออกแบบ “ฝีตาโชน” ประติมากรรมตกแต่ง ในระดับมากที่สุด ผลงานสามารถสื่อความเป็นอัตลักษณ์ของฝีตาโชน และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของชุดผลงานประติมากรรมโดยรวมมีความสอดคล้องกันมากที่สุด คิดเป็น (ร้อยละ 4.80) ในส่วนคุณค่าของความสำคัญประเพณี การสื่อสารถึงความเชื่อความศรัทธาวิญญานผีบรรพบุรุษ ความเหมาะสมด้านบริบท ขนาด การจัดวาง ความน่าสนใจน่าและความสวยงาม การช่วยส่งเสริมกิจกรรม ของประเพณี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปจากการประเมินความพึงพอใจต่อผลงานประติมากรรม โดยภาพรวมกลุ่มชาวบ้านด้านซ้ายมีความพึงพอใจในรูปแบบผลงาน (ร้อยละ 88.24) อยู่ในเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ยระดับมาก

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละ ของเพศผู้ตอบแบบประเมิน กลุ่มนักท่องเที่ยวนัก 34 คน

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	15	44.12
หญิง	19	55.88
รวม	34	100

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ เป็นผู้เพศหญิงมากกว่าเพศชาย

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละ ของอายุผู้ตอบแบบประเมิน

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15 ปี	0	0
16-25 ปี	3	8.82
26-35 ปี	19	55.88
36-45 ปี	8	23.53
46-55 ปี	4	11.76
46-55 ปี	0	0
รวม	34	100

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวนักส่วนใหญ่มี อยู่ในช่วงอายุ 26-35 ปี (ร้อยละ 55.88) รองลงมาคือช่วงอายุ 36-45 ปี (ร้อยละ 23.53) ช่วงอายุ 46-55 (ร้อยละ 11.76) และ 16-5 ปี (ร้อยละ 8.82)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แสดงความพึงพอใจในผลงานการออกแบบ “พีตาโชน” ประติมากรรมตกแต่ง
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจต่อรูปแบบผลงานประติมากรรม กลุ่มนักท่องเที่ยว โดยแสดงร้อยละ

ข้อ	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น						ผลลัพธ์
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	
1	สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์พีตาโชนได้	17 (50)	14 (41.18)	3 (8.82)	0	0	4.41	มาก
2	สามารถสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญประเพณีได้	14 (41.18)	15 (44.12)	5 (14.71)	0	0	4.36	มาก
3	สามารถสื่อถึงความเชื่อ ความศรัทธา วิญญาณผีบรรพบุรุษผ่านงานออกแบบได้	14 (41.18)	10 (29.41)	10 (29.41)	0	0	4.11	มาก
4	ความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท	9 (26.48)	14 (41.18)	10 (29.41)	1 (2.94)	0	3.91	มาก
5	ความเหมาะสมของการจัดวาง	15 (44.12)	11 (32.35)	8 (23.52)	0	0	4.21	มาก
6	ความเหมาะสมของขนาด	16 (47.05)	11 (32.35)	6 (17.64)	1 (2.94)	0	4.24	มาก
7	ความน่าสนใจและความสวยงาม	19 (55.88)	11 (32.35)	4 (11.76)	0	0	4.44	มาก

ตารางที่ 3 (ต่อ) ความพึงพอใจต่อรูปแบบผลงานประติมากรรม ของกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยแสดงร้อยละ

ข้อ	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	ผลลัพธ์
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
8	สามารถสร้างกิจกรรม และช่วยส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีได้	12 (35.29)	18 (8.82)	3 (8.82)	1 (2.94)	0	4.21	มาก
9	ความมีคุณค่าและความสำคัญของชุดผลงานประติมากรรมฝัตาโขน	17 (50)	10 (29.41)	7 (27.59)	0	0	4.29	มาก
10	ชุดผลงานโดยรวมมีความสอดคล้องกัน	15 (44.12)	15 (44.12)	3 (8.82)	1 (2.94)	0	4.29	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม							4.25	มาก
ร้อยละ							84.94	

จากตารางที่ 3 กลุ่มนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อผลงานที่สามารถสื่อความเป็นอัตลักษณ์ของฝัตาโขน และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของชุดผลงานประติมากรรมโดยรวมมีความสอดคล้องกันมากที่สุด การแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความสำคัญประเพณี การสื่อสารถึงความเชื่อความศรัทธา วิญญาณผีบรรพบุรุษ ความเหมาะสมด้านบริบท ขนาด การจัดวาง ความน่าสนใจและความสวยงาม การช่วยส่งเสริมกิจกรรม ของประเพณี สรุปจากการประเมิน โดยภาพรวมกลุ่มนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับเดียวกันทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 89.94 อยู่ในเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ย ระดับมาก

จากการประเมินความพึงพอใจในครั้งนี้จะเห็นได้ว่า ทั้ง 2 กลุ่ม มีเกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ยเท่ากันคือระดับมาก แสดงได้ว่าผลงานการออกแบบประติมากรรมนี้สามารถสื่อสารความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ความเป็นฝัตาโขน และแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของประเพณีได้เป็นอย่างดี สำหรับประเด็นที่แนะนำเพิ่มเติม ส่วนใหญ่กลุ่มชาวบ้านมุ่งประเด็นไปในการติดตั้ง ให้มีความมั่นคง แข็งแรง จัดวางผลงานอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมดีแล้ว ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวมุ่งประเด็นในรูปแบบ

ผลงานบางคนยังไม่ค่อยเข้าใจ ควรเพิ่มแทนประชาสัมพันธืบรรยายเนื้อหา ให้ผลงานมีความชัดเจน
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สรุปได้ว่าการทำแบบประเมินความพึงพอใจทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าประเด็น จุดดี จุดด้อย
ในส่วนที่ควรปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำไว้ใช้เป็นแนวทาง ปรับปรุง พัฒนาต่อยอดต่อไปในอนาคต

บทที่ 5

อภิปรายและสรุปผลการสร้างสรรค์

ผลงานการออกแบบ “ผีตาโขน” งานประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลัก นำข้อมูลที่ได้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา วิญญาณผีบรรพบุรุษ และอิทธิพลการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบประเพณีบุญหลวงแต่ละยุคสมัย นั้น ผู้วิจัยเลือกใช้วัสดุที่แสดงสัญลักษณ์และความหมาย ด้วยเทคนิคผสมวัสดุ (Mixed Media) ในรูปแบบกึ่งนามธรรม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับสถานที่ ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน ช่วยส่งเสริมให้สถานที่ที่มีคุณค่าทางกายภาพและสุนทรียภาพ คงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

สรุปและอภิปรายผลงานสร้างสรรค์

ผลงานศิลปะ “ผีตาโขน” การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ชุดนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเพณีบุญหลวงการละเล่นผีตาโขน เป็นผลงานที่ได้จากการศึกษาข้อมูลประวัติ ความเป็นมา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประเพณีบุญหลวงการละเล่นผีตาโขน ที่มีสาระความสำคัญ ในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาผีบรรพบุรุษ และอิทธิพลที่ส่งผลถึงรูปแบบความเปลี่ยนแปลง

ผลงานสร้างสรรค์ประติมากรรมที่ได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลงานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เกิดจากการ ผสมผสานวัสดุจนเกิดเป็นรูปทรง ที่แสดงถึงการเชื่อมโยงประเพณีการละเล่น ความศรัทธาในความเชื่อผีบรรพบุรุษ แสดงออกตามจินตนาการ ในรูปแบบกึ่งนามธรรม ซึ่งก่อนที่จะสร้างผลงาน ได้ผ่านกระบวนการคิด การใช้เครื่องมือสร้างสรรค์ทดลองและแก้ไขปรับปรุง พัฒนานกว่าจะได้ผลงานที่พอใจผลงานการสร้างสรรค์เกิดจากกระบวนการในการออกแบบ และสร้างงานจริง ด้วยเทคนิคสื่อผสม (Mixed Media) ซึ่งสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลงานได้ การทดลองเลือกใช้วัสดุที่สื่อความหมายให้สอดคล้องและ และสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับสถานที่ เพื่อให้ผลงานประติมากรรมช่วยสร้างบริบทและภาพลักษณ์ใหม่ให้กับพื้นที่ดังกล่าว และเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับผู้ชมให้เกิดเป็นความทรงจำแก่นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็น ส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณี ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวให้กับอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเทศไทยในทางอ้อม

ในการสร้างสรรค์วิทยานิพนธ์ชุดนี้ นอกจากจะมุ่งเน้น ด้านสุนทรียภาพความงามทางศิลปะเป็นหลักแล้ว ยังมุ่งเน้นทางด้านประโยชน์ใช้สอยเพื่อให้ผลงานมีส่วนร่วมกับสถานที่ ช่วยทำหน้าที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ ให้สอดคล้องกับบริบทภายในวัด โพนชัยช่วยสร้างให้บรรยากาศ มีชีวิตชีวา แปลกตามากขึ้น ผู้วิจัยทำผลงานออกมาทั้งหมด 2 ชุด ผลลัพธ์จากเครื่องมือการประเมินเป็นตัวชี้วัด ว่า ผลงานแต่ละชุดให้ความหมายได้ด้วยตัวมันเองเพราะมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ทำให้ผลงานและสถานที่มีความสอดคล้องกัน โดยมีเงื่อนไขคำนึง ลักษณะทางกายภาพ ของสถานที่ ให้มีความสอดคล้องที่เหมาะสมกลมกลืน อย่างสมบูรณ์จากการดำเนินการ จนถึงบทสรุปประกอบเป็นเอกสารวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ผ่านลำดับขั้นตอนการบันทึกข้อมูล การคิดการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบแนวเพื่อเป็นทางนำเสนอเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ และการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ทดลองหาเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ ให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์ของผลงาน ที่สื่อถึงแสดง แนวคิด ความรู้สึก ของผู้วิจัยเป็นหลัก ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน นักศึกษา บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในงานศิลปะ สำหรับผู้ที่มีความสนใจในการออกแบบผลงานประติมากรรมแขนงนี้ ใช้กระบวนการศึกษานี้ เป็นแนวทางต่อยอด ให้ผลงานมีความสมบูรณ์ต่อไปได้ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการสร้างสรรค์

ผลงานศิลปะ “ผีตาโขน” การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ทำให้วิจัยในครั้งนี้ ได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจในเทคนิคและวิธีการสร้างสรรค์ ด้วยการทดลองผสมผสานวัสดุ ที่ช่วยสร้างให้องค์ประกอบของผลงานมีความรู้สึก น่าสนใจและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่งผลให้การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมสามารถแตกแขนงเพิ่มขึ้นได้อีกหลากหลายรูปแบบปัญหาที่พบจากการใช้วัสดุในการสร้างสรรค์นั้น โดยมากจะเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้

ข้อเสนอแนะสำหรับงานสร้างสรรค์ในครั้งต่อไป

สำหรับการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมประยุกต์โดยการใช้เทคนิคผสมวัสดุ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะพัฒนา ต่อยอดในการเลือกใช้วัสดุที่กลมกลืนและเป็นธรรมชาติ เพราะวัสดุบางชิ้นยังคงไม่กลมกลืนและสอดคล้องเท่าที่ควร มิติมุมมองบางด้านยังคงดูแบนไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในด้านการเพิ่มกิจกรรมบางอย่างในผลงาน เช่น กระจกหรือผ้า ที่นำไปห้อยติดกับแกน สามารถช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนและท้องถิ่นได้ ช่วยสร้างความสำนึกความทรงจำ ความสำคัญแก่นักท่องเที่ยวผู้พบเห็น การเปลี่ยนรูปทรงหรือขนาดในการสร้างสรรค์ผลงานก็มีผลเช่นเดียวกัน ท้ายสุดข้อจำกัดของวัสดุในบางประเภท เช่น ในเรื่องของน้ำหนักความไม่คงสภาพ และเรื่องราคาของวัสดุที่สูงเกินกว่าจะนำมาใช้ได้ตามความต้องการ จึงส่งผลให้เกิดการนำวัสดุอื่นๆ มาใช้เพื่อทดแทนต่อไป ซึ่งท้ายที่สุดการเลือกสรรวัสดุให้เหมาะสมกับการนำมาใช้สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม เพื่อตอบสนองต่อแนวความคิด หรือวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ของตนเองต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*.
- กาญจนา สวนประดิษฐ์. (2553). *ผีตาโขน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอคำชะอี จังหวัดเลย*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา
(เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- กุลภพ โพธิ์กิ่ง. (2554). *ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนที่มีต่อวิถีชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กลุ่มวันพีช. (2555). *วัฒนธรรมประเพณีอีสาน ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่*. เข้าถึงได้จาก
http://onepech8.blogspot.com/2012/07/blog-post_8870.html.
- จิรพันธ์ สมประสงค์. (2536). *เทคนิคการสร้างสรรค์เครื่องปั้นดินเผา*. ม.ป.ท.: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- ฉายนภา เลปอาจารย์. (2530). *ประติมากรรมกับสิ่งแวดล้อมในสวนสาธารณะ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ตำนานเรื่องเล่า. *ประเพณีแห่ผีตาโขน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.ku.ac.th/e-magazine/july47/know/ghost.html>.
- บุญกอง พวงสะหวัด. (2551). *ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า : การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นเมืองหลวงพระบางอันเนื่องจากอุตสาหกรรมบริการการท่องเที่ยว*. โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาราชภัฏสุรินทร์ สุรินทร์.
- บุญชม ศรีสะอาด และ บุญส่ง นิลแก้ว. (2535). "การอ้างอิงประชากรเมื่อใช้เครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่ากับกลุ่มตัวอย่าง," วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- บ้านจอมยุทธ. *ผีตาโขน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อารยธรรม*. เข้าถึงได้จาก
http://www.baanjomyut.com/library_2/phi_ta_khon/01.html.
- บ้านน่ายู่. *ไม่มีคลที่ควรปลูกในบ้าน*. เข้าถึงได้จาก
http://mawadeeadd.blogspot.com/2012/02/blog-post_1961.html.
- ประภัสสร เทพชาตรี. *วิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ : ผลกระทบต่อโลกและต่อไทย*. เข้าถึงได้จาก
http://thepchatree.blogspot.com/2008/06/blog-post_9481.html.

ไม้ประดับดอกทอคลุมศูนย์ไม้ดอกไม้ประดับออนไลน์. *ประตู*. เข้าถึงได้จาก

<http://www.maipradabonline.com/maimongkol/pradoo.htm>.

ภาณุ อุดมเพทายกุล. (2555). *วัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ประติมากรรม*. วารสารศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น 35(1) : มกราคม - มีนาคม 2555.

สนอง อุปลา. (2546). *พัฒนาการประเพณีผีตาโขน อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

คำลี รักสุทธี. *สืบสานงานบุญประเพณีอีสาน*. พ.ศ.พัฒนา: บจก. สำนักพิมพ์.

อโณ อมเยี่ยม. (2560). *ไม้โบราณ*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด ส.กิริติ. เข้าถึงได้จาก [http://www.xn--](http://www.xn--k3cnuj9erem5b.net)

[k3cnuj9erem5b.net](http://www.xn--k3cnuj9erem5b.net).

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

ดร. ถาวร เชื้อบุญมี. *เจ้าพ่อกวน*. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2559.

_____. *เจ้าพ่อกวน*. สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2560.

_____. *เจ้าพ่อกวน*. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2560.

พระสิริรัตนเมธี. รองเจ้าคณะจังหวัดเลย วัดโพนชัย อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย. สัมภาษณ์,
24 ตุลาคม 2559.

อภิชาติ คำเกษม. อดีตข้าราชการครูศิลปะ โรงเรียนศรีสองรักวิทยา อำเภอคำชะอี. สัมภาษณ์,
14 กุมภาพันธ์ 2560.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัย

แบบสอบถามความพึงพอใจต้นแบบงานออกแบบ
"ผีตาโขน" การออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

คำชี้แจง แบบประเมินแบบร่างการออกแบบงานประติมากรรมตกแต่ง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 แบบประเมินการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

ตอนที่ 1 แบบประเมินการออกแบบประติมากรรมตกแต่งผีตาโขน ผีตาโขนเล็กและผีตาโขนใหญ่ ชุดที่1

ตอนที่ 2 แบบประเมินการออกแบบประติมากรรมตกแต่งผีตาโขน ผีตาโขนเล็กและผีตาโขนใหญ่ ชุดที่2

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและแบบประเมินภาพรวมผลงาน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ประเมินภาพรวมงานออกแบบ "ผีตาโขน" การออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

การวิจัยเรื่อง "ผีตาโขน" การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

เรียน ท่านผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ท่านเป็นผู้ที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมในหัวข้อการวิจัยเรื่อง "ผีตาโขน" การออกแบบประติมากรรม ตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ก่อนที่ท่านตกลงเข้าร่วมการศึกษาดังกล่าวขอเรียนให้ท่านทราบถึงเหตุและรายละเอียดของการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้

จากการเล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีบุญหลวงการละเล่นผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย ในรูปแบบการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามยุคสมัย และความสำคัญการละเล่นในอดีตกาลอย่างถูกบิดเบือนและขาดหายไป ด้วยแนวคิดเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาวิถีมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ อิทธิพลการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของประเพณีแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยจึงเลือกเทคนิคสื่อประสม (Mixed Media) ในรูปแบบกึ่งนามธรรม โดยใช้วัสดุถ่ายทอดสื่อความหมาย ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา(ดินพินบ้านด่านซ้าย) ไม้ โลหะ และเศษผ้า ขึ้นรูปแบบอิสระ จำนวน ๒ ชุด ในหนึ่งชุดมี 1-2 ชิ้น ขนาดสำเร็จ 120-160 เซนติเมตร ให้สื่อคล้องสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับสถานที่ ดัดดั่งในบริเวณวัดโพธิ์ชัย ผลงานการออกแบบประติมากรรมนี้ จะช่วยสร้างวิบทและภาพลักษณ์ใหม่ให้กับพื้นที่ดังกล่าว และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับผู้ชมให้เกิดเป็นความทรงจำแก่นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็น ส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณี ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวให้กับอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และประเทศไทยในทางอ้อม

เมื่อท่านได้ตัดสินใจเข้าร่วมในการศึกษานี้ ท่านจะได้รับการสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น โดยข้อมูลของท่านจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ ใช้เพื่อรายงานผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น โดยที่ท่านไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

หากท่านมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใด สามารถสอบถามได้โดยตรงจากผู้วิจัยที่ไปร่วมเก็บรวบรวมข้อมูลในวันทำการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือสามารถติดต่อสอบถามได้ตลอดเวลาที่

ชื่อ นางสาวขวัญชนก การถาง โทรศัพท์ 086-238-2859 หรือ

ชื่อ _____ โทรศัพท์ _____

ที่อยู่ 132 พระราม 2 ซอย11 แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. 10150

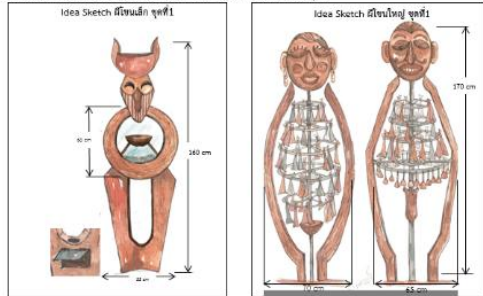
ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่ง ในความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัย

ส่วนที่ 1 แบบประเมินการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย (Idea Sketch)

โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ลงในช่องระดับความคิดเห็นตามความคิดของท่าน
 = ระดับมากที่สุด 4 = ระดับมาก 3 = ระดับปานกลาง 2 = ระดับน้อย 1 = ระดับน้อยที่สุด

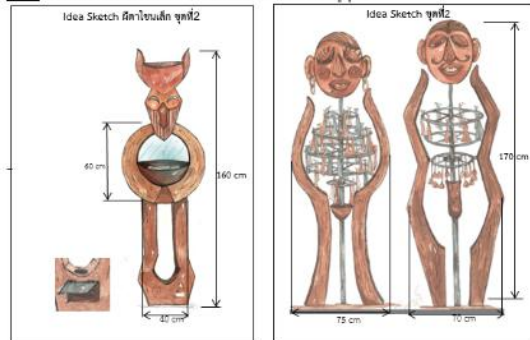
รูปที่ 1 แบบประเมินการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง ฝัตาโชนเล็กและฝัตาโชนใหญ่ ชุดที่ 1

ระดับความคิดเห็น	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น
5 4 3 2 1		5 4 3 2 1
	1.1 สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ฝัตาโชนได้	
	1.2 สามารถสื่อถึงความเชื่อ ความศรัทธาที่ปรากฏบนประติมากรรมได้	
	1.3 สามารถสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญประติมากรรมฝัตาโชนได้	
	1.4 สื่อถึงวิถีทางานวิถีวัฒนธรรม ชุมชน	
	1.5 ความเหมาะสมของขนาด การจัดวาง สื่อสอดคล้องกับบริบทที่ตั้ง	
	1.6 สามารถสร้างกิจกรรมในด้านส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณี	
	1.7 สามารถสื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของประติมากรรมฝัตาโชนได้	

ข้อเสนอแนะ.....

ส่วนที่ 1 แบบประเมินการออกแบบประติมากรรมตกแต่ง ฝัตาโชนเล็กและฝัตาโชนใหญ่ ชุดที่ 2

ระดับความคิดเห็น	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น
5 4 3 2 1		5 4 3 2 1
	1.1 สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ฝัตาโชนได้	
	1.2 สามารถสื่อถึงความเชื่อ ความศรัทธาที่ปรากฏบนประติมากรรมได้	
	1.3 สามารถสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญประติมากรรมฝัตาโชนได้	
	1.4 สื่อถึงวิถีทางานวิถีวัฒนธรรม ชุมชน	
	1.5 ความเหมาะสมของขนาด การจัดวาง สื่อสอดคล้องกับบริบทที่ตั้ง	
	1.6 สามารถสร้างกิจกรรมในด้านส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณี	
	1.7 สามารถสื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของประติมากรรมฝัตาโชนได้	

ข้อเสนอแนะ.....

แบบสอบถามความพึงพอใจต่อผลงานการออกแบบ
 “ฝัตาโชน” ประติมากรรมตกแต่ง
 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลโดยทั่วไปของผู้กรอกแบบสอบถาม
 ผู้ตอบแบบสอบถาม นักท่องเที่ยว ชาวบ้านคำชะอี
 เพศ ชาย หญิง
 อายุ ต่ำกว่า 15 ปี 16 - 25 ปี 26 - 35 ปี 36 - 45 ปี 46 - 55 ปี 56 - 65 ปี

ส่วนที่ 2 แบบประเมินการออกแบบ “ฝัตาโชน” ประติมากรรมตกแต่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
 โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ลงในช่องระดับความคิดเห็นตามความคิดของท่าน
 ค่าคะแนนการประเมิน
 5 = ระดับมากที่สุด 4 = ระดับมาก 3 = ระดับปานกลาง 2 = ระดับน้อย 1 = ระดับน้อยที่สุด

รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.1 สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ฝัตาโชนได้					
2.2 สามารถสื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญประเพณีได้					
2.3 สามารถสื่อถึงความเชื่อ ความศรัทธาวิถีดนตรีวัฒนธรรมผ่านงานออกแบบได้					
2.4 ความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท					
2.5 ความเหมาะสมของการจัดวาง					
2.6 ความเหมาะสมของขนาด					
2.7 ความน่าสนใจและความสวยงาม					
2.8 สามารถสร้างกิจกรรม และช่วยส่งเสริมการทำนุบำรุงศาสนาและประเพณีได้					
2.9 ความเป็นคุณค่าและความสำคัญของชุดผลงานประติมากรรมฝัตาโชน					
2.10 ชุดผลงานโดยรวมมีความสอดคล้องกัน					

ข้อเสนอแนะ.....

ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

ภาคผนวก ข

การจัดนิทรรศการแสดงผลงาน

การนำเสนอผลงานวิจัย ทางด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1

คณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยบูรพา

